

OOSTVLAAMSCHE

Z A N N T E E N

Tijdschrift van de Bond
der Oostvlaamse Volkskundigen en van de
Dienst voor Volkskundige Opzoekingen

39^e Jaargang
Nr. 5-6 - 1964
sept - dec

DRUK. V/H AD. HOSTE. N. V

UITGAVEN VAN DE BOND

Verkrijgbaar op het sekretariaat, Oscar de Gruyterstraat 36, Gent:

1. Oostvlaamsche Zanten, 11^e, 15^e, 20^e jg. (Jaarboek), 21^e, 22^e, 23^e, 24^e, 25^e, 26^e, 27^e, 28^e, 29^e, 30^e, 31^e, 33^e, 34^e, 35^e en 36^e jg. tegen 100 F per jaargang. Van de andere jgg. zijn nog enkele losse nummers te verkrijgen tegen 30 F per nummer.
2. Herdenkingsalbum Alf. De Cock. (Uitverkocht).
3. Het Strooedekkersbedrijf, door Cl. Trefois (Uitverkocht).
4. Geïllustreerd Feestnummer (lustrumnr). Prijs: 25 F (Leden 15 F).
5. Lodewijk De Vriese, Bio- en Bibliographische studie. (Uitverkocht).
6. Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde, door Mevrouw L. Bataille-Hiel. Prijs: 80 F (Leden 50 F).
7. De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
8. Register op Celis Gabr.: Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land, door Prof. F. M. Olbrechts. Prijs: 20 F (Leden: 12 F).
9. De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
10. De Tinnepotgieterij te Gent, door Julien Boes. (Uitverkocht).
11. 2^e Lustrumnummer 1930-1935. Prijs: 60 F (Leden 36 F).
12. Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten, (over het Teerlingspel), door Emile Andelhof. Prijs: 25 F (Leden 15 F).
13. De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel, door Advokaat Jos. Vermeulen. (Uitverkocht).
14. Galerij van Gentsche Typen, door Emile Andelhof. (Uitverkocht).
15. De Magie van het Poppenspel, door F. Van Es, en anderen. (Uitverkocht).
16. Waasch Sagenboek, door F. Van Es. Prijs: 100 F (60 F voor de leden).
17. Jaarboek 1945 van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen. Prijs: 150 F (Leden 90 F).
18. Het Curieus en Vermakelijk Namenboek, door Em. Andelhof. Prijs: 20 F (Leden 12 F).
19. Folklore en Onderwijs, door Lod. Hoste. Prijs: 12 F (Leden 8 F).
20. August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken, door Fr. De Coster. Prijs: 25 F (Leden 15 F).
21. Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur, door F. Van Es. Prijs: 25 F (Leden 15 F).
22. De Wetterse Reuzen, door Marcel Daem. Prijs: 25 F (Leden 15 F).
23. Sagen uit Noord-Oostvlaanderen, door Dr. G. De Meyer. Prijs: 25 F (Leden 15 F).
24. Een Teerlingspel in Gent, door Lod. Lievevrouw-Coopman. Prijs: 25 F (Leden 15 F).
25. Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. I-Jg. XXV), door F. Van Es. Prijs: 50 F (Leden 30 F). idem II (Jg. XXVI-Jg. XXXV), door F. Van Es. Prijs: 40 F (Leden 25 F).
26. Spelen mijner Jeugd, door L. Lievevrouw. Prijs: 80 F (Leden 50 F).
27. De Levende Folklore van het Gewest Balegem, door M. Broeckhove. Prijs: 65 F (Leden 40 F).
28. Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land, door M. Broeckhove. Prijs: 230 F (140 F voor de leden).
29. Devotie tot de Heilige Donatus, door M. Broeckhove. Prijs: 125 F (Leden 80 F).
30. Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde, door J. Pieters. Prijs: 90 F. (55 F voor de leden).
31. Het Volksleven te Wieze. 1900-1950, door J. Van Haver. Prijs: 100 F (60 F voor de leden).
32. De Gentse Bakkers. Bijdrage tot de Studie der Middeleeuwse Ambachten en Neringen, door Marcel Daem. (Uitverkocht).
33. Sint-Kristoffel. Legendes. Verering. Verspreiding, door R. van der Linden. Prijs: 40 F (Leden 25 F).
34. De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, door H. Van Hese. Prijs: 125 F (Leden 80 F).
35. Leerknappen in de kunstambachten te Gent tijdens de 14^e en 15^e eeuw, door Marcel Daem. Prijs: 35 F (Leden 22 F).

Het bedrag der bestelling vooraf storten op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen. Jaarlijkse bijdrage gewoon lid: 100 F; familiekaart: 50 F per lid van het gezin; buitenland: 125 F; beschermend lid 250 F; steunend lid 500 F.

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

TIJDSCHRIFT VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
VOLKSKUNDIGEN EN VAN DE DIENST VOOR
VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

Sekretariaat : M. Broeckhove,
Oscar de Gruyterstraat, 36, Gent

Redactie van Oostvl. Zanten :
lic. Marcel DAEM
Dr. De Reusestr, 32, St.-Amandsberg
Julien BOES
Lic. Renaat VAN DER LINDEN
Dr. René HAESERYN

Alle stortingen op postrekening : 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent.

INHOUDSTAFEL

Brief van het Paleis te Brussel	181
Het Bestuur: «De koninklijke Bond»	182
Hendrik DAEMS: De Narrendans van Mater	183
PIERKE: Uit het dagboek	188
Lic. E. EYLENBOSCH: Momentopname van het Platteland meer dan drie eeuwen geleden	190

Zoeken en Zanten

Spoorwegen. Namen van voertuigen uit het Waasland. A. Buvé	198
Gent. De Gentse verhuizing. Tweemaandel. liedje. R. Vankenhove	199
Radiouitzendingen door onze leden. R. Vankenhove	200
Evergem-Belzele — Reuzen Pol en Pauline. M. D.	201
Drongen — Reuzenkind Florineke. M. D.	201
Gent — Reus Rabot. M. D.	201
Waarschoot — Reuzen Simon en Margriet. M. D.	201
Kruishoutem — Een honderdjarige en een reuzenkind. R. v. d. L.	202
Nevele — België-Holland festival. M. D.	203
Gent — Kampioenschap kruisboogschieting M. D.	203
Eeklo — Het herbakken te Eeklo. M. D.	203
Film «Bollen en Kegelen» in de T.V. M. D.	204
Elsegem — Lange Jeane. Spookhistorie. R. v. d. L.	204

Vragen en Lezers

Knesselare . Ursel. Tweegevecht op holplein. Lied. R. v. d. L.	205
Kerkbaljuw . Suisse. Pijk. Pijkenheer. R. v. d. L.	205

Bondsnieuws

Massemen. Zesde Oogstfeest. R. Haeseryn	206
Tocht naar Deinze,, Nevele, Bachte-Maria-Leerne, Deurle. R. L.	208
Prof. Dr. K. C. Peeters voorzitter te Athene. R. v. d. L.	209
Henri De Budt gehuldigd. Red.	209
In memoriam Udo Stengel. R. Vankenhove	209
In memoriam Prof. em. Dr. E. Blancquaert. R. H.	210
Arnhem. Volkskundige dag « Mens en bij in Nederland ». Red.	210
Gent. Volkskunde en Jaarbeurs. R. H.	211
Gentse Feesten. R. V.	212
Jaarlijkse Statutaire Vergadering op 25 oktober & Expositie van Ernest Van den Driessche M. B. en R. v. d. L.	213

Boekbespreking

<i>L. Schmidt</i> . Das Deutsche Volksschauspiel. (R. Haeseryn)	227
<i>Bert Bijmens</i> . Zuid- of Frans Vlaanderen. (M. Broeckhove)	229
<i>Dr. Hermann Goja</i> . Schützengilden 1500-1750 (M. Daem)	230
<i>A. Tireliren</i> . Achterbroek, opstandig dorp. (M. Daem)	231
<i>Brüder Grimm Gedenken 1963</i> . <i>Jacob Grimm</i> . (R. van de Zijpe)	232
<i>Marcel Van de Velde</i> . Heimelijkheden uit het Brugse Vrije (M. Daem)	234

DIENST VOOR VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN

M. VAN WESEMAEL. Het Romantisch Visitekaartje	235
Inhoud 39e jaargang 1964	254

Palais de Brussel.

4 april 1964

Mijnheer de Voorzitter,

Ik heb de eer U te berichten dat
E. M. de Koning, goudg. gevind aan
uw wens, de Bond
der Oostvlaamse Volkskundigen
Gent

machtigt de titel

Koninklijke Maatschappij
te voeren.

Gelieve, Mijnheer de Voorzitter, de
betuiging van mijn hoogachting te aanvaarden.

De Kabinetschef van de Koning,

Amor Moir

« De Koninklijke Bond »

Voor de eerste maal heeft de redactie een brief heel en al door middel van een drukplaat aan de leden medegedeeld. Hij heeft ook een uitzonderlijke waarde: het betreft de brief van het Koninklijk Paleis, waarbij de Koning ons machtigt de titel «Koninklijke Maatschappij» te voeren. In 1964 heeft alleen onze vereniging dit voorrecht in de provincie Oost-Vlaanderen bekomen.

De Bond legt sinds enkele jaren een uitzonderlijke onverdroten aktie aan de dag, door studiereizen, bestuderen van volkskundige manifestaties en prestaties, door velerlei publikaties, door uitbreiding van het orgaan, door samenwerking met musea, folkloristische groepen, volkstoneel, door tentoonstellingen, uitleenbibliotheek, enz.

Het bestuur heeft het als zijn plicht beschouwd de waardevolle werking nog meer luister bij te zetten door de titel «Koninklijke Maatschappij» aan te vragen, waaraan Zijne Majesteit onmiddellijk een gunstig gevolg heeft verleend. Wij betuigen Hem hiervoor onze eerbiedige dank.

Voortaan draagt de Bond een kroon!

Dit voorrecht moet er ons toe aansporen om voortaan nog meer en beter te presteren!

Het Bestuur.

De Narrendans van Mater

De paardenomwegang van Mater opgeluisterd met een etnisch muzikale folklore heeft jaarlijks plaats op 10 juli, feestdag van de H. Amelberga. Op 8 en 9 juli kondigt een groep spelemannen tijdens een rondgang de jaarlijkse zegening van de paarden aan.

Wie zijn de uitvoerders ?

Huidige **danser** — Ernest LEYMAN — Mater 17/1/1903, sinds \pm 1924 met enkele jaren onderbreking door huisvesting buiten Mater (vervangdanser dan Pascal VAN HOUCKE, zie hieronder).

Fluiter — Henri BRUYNEEL, veldwachter — Mater 26/10/1915, sinds \pm 1927.

Trommelaar — Jozef LEYMAN — Mater 13/4/1906, sinds \pm 1925.

Penningmeester — Pascal VAN HOUCKE — Mater 17/10/1912 ontvangt op 9 juli de gelden, die op 10 juli het feest moeten bekostigen — bv. bonnetjes voor bier, daguur voor trommelaar en danser.

Voorgaande **dansers** van \pm 1912 tot \pm 1926 :

1) Emiel LEYMAN, 2) Jbt. LEYMAN, broeders van bovengenoemde Ernest Leyman.

Trommelaar : Henri LEYMAN, vader van Emiel, Jbt. en Ernest LEYMAN.

Fluiter : Johan Baptist BRUYNEEL, vader van de huidige veldwachter, Henri Bruyneel. (1)

Veldwachter, verving de huidige penningmeester : Mr. RONSE.

Beschrijving van deze mannen :

De danser is kruiselings gekleed in gele en groene zijde, met zwart jasje en dito muts waaraan belletjes gevestigd zijn, verder een kniebroek (eertijds een Turkse slobbroek), witte kousen en dansschoenen. De nar danst ter plaatse met gratie en sierlijkheid, op de sterke tijd het linker voor het rechterbeen plaatsend, de handen op de rug en fel schommelend met het lichaam om het bellekensgerinkel te accentueren. De uitvoerder danst reeds 36 jaar. Zijn vader voordien 50 jaar.

De trommelaar, met grote Spaanse trom.

De fijfer (de uitvoerder Henri Bruyneel is veldwachter, 52 jaar oud), speelt nu op piccolo (kleine fluit met gaten, met sleutels); zijn vader bespeelde nog een zelfgemaakte fijfer met zes gaten die erg beschadigd in het museum van Oudenaarde berust. De muziek is in overlevering aangeleerd — vermoedelijk onder invloed van Spaanse en Franse soldateske fanfaren hervormd.

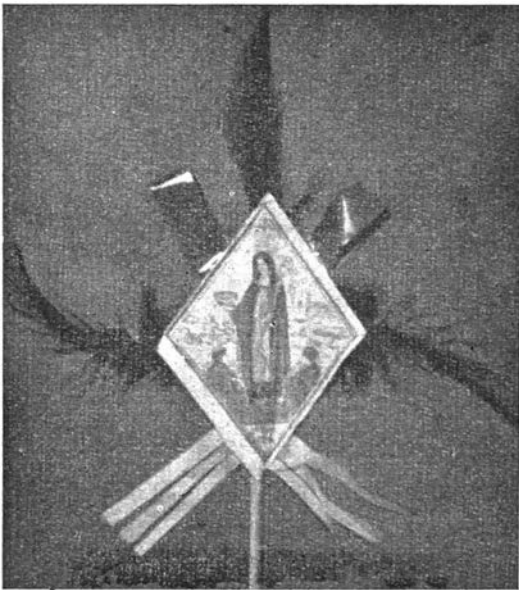
De oudste foto's van deze spelemannen dateren van omstreeks 1880 en zijn ter beschikking voor volkskundig onderzoek bij de Heer Vande Velde, Groenstraat 13, Mater.

De omwegang van de spelemannen begint 's morgens vroeg op 8 juli, en dit sinds eeuwen. De archieven van de gemeente, thans

(1) Jan-Baptist Bruyneel vierde in 1938 zijn gouden jubileum van fluitspeler.

in het rijksarchief te Gent, vermelden deze feestelijkheden reeds in de 16e eeuw. Van hoeve tot hoeve wordt een muzikale oorkonde gegeven opdat de boeren hun paarden zouden optuigen en opsmukken, wat gepaard gaat met verzamelen van giften. De omhaling ging eertijds naar de goede werken voor armen en zieken; heden om de kosten te dekken van de toeristische bedrijvigheid rondom het St.-Amelberga-volksfeest. Wanneer alle hoeven en huizen hun serenade hebben meegemaakt, wordt op de avond van 9 juli een kanonvuur afgestoken.

Mater, in de buurt van Oudenaarde en Ronse, telde in 1900 - 2.500 inw., in 1930 - 2.800 inw., in 1963 - 2.100 inw., wat wijst op een uitwijking naar de grote steden.

Niettemin verzamelen op 10 juli toch een duizendtal bedevaarders en een 100-tal paarden die vóór de St.-Amelbergakapel de zegen ontvangen voor bescherming tegen de « kwaal ». Ook geldt de zegen voornamelijk voor de bescherming van de vruchten. Aan elke bedevaarder, en elk paard, wordt een blazoen gegeven. De volksmens houdt het ganse jaar dit teken in de huiskamer of in de stalling.

Op het schildje staat het beeld van de H. Amelberga, staande op een steur, in de rechterhand het legendarisch stramien en in de linkerhand een staf, vooraan knielen smekend twee personen; op het achterplan een berglandschap met de kerk van Mater. Het wapen van de gemeente Mater stelt een St.-Amelberga voor, staande op grasveld en in beide handen een vis aan de staart opheffende.

Het vaantje of blazoen wordt gewoonlijk versierd met een bloempje, kippenpluimen en gekleurde papieren franjes. De zijkant van het vlagje vermeldt de naam van de drukker: « **Ename - Em. Van der Stuyft-Taverniers** ».

De legende vertelt, dat de H. Amelberga een vrekkige kasteelheer om bronwater vroeg voor het laven van enkele arme dompelers, en wel met een stramien in de hand. De rijkaard, bewust dat geen druppel in dit stramien zou blijven, gaf toelating. Maar ziedaar het legendarisch wonder: bij het bedelen van water bleek

niet alleen het stramien het water te kunnen bewaren zonder dat een druppel doorsijpelde, maar werd het tevens mirakuleus geneeskrachtig.

Is het daarom dat in deze streek talrijke brouwerijen en minerale bronnen worden uitgebaat? Verder valt nog te onderzoeken in hoever een oude kultus van bezweringsformulen van de Kelten hier tot grondslag ligt.

De 10e juli — « de feestdag » — begint met een plechtige hoogmis in de kapel, gevolgd van de zegen der paarden. Daarna gaat de paardenomweg van circa 1½ uur over de uiterste dorpswegen en veldbanen. Bij de terugkeer komt een voorpost van 2 ruiters met de 3 spelemannen, de narrengroep, tot bij de St.-Amelbergakapel en vraagt toegang tot de dorpskom — dit is naar een oud Vlaams gebruik een gemeenterecht (XIIe eeuw) en een schoutrechterlijke (XIVe eeuw) geplogenheid. (2)

Hierna volgt een bondige historische verklaring (uit de volksmond opgetekend) van dit volksfeest.

De H. Amelberga werd geboren te Rodingen in de Ardennen omtrent het jaar 690 en stierf te Temse in 772. Zij was van hoogadelijke afkomst. Vroeg haar ouders verloren, ontving zij hare opvoeding in de vrouwenabdij van Munster in 't Limburgse, waar haar tante de H. Landrada abdis was. Toen zij 16 jaar oud was, kreeg de abdis het bezoek van Pepijn van Herstal die toen in onze landen het oppergezag uitoefende. Hij kwam met Amelberga in gesprek en werd zodanig getroffen door haar schoonheid, haar wijze antwoorden en innemende manieren dat hij ze met toestemming der groten van het Rijk, ten huwelijk deed vragen voor zijn zoon Karel, de roem-

rijke prins, in de geschiedenis bekend onder de naam van Karel Martel.

(2) Volgens de plaatselijke traditie herinneren zij aan de boden van de H. Amelberga, die, tijdens haar achtervolging door Karel Martel, kwamen zien of de weg veilig was!

Maar de jonge maagd had zich reeds aan de Heer toegewijd, en om aan de vervolgingen te ontsnappen van de jonge prins die intussen op haar ten zeerste verliefd geworden was, vluchtte zij naar haar landgoed van Mater, dat zij van haar ouders had geërfd.

Te Mater verbleef zij lange tijd en aangezien er daar nog geen bidplaats was bouwde zij er een kapel aan de H. Martinus toegewijd.

Doch de prins Karel ontdekte haar schuilplaats en kwam zelf met een gevolg naar Mater om zijn huwelijksaanvraag te hernieuwen. Daar de heilige bleef weigeren schoot hij in een hevige gramschap en wilde haar met geweld buiten de kapel sleuren, waar zij haar toevlucht had gezocht, en schudde en wong zodanig haar arm dat hij haar het schouderblad ontwrichtte, waarna hij beschaamd over zijn woeste daad zich haastig verwijderde. De Heilige leed geweldig maar Jezus verscheen aan zijn dienaar en genas ze.

Amelberga was te Mater niet meer veilig en vluchtte naar haar landgoed van Temse waar zij overleed.

Haar heilige overblijfselen werden later naar de St.-Pietersabdij van Gent vervoerd. Jammer genoeg werden deze ten tijde der beeldstormerijen der 16e eeuw door de geuzen verbrand. Gelukkig zijn er nog relikwieën van deze patrones overgebleven te Mater en te Temse waar zij door de gelovigen hoog worden vereerd om bevrijd te blijven van alle koorts en besmettelijke ziekten, alsook voor 't wellukken van de vruchten der aarde.

De kapel die de H. Amelberga te Mater bouwde, diende verscheidene eeuwen tot parochiekerk. Maar daar ze te klein werd met het aangroeien van de bevolking bouwde men enige meters van daar een grote kerk en de kapel werd een bijzondere bidplaats waar men op verscheidene dagen de goddelijke diensten opdroeg ter ere van deze patrones en waar de bedevaarders in menigte naartoe stroomden. Zij was zeer rijk begiftigd onder de bescherming van de Heer van Schorisse.

Onder de Franse revolutie werd ze aangeslagen als nationaal goed en voor een spotprijs verkocht aan een Gentenaar. Enkele tijd nadien werd ze nogmaals verkocht en door de nieuwe aankoper afgebroken, uitgenomen het koor dat vervolgens tot 1914 tot werkmanswoning heeft gediend.

In dat jaar werd de woning gekocht door griffier Verheyden die de kapel deed herbouwen in mooie neo-romaansche stijl. In 1914 werd de kapel door het Duits geschut beschadigd.

Van de fontein die op enige meters van de kapel gelegen is valt weinig te zeggen. Sommigen beweren dat zij ontstaan is door de voorspraak van Sint-Amelberga, anderen houden staande dat het mirakel enkel gebeurd is te Temse.

Immers te Temse gaat de legende dat St.-Amelberga in haar wanhoop in de Schelde sprong te Oudenaarde en toevallig op de rug van een grote steur terecht kwam en zo in afvaart op de Schelde te Temse door arme vissers aan land werd gebracht.

Als dank voor deze redding vroeg zij aldaar een kapel te bouwen. Te Temse wordt dit feest herdacht met een zingende processie op derde Pinksteren.

* * *

In het archief van de B.R.T. berusten enkele opnamen van de muziekfragmenten van de narrendansen — alsook een bondige filmopname van een T.V.-reportage van deze ommeegang van 8 en 9 juli 1962. Narrendans te Mater dateert van 8/6/53 geklasseerd onder nr. 54523. Narrendans te Mater dateert van 7/4/64 geklasseerd onder nr. 40265. Processie te Temse dateert van 15/5/51 geklasseerd onder nr. 50195.

1. Oproep voor de hoeve van een eenvoudige boer
2. Oproep voor de hoeve van een notabele boer
3. Authentiek St.-Amelbergamotief
4. Oproepmotief waar vele huizen of bewoners samenkomen
5. Binnenhuismotief I
6. Binnenhuismotief II.

De bibliografie vermeldt de uitgaven van de heren Fernand Van Es en Dr. A.L. Verhofstede. Beide werken bevatten de 53 strofen van het « Lofdicht ter eere van de H. Amelberga », hetwelk tot vóór enkele jaren te Mater op de dag van de ommeegang gans gezongen werd.

Lezers die meer inlichtingen kunnen verschaffen zijn steeds welkom.

Hendrik DAEMS.

Bibliografie :

- HEUVERSWIJN (A. VAN) : Van de H. Amelberga en den steur. Volk en Taal. IIIe jg., 1891, blz. 260-261.
- ROO (P. DE) : De wonderbare Maagd Sinte Amelberga. Geschiedenis van haar Leven en van Hare Reliquieën, van hare Wonderwerken en van den Ecredienst door de geloovigen bewezen. Brussel, H. Gocmaere, 1872.
- WEYN, S. : Lofdicht ter cere van de H. Amelberga. Vlaamsche Zanten. IVE jg., 1902, blz. 89-96.
- ES (F. VAN) : Waasch Sagenbock. Bond der Oostvl. Folkloristen, Gent, 1944, blz. 137-149.
- VLEESCIAUWER (Richard DE) : Volksbewegen tegen ziekten van mens en vee. Licentiaatsverhandeling. Leuven, 1948 (onuitgegeven), blz. 221-222.
- BEER (Jos. DE) : De papieren Blazoenen der Gilden, Neeringen, Broederschapen en andere Vereenigingen van het Land van Audenarde. De Brabantsche Folklore. XIIe jg., nr. 68, 1932, blz. 176-179.
- LINDEN (Renaat VAN DER) : Bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen. Bijdrage tot de studie van de Legendes, de ikonografie, de volksgebruiken. 1958, blz. 310-311.
- VERHOFSTEDE (Dr. A.L.) : De Kerk van Temse en Haar Kunstschaten. Uitg. De Vlijt, Antwerpen.

Uit het dagboek van Pierke

De redaktie heeft aan Pierke (1), de bewaker van het Museum, gevraagd enkele belevenissen te vertellen in verband met de bezoeken aan het Museum voor Volkskunde.

Pierke vergast ons op enkele anekdoten die ten volle tot hun recht komen wanneer men ze plaatst in het kader van het museumcomplex. Kenners van het Museum zullen er genoeg aan beleven. Volgaarne verlenen we aan Pierke het woord. Red.

Enkele weken na de opening van het museum in 1962 kreeg ik een groepje van een achttal, blijkbaar plezierige, mensen op bezoek die bij hun binnentreden de lof zwaaiden, zoals iedereen trouwens, van het met veel smaak gerestaureerde gebouwenensemble. Na hun bezoek stak een dame van het gezelschap nog even haar hoofd binnen en zei letterlijk « Hewel menhiere, 't es allemaol vrië schuune, maor moesten ze mij daarveure doen verhuizen om van mijn schuun huizeke (doelende op het huisje 57) de W.C.'s te maaken... »

* * *

Een andere keer kwam een man van rond de zestig de koer opgewandeld. Met een verbeterd en honend gezicht liet hij zijn blikken over de binnenkoer dwalen en maar steeds het hoofd schuddend en binnensmonds monkelend. Ik stapte naar de man toe en vroeg hem heel beleefd « Zoekt gij iets, Menheer? » Waarop ik bitsig werd toegesnuwd: « Nienaok, maor 'k vind' iets! » Mijn antwoord was rap gegeven: « Wel, menheer, nu dat gij het gevonden hebt, moogt ge rechtsomkeer maken. Dag menheer! » 'k Pijnig nog steeds mijn hersens om te gissen waarom die stakkerd zo verbolgen leek.

* * *

Daar het sluitingstijd was ging ik de ingangspoort dicht doen. Een oud vrouwtje steunende op een stok, stond, van buiten, de huisjes zorgvuldig te bekijken, en vroeg met een tremelo in de stem: « Menhiere, hedde gij hier uuk wa te zegge? »; waarop ik nieuwsgierig de vraag stelde: « Waarom, mevrouwjtje? » « Hewel, menhiere om aan den direkteur ne kier te vraoge veur mij dat huizeke te verhure da ginder leeg staot... » wijzende naar het huisje nr. 63 waar, aan de gevel, een bord hangt met het opschrift: « H u i s t e H e u r e n ». « Helaas, mevrouwjtje, ik moet u teleurstellen ». Ik had alle moeite van de wereld om het mens aan het verstand te brengen dat het een museum geworden is en alle huisjes bezet zijn.

* * *

Een zaterdagnamiddag. Een vrouwtje, zichtbaar overtuigd dat de kapel terug openstaat voor de goddelijke diensten, stapte regelrecht de voormalige bidplaats van het Alijns Godshuis binnen. Mijn gebruikelijk « Madammeke? » « 't Es veur te biechten, Menheere! » waarop ik gekscherend antwoordde « Ge moogt gij

(1) Pierke, in 't burgerleven de hr. Gustaaf De Puydt genoemd, is de bekende poppenspeler van het « Spelleke van de Folklore » waarvan Pierke het hoofdpersonage is. Herinneringen uit zijn dagboek als poppenspeler werden gepubliceerd in Oostvl. Zanten, jg. 37 (1962), blz. 238; jg. 38 (1963), blz. 166.

dat aan mij ook zeggen.» De repliek: «'k Vrieze dadde gij mij d'absolutie nie zoe keune geve».

Ook komen er mensen om zich te laten zegenen tegen de «katrienewielen» en om «onder de mantel» te gaan. Er wordt werkelijk veel propaganda gemaakt voor het St.-Kathariene-Godshuis... (2)

* * *

Kerstmis 1963. Het vroom dat het kraakte en de sneeuw lag centimeters dik. Ik heb toen echt een «stukje» kerstmis meegemaakt. Het was zo wat twee uur in de morgen. Zenuwachtig geklop aan de poort van het museum. Gewoon geraakt aan dit dagelijks gerucht van de kloppen, en veelal nachtelijk misbruik van de deurklopper door voorbijtrekkende nachtridders, schonk ik aan dit lawaai niet eens mijn aandacht. Maar toen het getokkel aanhield wipte ik even uit de veren, stak vlug het hoofd door het raam en bemerkte tot mijn verbazing een jong koppel waarvan de vrouw er heerlijk uitzag, licht aangekleed en bibberend van de kou. Ik trok gauw een jas aan en rende de trappen af, opende de deur, liet mijn blikken vluchtig over het koppel glijden en vroeg het paar wat zij wensten. Misschien, geachte lezers, zult U het niet geloven maar de arme stakkerd vroeg met vreemde tongval of het hier het «huis van verloskunde» was en men zijn vrouw wou opnemen. Ik vermoedde dat hier een vergissing in 't spel was en men die «brave mensen» verkeerd had ingelicht. Ik belde direkt een taxi, betaalde en wees de dichtst bijgelegen materniteit aan. Ik heb nooit nog iets van dit zonderling koppel vernomen. Zijn ze met het kind gevlucht naar... naar Egypte wou ik bijna zeggen.

* * *

Een jonge kerel, wel een tikje onevenwichtig, komt de portiersloge binnengestapt en vroeg de fonoplaat te kopen van «Was ik maar bij moeder t'huis gebleven» waarop ik de man verduidelijkte dat het hier geen platenwinkel was en slechts een paar draaischijven te koop worden aangeboden met als inhoud een Gentse pot-pouri van bekende volksliedjes. De man, blijkbaar overstuur, luissterde maar met een half oor en taterde maar aldoor, waardoor ik kon opmaken dat hij van huis weggegaan was met een minderjarig schaap en met haar was gaan samenwonen. Hij kwam tot de ontdekking dat ze niet eens patatten kon schillen noch boterhammen snijden..., hij werd op de koop toe nog ziek en pardaf de liefde viel in duigen. Nu begreep ik waarom hij zich bovenvermelde plaat wou aanschaffen.

Geachte lezers, hiermede wil ik eindigen en tot een volgende maal.

PIERKE.

(2) St.-Katharina werd vereerd in de kapel van het Alijns Hospitaal, het huidige Museum.

Momentopname van het Platteland meer dan drie eeuwen geleden

Bij een belangwekkende buitenlandse publikatie.

Karl BAUMGARTEN en Ulrich BENTZIEN :
Hof und Wirtschaft der Ribnitzer Bauern,
Akademie-Verlag, Berlin. 1963. XVIII en 276
blz. kleine druk, 60 afb. in de tekst en 20
foto's op XII aparte blz. in fine van het boek.
Prijs : 43,— DM.

Toen in de Hervormingseeuw ook de staat Mechelenburg tot het lutheranisme overging en de bezittingen van de toenmalige kloosters gesecculariseerd werden, ontstond in het land zelf een machtsstrijd tussen de vorst (in casu : de hertog) en de stenden (in Nederlandse termen : de staten) met als inzet de overneming van dit vrijgekomen geestelijk eigendom.

Geen van de twee partijen kon zich de weelde veroorloven in deze aangelegenheid toeschietelijk op te treden, want wie van beiden, vorst of stenden, zijn slag voorgoed mocht thuishalen, de verliezer diende bij voorbaat rekening te houden met een aanzienlijke machtsuitbreiding van de zegevierende partner en een daarmee gelijklopende verzwakking van de eigen positie op het terrein van de binnenlandse politiek.

Sommige van deze gesecculariseerde kloosters waren inderdaad vrij grote grondbezitters; het geval van het vrouwenklooster te **Ribnitz**, dat ons hier nader zal bezighouden, kan illustratief heten.

De controverse tussen vorst en stenden leidde tot jarenlange betwistingen die als dusdanig de meesten onder ons onberoerd zouden laten, was het niet dat in 1620 een **uitvoerige inventarisatie** tot stand kwam betreffende het **grondbezit** van voornoemd klooster. Het is wel degelijk die inventaris waarop in de titel boven deze bijdrage wordt gezinspeeld. Opgesteld door de stadssecretarissen van Rostock en Wismar doet het ons thans, drie en een halve eeuw later, een bijzonder gedetailleerd en treffend beeld aan de hand van boerenwoning en landbouwbedrijf in een reeks van twaalf Mechelenburgse dorpen.

De onderlinge rivaliteit tussen beide aanspraakmakers was onvermijdelijk uitgemond in allerlei vormen van vergelijk, nieuwe moeilijkheden en verdragingsmaneuvers; zo schonk een voorlopige oplossing waarbij drie kloosters (Dobbertin, Malchow en Ribnitz) aan de stenden waren toegewezen, al gauw geen voldoening meer aan de hertog die na enige jaren, door onderhandelingen met de staten, zou pogen zelf eigenaar te geraken van het klooster te Ribnitz.

Een **nauwkeurige beschrijving van het kloosterbezit** van Ribnitz dat **elf boerendorpen in hun geheel, één ten dele** en daarnaast nog **vijf aparte, grote domeinhoeven** omvatte, zou de basis moeten leggen

voor een rechtsgeldige ruil van gelijkwaardige goederen tussen de hertog en de stenden. Al is er van de voorgenomen verwisseling uiteindelijk niets gekomen, toch hebben de bemoeiingen van toen een resultaat opgeleverd dat van onze tijd uit gezien belangwekkend mag heten: de omstandige **Ribnitz-inventaris uit 1620** die thans door een uitgave in extenso voor de belangstellende toegankelijk gemaakt is.

De publikatie die voor ons ligt, werk van twee auteurs die elk afzonderlijk de wetenschappelijke verantwoording opnemen voor verschillende hoofdstukken uit het gemeenschappelijke boek, getuigt van de vertrouwde Duitse Gründlichkeit en mag ook methodologisch merkwaardig genoeg heten om speciaal onze aandacht te trekken.

Want ofschoon deze tekstuitgave wel in de eerste plaats een werkstuk voor landbouwhistorici zal worden, daar de bewuste inventaris inderdaad een rijk materiaal levert om er diverse aspecten uit de **agrarische geschiedenis** van Mechelenburg in het eerste kwart van de zeventiende eeuw mee te belichten, toch mag ook de volkskundige er zich gelukkig mee achten. Voor de studie van de **materiële folklore**, voornamelijk op het gebied van de hoevebouw en de veldarbeid, ligt interessante stof in het document besloten. Zelfs de anthroponymist leert er de voor- en familienamen uit kennen van de enkele honderden boeren en keuterboertjes die de dorpen van het voormalige kloosterdomein bevolkten.

Ook het systeem dat de auteurs bij hun uitgave hebben gevolgd, verdient niets dan lof. Al zou het wat overdreven klinken hier van pioniersarbeid te spreken, toch komt hun zeker de verdienste toe dat zij logisch en op een goed doordachte manier zijn te werk gegaan.

De opbouw van het boek laat trouwens hun werkwijze in grote trekken onderkennen. Benevens 18 bladzijden voorwerk waarvan de **Eintleitung** het uitvoerigste deel vormt, brengt het werk in ruim 100 bladzijden een volledige, woordgetrouwe uitgave van **Das Inventarium von 1620**, gevolgd door circa 130 pagina's **Agrar-ethnographischer Kommentar**. De **Anhang** telt ongeveer 35 bladzijden met tabellen, literatuuropgave, registers en een glossarium; in de **Tafeln** volgen nog 12 bladzijden foto's die de 60 pentekeningen over het boek verdeeld aanvullen met een twintigtal verdere afbeeldingen.

Dit overzicht van de inhoud verstrekt reeds enig inzicht in de omvang van het geleverde werk, dat wij hier meer in bijzonderheden willen bespreken.

Uiteraard gaat de aandacht in de eerste plaats naar de **tekst van de inventaris zelf**. Daarin treft de omstandige beschrijving van de **kloostergebouwen** (15 bladzijden) allicht minst van al, om de eenvoudige reden dat bij de doorgaans goede staat van bewaring van kloosterarchieven, zeker in ons land, uitvoerige beschrijvingen en accurate afbeeldingen of plattegronden van dergelijke gebouwen en hun dependentiën absoluut geen rariteiten kunnen heten.

De vijf **domeinhoeven** (Bauhöfe) nemen 11 bladzijden in beslag; het leeuweaandeel gaat naar de inventarisatie van de **dorpen**, zegge 75 bladzijden. Voor ieder dorp staan **alle boerenwoningen**, de huisjes van kossaten en herders niet uitgezonderd, opgesomd en **vrij gedetailleerd beschreven**.

Telkens verloopt de beschrijving volgens een nogal strak plan dat in volgorde vermeldt: naam van de bewoner, pacht en belasting die hij betaalt, grootte van het huis berekend in gebinten, uitdrukkelijke opgave van deuren en ramen evenals van de staat waarin de opstand, de wanden en het dak verkeren, opsomming van de eventuele bijgebouwen en gebeurlijke vermelding van tuin en boomgaard, enumeratie van de veestapel (tot de laatste kip toe) en van de met graangewassen bezaaibare oppervlakte en tenslotte raming van de normale hooiproduktie.

De lengte van deze beschrijvingen is ongeveer recht evenredig met het belang van het behandelde bedrijf.

De nederige **Kate** (keuterwoning) waarin een herder woont, wordt in 2 à 4 drukregels afgedaan; een **kleine hoeve** in 10 à 20 regels; de **Bauhöfe** (grote domaniale hoeven) echter beslaan vaak meer dan twee volle bladzijden.

Bij wijze van illustratie volgt hier een dergelijke **beschrijving van een hoeve**, die tot het kleinere type behoort:

« Chim Schnelle, ein halber baumann, gibt 12s 9d bede, 30 riesten flachs, 6 sch. roggen, 6 sch. gersten, 1 dr. 6 sch. habern.

Das haus von 5 gebinden. Vor der grossen türe uf beiden seiten und abseiten ställe. Bei der kleinen türe ein backofen. Dabei eine stube, darin 4 fenster; umher beklehmet; oben ein windelbodem; 1 alt ofen. Die ständer, balken, sparren, wände und dach gut, das eine kihlende ist bruchfällig. Ein futterschur von 5 fachen; uf einer seiten unterstützet. Umher geklehmet; mit gutem strohdach. Die sahlen sein vorsacket. Ein kohlhoff, umzäunet. Ein sod. An viehe: 6 pferde, 1 fahlen; 8 häupter rindviehe, darunter 3 milchekühe; 8 schwein, 4 in der mast; 5 gänse; 5 hühner. Hat 3 viertel acker und 3 beistück, darauf 5 1/2 sch. kann geseiet werden. Wäre 30 fl schuldig »(1).

Voor wie minder vertrouwd mocht zijn met de Duitse en specifiek Nederduitse termini, lichten wij er enkele toe. De afkortingen van maten en munten uit de tekst, die in een tabel op bladzijde 241 van het boek opgelost staan, laten wij hierbij buiten beschouwing, omdat zij aan de duidelijkheid van het voorbeeld weinig toevoegen of afdoen.

Halber baumann: boer die (oorspronkelijk althans) de grond van een halve hoeve bewerkt; **bede**: belasting; **rieste**: (vlasmaat) handvol; **stube**: kamer; **beklehmet, geklehmet**: met leem bezet; **sahle**: grondplaat waarop het geraamte van een wand rust; **kohlhoff**: moestuin; **windelbodem**: zijwand of zoldering met een leemlaag bedekt; **ständer**: steunpaal; **kihlende**: gevel met wolfsdak; **bruchfällig**: bouwvallig; **futterschur**: voederschuurtje; **sod**: waterput; **fahlen**: veulen; **häupter**: (hier) stuks.

Uit het aangehaalde fragment blijkt dat de lectuur van deze hoeve- en dorpsbeschrijvingen geen al te grote moeilijkheden op-

(1) K. BAUMGARTEN en U. BENTZIEN, 99.

levert voor wie tenminste enigszins de Nederlandse, historische en moderne terminologie op het gebied van boerenbedrijf en hoevebouw beheerst.

Al is de bewuste inventaris in het Hoogduits opgesteld toch draagt hij nog ettelijke **Nederduitse sporen** vooral in de **gebruikte vaktermen**; deze eigenaardigheid is trouwens kenmerkend voor vele Duitse teksten, uit de vroege zeventiende eeuw, die de verdringing van het oude Nederduits door de moderne Nieuwhoogduitse schrijftaal illustreren.

De bekende overeenkomst in woordgebruik tussen Nederlands en Nederduits op het gebied van een zo primaire woordenschat als die van het landbouwbedrijf en de huizenconstructie, spreekt dan ook uit elke bladzijde... en vergemakkelijkt voor ons de lectuur. Het glossarium achteraan in het boek geeft trouwens uitsluitel omtrent de meeste vaktermen uit de inventaris.

Behoudens voorbeelden van de bewuste taalparallelle die spreken uit de geciteerde beschrijving van Chim Schnelles bedrijf, halen wij hier, vrij lukraak, nog enkele gevallen aan. De ruif waaruit de beesten op stal eten heet in de tekst **stallröpe**, een woord dat in dezelfde betekenis ook in noordelijke en oostelijke delen van Nederland ruim verspreid is, meestal in de vorm « reep »; elk van de ruwe houten die in een schuur het roosterwerk boven de dorsvloer vormen, draagt er de naam **schlet**, ook in Oost-Nederland bekend als « sliet »; de bergzolder voor graan heet er **spiker**, als vroeger in Vlaanderen « spijker ». De hopplanten worden er geteld per aantal **kuhlen**, identiek met de Vlaamse « kuilen ».

Zoals boven gezegd, hebben de auteurs een **integrale uitgave** van de tekst bezorgd, zonder enige annotatie behalve de vermelding van de varianten die de twee bewaarde handschriften vertonen. Zij verlaten zich bijgevolg op de belangstelling en/of de wetenschappelijke eruditie van de lezer, die telkens uit de tekst kan halen wat hem het meest interesseert. De bedoeling van deze uitgave in extenso is immers in de eerste plaats de wetenschappelijke studie van de inventaris voor elkeen mogelijk te maken.

De boven vermelde, ongeveer **honderdvijftig bladzijden lange commentaar** staat los van de teksteditie en vormt als tweede hoofddeel van het boek eigenlijk een verhandeling op zichzelf. Deze poogt wel de rijke gegevens van de inventaris volledig te verwerken op het **dubbele terrein van de agrarische bedrijfseconomie en van de landelijke architectuur**; toch blijven de bewerkers zich levendig bewust van het feit dat zij hiermee niet alle mogelijkheden van de tekst ten volle hebben uitgeput.

De **commentaar** telt **twee delen** die respectievelijk het werk zijn van **Karl Baumgarten** en **Ulrich Bentzien** : **I Huis en hof**; **II Arbeid en bedrijf**.

In **I** komen aan de beurt : de hofstede, het huis, de bijgebouwen, de spijker, de schuur, de stal en zo meer. In **II** gaat de aandacht naar de landbouwproductie enerzijds en naar de lasten die op het boerenbedrijf drukken anderzijds. Zo worden o.m. capita behandeld als : het areaal, de wisselbouw, de tuinbouw, het arbeidsgereed-

schap en de veeteelt tegenover de herendiensten, de leveringen in natura en de rendabiliteit van het bedrijf.

Uit dit grote geheel kan hier in het bestek van een bespreking maar een en ander geciteerd worden.

Het woningstype van de Ribnitzer boeren was het bekende **Nederduitse hallenhuis**.

Met nadruk moeten wij wijzen op het visueel materiaal dat hier de uiteenzetting illustreert, op de degelijke schema's van plattegronden en opstanden van gebouwen, op de duidelijke schetsen met reconstructies en op de foto's van nog bestaande exemplaren. Het blijkt dat de auteurs heel wat veldwerk hebben verricht om de resultaten van hun theoretisch werk te vergelijken met nog bestaande gebouwen op het terrein.

Wat het gevolgde **bedrijfsstelsel** betreft, kan in het onderzochte gebied geen strenge eenheid gesignaleerd worden al overweegt toch een « **Dreifeldersystem** ».

Op elke boerderij waren **tuinen** te vinden die de traditionele, uit de middeleeuwen bekende kolen en erwten voortbrachten; ook **boomgaarden** treft men op 32 boerenplaatsen aan, al blijkt haast helemaal niet welk soort fruit er geteeld werd.

In het **sociaal-economisch bestel** van hun tijd stonden de Ribnitzer boeren zwak; zij waren tot zware « ploegdiensten » voor de grondheer verplicht en naast de eigenlijke pacht drukten verdere afdrachten in geld en in natura hun economische toestand.

Bij de lectuur van het commentaargedeelte, dat als boven gezegd, methodisch gescheiden blijft van de eigenlijke tekstuitgave, kan men hier en daar de stellingen van de auteurs toetsen aan sommige inzichten en bevindingen die het volkskundig onderzoek in de Nederlanden heeft opgeleverd.

Door de studie van **Dr. J. Weyns : Bakhuis en broodbakken in Vlaanderen** is alleszins hier te lande belangstelling gewekt voor dit onderwerp. Ook op dit punt bevat de inventaris waardevol vergelijkingsmateriaal in de vorm van nauwkeurige aanduidingen omtrent het voorkomen van bakhuis of bakoven bij de boerenwoning.

Het **bakhuis** (een apart gebouw) blijkt zeldzaam; de **oven** bevond zich in huis of eerder nog in de tuin. Van een huisje was dan geen sprake; de oven lag eigenlijk « bloot » of was ten hoogste met wat plaggen beschut.

Op bladzijde 69 van zijn zoëven vermelde studie bespreekt **Dr. J. Weyns** een feit dat in vroeger eeuwen niet zo uitzonderlijk was, namelijk het gebruik van het **bakhuis als woongelegenheid** niet alleen van eenzaten of enkelingen, maar zelfs voor echtparen of jonge gezinnen. Van dit gebruik nu vinden wij ook in de kloosterinventaris van Ribnitz een mooie bevestiging. Daar de domeinhoeve te **Müritz** sinds twintig jaar afgebrand en nog niet heropgebouwd is, woont de « hofmeister » in het bakhuis. « Und wohnet der hofmeister in dem backhaus, so nächst bei dem hopfenhoff zur linken gebauet, ist aber jetzo ohne backofen » (2).

(2) Ibidem, 19.

Uit de verdere beschrijving van dit bewoonde bakhuis leren wij dat de « hofmeister » het daar niet al te oncomfortabel moest hebben, want in het gebouwtje was er een kamer ingericht, rondom en bovenaan « beklehmet », van zes « glasefenster » voorzien en uitgerust met een « kachelofen ».

Een ander geval dat zeer natuurlijk onze aandacht trekt is de korte **behandeling van de hooiberg** in de commentaar(3). De hele inventaris vermeldt immers maar een keer: « Ein schur uf 4 stützen, darunter futter gelegt; oben mit gutem strohdach ».

Hierin willen de auteurs een beschrijving herkennen van de « vierroedige hooiberg » die vanuit Vlaanderen gezien wel speciaal met het begrip Nederland geassocieerd blijft(4). Daar uit de geciteerde vermelding niet blijkt of het dak van deze berg beweegbaar is of niet, kan wel enige twijfel rijzen omtrent de aard van het gebouw dat hier wordt bedoeld: een soort loods of toch een echte hooiberg waarvan de kap hoger en lager gesteld kan worden? De auteurs houden het bij de laatste opvatting.

Men zou **K. Baumgarten**, want hij heeft de betrokken pagina's geschreven, allicht kunnen aanwrijven dat hij uit een enkele, nogal povere bewijsplaats zwaartillende conclusies trekt. Maar ook Ir. **P. Lindemans** wil, tegen de gangbare mening in, voorzichtig de mogelijkheid openhouden dat zelfs Vlaanderen vanouds tot een **hooiberg-gebied** behoorde en dat op basis van een enkele Vlaamse vindplaats die nog veel vager klinkt dan de boven geciteerde uit Mechelenburg(5).

Om Mechelenburg eventueel bij een oud **hooiberg-gebied** in te delen, beschikt de Duitse auteur trouwens nog over de archivalische vermelding uit 1312, van een **cumulus auens**(6).

Dat de goedkope hooiberg en de veel duurdere schuur naast elkaar kunnen voorkomen bewijst de **contemporaine toestand in Nederland**; het mag waar heten dat met het stijgen van de welvaart bij de boerenbevolking de berg plaats maakt voor de duurzame schuur, maar anderzijds kan de gestegen productiviteit van de bodem aanleiding geven tot het bouwen van bergen om de oogstoverschotten onder te brengen die te groot geworden zijn voor de bestaande schuurruimte(7).

Daar **K. Baumgarten** ons geen inlichtingen verstrekt over het al dan niet voorkomen van Mechelenburgse hooibergen in latere eeuwen, hangt een andere bewijsvoering van hem wat in de lucht. Hij concludeert aan de hand van de inventaris, maar zonder de bewijsplaatsen uitdrukkelijk te noemen, dat zich in Mechelenburg reeds in de zeventiende eeuw uit de hooiberg, via twee tussenstadia,

(3) Ibidem, 172-173.

(4) Blijkens de Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland, afl. 3, nrs 12 en 13 is het kerngebied van de hooiberg-verspreiding in de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland gelegen; het voorkomen van de berg in Vlaanderen blijft zeer sporadisch.

(5) P. LINDEMANS: *Geschiedenis van de landbouw in België* I, 459.

(6) K. BAUMGARTEN en U. BENTZIEN, 172.

(7) A. R. HOL, *De hooiberg en zijn verspreiding*, Volkskunde, Nieuwe reeks: 5de jg., nr 1 (1946), 22-43; inzonderheid 30 en 31.

een soort kleine schuur van vier gebinten ontwikkeld had. Deze evolutie wordt zelfs met een tekening toegelicht(8).

Dat deze uitvoerige recensie in feite tot een artikel is uitgedijd bewijst dat wij het besproken werk daartoe belangrijk genoeg achten.

Om niet de indruk te wekken de complaisance te schrijven willen wij even een bezwaar releveren dat niet groot kan heten.

In hun commentaartekst verwijzen de auteurs weinig of nooit naar algemene werken, maar integendeel vaak naar een nogal lange reeks van vrij gespecialiseerde geschriften over Mechelenburg die achteraan in het boek opgegeven staan. Dit systeem heeft echter tot gevolg dat zeker de buitenlandse lezer vaak te raden heeft naar de algemene ideeën die de auteurs huldigen. Daarbij wordt hun uiteenzetting voor hem moeilijk te controleren; wie beschikt immers over de nodige belesenheid om de verscheiden onderwerpen die de auteurs van hun Mechelenburgse gezichtshoek uit beschouwen, onmiddellijk tegen een algemene achtergrond te plaatsen, als de auteurs zelf hier geen helpende hand bieden ?

Al zijn verder de pentekeningen in het boek voortreffelijk, toch kan hetzelfde niet gezegd worden van twee kaartjes, resp. op bladzijde XII en 192. Zij schijnen ons minder gelukkig uitgevoerd en missen datgene wat de auteurs er klaarblijkelijk mee bedoelen: duidelijke, visuele voorstelling van historische feiten in geografisch verband.

Deze recensie geeft de lezer allicht aanleiding tot een **slotopmerking** in de vorm van een vraag. En wel de volgende: valt er uit dezelfde tijd een **gelijksoortig document in verband met de Vlaamse landbouwgeschiedenis** aan te wijzen? Of bij ontstentenis daarvan, zou het tenminste mogelijk zijn aan de hand van de bewaarde archiefstukken **een even volledig beeld van boerenwoning en -bedrijf** op te hangen voor een reeks Vlaamse dorpen uit de vroege zeventiende eeuw?

Omtrent de eerste mogelijkheid moet het antwoord negatief luiden; gezien het grondige verschil in politieke evolutie tussen onze contrareformatorische Zuidelijke Nederlanden en Mechelenburg in de late zestiende en de vroege zeventiende eeuw, bestaat er zelfs geen geredelijke kans dat ooit een vergelijkbaar document uit een archief opgediept wordt. Waar gelijklopende historische omstandigheden ontbreken kan men onmogelijk vergelijkbare archivalia verwachten.

Dat men uit de bewaarde archiefstukken als **pachtbrieven, boedelstaten, rekeningen, cijnsrollen, schepenakten en kaartboeken** voor een of meer Vlaamse dorpen met uitzonderlijk rijk archief voor de vroege zeventiende eeuw een beeld van de landbouw zou kunnen winnen dat de vergelijking met de inventaris van Ribnitz vermag te doorstaan, lijkt ons wel aannemelijk.

Maar een **essentieel verschil** zou er blijven. Nadat een geduldig archiefpluizer uit zeer verscheiden documenten inzicht zou gekregen hebben in alle aspecten van de landbouwhistorische werke-

(8) K. BAUMGARTEN en U. BENTZIEN, 173.

lijkheid, zou hij in staat zijn daarvan een beeld te tekenen. Doch in vergelijking met de inventaris van Ribnitz zou zijn beschrijving zoiets blijven als een robotfoto, met gedeeltelijk zeer scherp gestelde en gedeeltelijk vaag gebleven trekken. Het organische geheel, de volledigheid, het trouwe konterfeitsel van het agrarische landschap en de bijna voelbare polsslag van het dagelijkse leven die uit de Mechelenburgse inventaris spreken, zou hij zeer moeilijk en bijna zeker niet weten te bereiken.

Het hypothetische beeld van een Vlaams boerendorp uit de vroege zeventiende eeuw, gewonnen uit allerlei documenten die elkaar slechts zouden volledigen als moeilijk ineenpasbare stukjes uit een ingewikkelde legpuzzle, zou niet in elk opzicht met goed gevolg kunnen wedijveren met datgene wat de Ribnitzer inventaris wel is : een momentopname.

Wij kunnen de lijn van onze redenering trouwens nog verder doortrekken en ons afvragen of voor Vlaanderen niet uit de **late middeleeuwen** voldoende documentatie ter beschikking staat in verband met het uitzicht van onze boerderijen en de dagelijkse gang van het boerenleven. Heeft **J. Van Cleemput** niet eens de stad **Brugge** als de schatkamer van de Nederlanden bestempeld, wat het aantal bewaarde middelnederlandse oorkonden betreft? En uit dezelfde buurt is toch **Simon de Rikelike** afkomstig, een boer uit de veertiende eeuw die ons een waarachtig **dagboek** heeft nagelaten (9).

Nu bewaarde documenten zijn één zaak, documenten waaruit wij iets vernemen omtrent het middeleeuwse landbouwbedrijf nog wat anders.

Ten bewijze daarvan richten zij even de blik op twee **Oostvlaamse documenten**, die op het eerste gezicht een belofte inhouden. Wij bedoelen de **pacht- en renteboeken**, resp. uit 1426 en 1462, van de **Kartuis te Sint-Martens-Lierde**, waaraan in de jongste tijd door de publikaties van **V. Gaublomme** enige ruchtbaarheid gegeven werd (10).

Niettegenstaande de honderden folio's die deze hoopgevende registerbanden tellen, citeren wij de enige passage eruit die kan gelden als een **summiere hoevebeschrijving**. Het gaat hier om het

Goed ter Nieuwerpoort te Sint-Maria-Oudenhove.

• Tvorseide Goed ter Nieuwerpoort es behuust met desen naervolghende husinghen den godshuuse toehoorende, te wetene met eenen woenuuse ende met eenen ovenbuere up den wal ghestaen. Jtem dnederhof es behuust met tween zijden van scoonen stallen ende met eender scoonder scueren ende met eenen sconen groeten duufhuuse ende derve van den vorseiden goede es gheleghen in deser manieren, te wetene de wal, de gracht, dnederhof metten dreve, de maderesch mersch, de weede, spaus velt ende I cleen veldekiin al te

(9) Uitgegeven door Jos. DE SMET : Het memoriaal van Simon de Rikelike, Brussel, 1933.

(10) V. GAUBLOMME, Familienamen uit de charters van Sint-Martens-Lierde, Het Land van Aalst, jg. 3 (1951), 40-44 en verdere bladzijden. De auteur vermeldt op blz. 40 het cartularium dat wij beneden ter sprake brengen.

gadere omtrent tvorseide hof ende dreve ghelegghen zijn deen metten anderen groet 8 **buendere** 3 **dachwant** ende 25 **roeden** ... » (11).

Nu gaat het weliswaar niet op aan een archief uit de vroege vijftiende eeuw **dezelfde eisen** te stellen als aan de veel rijkere bronnen van twee volle eeuwen later, maar deze bondige beschrijving van een **kleine hofstede uit de Boergondische tijd** toont toch, juist door een ongewilde contrastwerking, aan hoe omstandig, volledig en ipso facto uitzonderlijk waardevol de **Ribnitz-inventaris** eigenlijk is.

Ernest EYLENBOSCH.

Zoeken en Zanten. in vele boeken, langs alle kanten

Spoorwegen. Namen van voertuigen uit het Waasland

De folklore van de spoorweg blijft de belangstelling voor zanters gaande houden. Het verheugt ons de reeks benamingen van voertuigen te mogen aanvullen met twee aanwinsten uit het Waasland die ons bezorgd werden door de hr. Alb. Buvé, konservator der Musea te St.-Niklaas.

«Pietje Waas». De huidige spoorweglijn n° 59 Antwerpen - St.-Niklaas - Gent, overgenomen van de «Cie Chemin de fer d'Anvers à Gand», werd in dienst genomen (vak Antwerpen - St.-Niklaas) in november 1844, en verder getrokken tot Gent (in dienst augustus 1847). Men noemde die lijn ook «Chemin de fer du Pays de Waas»: de maatschappij kreeg dan spoedig de volksvertaling van «Pietje Waas», dus een vervorming van de Franse benaming.

Aan de ingang van het Museum der Belgische Spoorwegen (Noordstation te Brussel) staat nog een oude lokomotief te pronken als hoofdstuk van het museum. Die lokomotief heet «Pays de Waes» (dus ook «Pietje Waes»), werd gebouwd te Brussel in 1842 en deed dienst tot in 1896. (Zie Annalen Oud. Kring. Boekdeel 66/1 - blz. 136-139).

«Senateurke» is de Micheline die driemaal daags in de week over en weer rijdt tussen Brussel en St.-Niklaas en terug. Die benaming komt voort uit het feit dat die treinen speciaal ingericht zijn voor de senators en volksvertegenwoordigers; het volk zegt dat die personaliteiten toch tot iets dienen vermits de bevolking daardoor over rechtstreekse treinen beschikt ... die echter op zaterdagmiddag en op zondag niet rijden vermits Senaat en Kamer dan niet vergaderen.

Alb. Buvé.

(11) RIJKSARCHIEF TE GENT, Fonds: **Kartuize van Sint-Martens-Lierde**, register 3, folio 68 verso. Dateert uit 1426. **Kritisch afschrift** omwille van de vlotte leesbaarheid. Alle woorden die enigszins kunnen gelden als landbouwtermen staan in **vet**; «maderesch mersch» en «spaus velt» zijn toponiemen.

ONS TWEEMAANDELIJKS LIEDJE

De Gentse verhuizing

Vorige maal had ik het o.a. over een « Verzameling Volks-liederen bijeenvergaerd door Frederik Delamotte » en ik vertelde over het lied De Gentse Verhuizing. Niemand bezorgde mij de wijze maar men vroeg mij naar de tekst die misschien een aanduiding zou kunnen zijn. Hier gaat hij :

- 1°) Dat ik de stad mogt regelen naer mijn wille,
gij zoudt wat veel veranderingen zien,
'k ga u mijn plan eens zeggen in den stille,
en 'k hoop dat gij uw aandacht mij zult bien.
- 2°) 'k Zou elken stiel in zijne strate schikken,
en ieder ambt kreeg zijne plaets en wijk,
gij moet nog voor de moeilijkheid niet schrikken,
hoort luisterd wel, mijn plan is heel praktijk.
- 3°) Sint Pietersplein kreeg alle de portieren,
de Vrouwestraet de mans die loopen gaen,
wanneer hun vrouw luidop begint te tieren,
en die maer staen alwaer den bessem staet.
- 4°) De koperslagers op de Ketelveste,
de charlatans in de Komediestraet,
de Zonnestraet waer voor de luijaerds beste,
want zij zien daer de zonne vroeg en laet.
- 5°) Bij 't groot kanon leg ik al de soldaten
en in de Hel, die dieften doen of moord,
de Papegae:straet krijgt al de advokaeten,
de jonge meisjes aen de Zottepoort.
- 6°) In de Twaelfkamerstraet leg ik de sukkels
die zonder woonplacts dwalen in de stad,
de Galgenberg is voor de volksverdruckers,
voor d'Engelsmans heb ik het Engelandgat.
- 7°) En al die houden van de vreemde wijnen
die leg ik in de Zwarte Zusterstraet,
in Onderbergen, al die ondermijnen
om eene plaets te krijgen in den staet.
- 8°) De Borgstraet is voor die den pof niet krijgen,
de Peperstraet is voor de Kruideniers,
't Begijnhof is, voor hen die kunnen zwijgen,
de Geldmunt is voor al de renteniers.
- 9°) 'k Bestem 't Serpentstractje voor koffijwijken,
de Kammerstraet voor al de perrukkiers,
'k zal d'houtkoopmans naer d'Houtlei henen drijven
en in de Brandstraet heel het korps pompiers.
- 10°) De Pkelharing, waer voor drinkebroeders,
de Langemunt, voor al die neerstig werkt,
de Zuivelsteeg waer voor de brave moeders
de fransquillons rap op de Beestemerkt.
- 11°) Het Schuerkensstractje is voor de bessemwijken,
de Krommcnelleboog geef ik aen journals
die als het regt is krom het durven schrijven
en als iets waer is schreuwen het is vals.

- 12°) De Steenstraet is gereed voor de kassijers,
schouwvagers valt Schouwvagerstraet ten deel,
op Lieve- en Minnemeersch leg ik de vrijers,
en d'arme menschen allen in 't Kasteel.
- 13°) In 't Wolvenstraetje al de woekeraren
in 't Bessemstraetje elke booze vrouw,
de meisjes die, helaas vóór 't huwelijk paren
bedrogen zijn, in 't straetje van Berouw.
- 14°) 'k Zoo in de Veldstraet al de boeren leggen
die krielen in ons goede stad van Gent,
in 't Hoorenstraetje ... O! ik durf niet zeggen
wie dat ik daer zou geven logement.
- 15°) De Paddenhoek is voor de schelmen 't beste
wiens valsche mond niet uitspuwt dan fenijn,
en ik gaf zeker de een of andere veste
aen d'arme broers die zonder veste zijn.
- 16°) Zoo schik ik Gent, maer daer komt mij te binnen,
gij heb geen plaets of schrijvers in ons tael,
dewijl wij toch zooveel millioenen winnen,
ik hou voor ons de straet van 't Hospitaal.
- 17°) Dat ik de stad mogt regelen naer mijn wille,
zietdaer in 't kort wat 'k iedereen zou voorzien,
bedenk nu eens mijn plannen in den stille,
kan het niet zijn en laet het niet geschien.

(Napoleon Destanberg).

Ziezo, wie bezorgt ons nu de stem : Margot of ronde de la corde sensible ?

R. VANKENHOVE.

Radiouitzendingen door onze leden

Ik glaneer voor u uit een eindejaarsprogramma van de Rubriek **DANS EN ZANG IN ONZE VLAAMSE GEWESTEN**, mij toegezonden door de Heer Daems, eerste programmator B.R.T., en dat op einde september herbegint, de volgende inlichtingen :

29 oktober te 17,30 u. : **J. De Vuyst** : *Reizen en zuerven in de Denderstreek.*

6 november te 17,30 u. : **J. De Vuyst** : *Boeren- en Arbeidslieder en in de Denderstreek.*

19 november te 17,30 u. : **R. Vankenhove** : *Rond een Familieliedjesboek* (Rumst, St.-Amandsberg).

26 november te 17,30 u. : **M. Daem** : *Reuzenommegang te Wetteren.*

10 december te 17,30 u. : **M. Daem** : *Sint-Pietersviering te Wetteren.*

In begin 1965 krijgen wij : Vankenhove, Van der Linden, De Backer. Aan allen wensen wij veel sukses.

R. VANKENHOVE.

AL. WIE DAAR ZEGT : « DE REUS DIE KOM »

EVERGEM-BELZELE. — Huwelijk van reuzen Pol en Pauline

Een jaar geleden op 19 mei 1963 werd tijdens de folklorestoet Belzeles nieuwe reus, Pol de bakker, als officieel inwoner aangesteld (1).

Na een jaar verblijf in de gemeente viel zijn reuzenoog op de bakkerin Pauline. Tijdens de folkloristische hoogdag op 17 mei 1964 traden ze in het huwelijk. Het bakkersgezin dat de naam draagt van Pol Van de Caele en Pauline Van de Lieve is een flinke aanwinst voor onze Vlaamse reuzenfamilies. **M. D.**

DRONGEN. — Reuzekind « Florineke »

Een drietal jaren geleden (6-8-61) deed de reus Bruno zijn intrede op de wijk « De Rooze ». Een jaar later kreeg hij een levensgezellin en trad ermede in 't huwelijk (5-8-62).

Op zondag 2 aug. jl. werd hun eerste kind over de doopvont gehouden en kreeg de naam « Florineke ». Deze plechtigheid was de bekroning van de vierde reuzenstoet te Drongen die uitgroeide tot een prachtig reuzesucces. **M. D.**

GENT. — Reus Rabot

De reuzenfamilie te Gent heeft voorzeker zich laten beïnvloeden door de sympatische T.V.-uitzendingen « Er kan nog altijd eentje bij! »

Op zondag 23 augustus vermeerderde de Gentse familie met een nieuwe reus die de naam draagt van « Rabot » als waardige vertegenwoordiger van de St.-Jozefsparochie.

De naam Rabot is bij de Gentenaar voldoende bekend. Het Rabot werd in 1489 gebouwd als triomfpoort en tevens als versterking ener sluis op de Lieve. Keizer Frederik III en zijn zoon Maximiliaan van Oostenrijk die in 1488 Gent belegerden, wilden aan deze kant van de Lieve de stad innemen. Dank zij een spoedig ingrijpen van de Gentenaars werden hier in enkele dagen aarden versterkingen aangebracht, zodat de keizer, na veertig dagen beleg, verplicht was op te breken.

De reus Rabot draagt de klederdracht van een middeleeuws hertog met het wapenschild der drie torens — het Rabot — op zijn borst.

De reus Rabot is het symbool van Gent, die Fiere. Hij past uitstekend in het kader van de krijgshaftige, vredelievende Gentse reuzenfamilie. **M. Daem.**

WAARSCHOOT. — Reuzen Simon en Margriet

Verleden jaar stond Leestjeskernis in het teken van « Vrolijk Waarschoot 1900 ». De kermisplechtigheden gingen gepaard met een monster-duivenvlucht, de traditionele jaarmarkt en de tentoonstelling van allerhande antiekiteiten waarvan

(1) Oostvl. Zanten, 38e jg. (1963), nr. 4, blz. 177.

sommige wel een plaats zouden verdienen in de T.V.-rubriek « Schatten op zolder ».

Tijdens deze kermisdag, nl. op 11 september 1963 werd een Waarschootse reus ingehuldigd, die in het bevolkingsregister ingeschreven werd onder de naam Ridder Simon Utenhove. De reus is een historisch figuur die omstreeks 1350 de stichter was van de priorie van Waarschoot, in de volksmond beter gekend als Rattenkasteel.

Deze 3,25 m hoge figuur werd vervaardigd door de heren H. Caspeele en Van De Steene uit Gent en de heer Firmin Bulté uit Waarschoot, respectievelijk zorgden zij voor het boetseren van het hoofd, het vervaardigen van het geraamte en voor het maken van de prachtige kledij.

Bezwijkend onder het gewicht van reuzeklachten en -zuchten heeft de buurtedekenij van de Leest geoordeeld dat onze Ridder Simon onmogelijk alleen kon blijven. Een ridderlijk verlangen ging dit jaar in vervulling.

Tijdens de kermisdag van 16 september 1964 kwam vrouwe Margriete de Busere haar gemaal gezelschap houden. Waarschoot vierde met pracht en praal deze huwelijksplechtigheid.

We heten de ridderlijke reuzenfamilie hartelijk welkom bij onze reuzen in het Mectjesland. M. D.

KRUISSHOUTEM. — Een honderdjarige en een Reuzenkind !

Op 25 oktober vierde Kruishoutem in een ware triomf de honderdjarige Melanie Vandenberghe. Tijdens de ontvangst op het stadhuis deelde een lid van het schepenkollege mede, dat volgend jaar bij de jaarlijkse feesten in april het lokaal reuzenpaar « Pier en Mie » een reuzenkind zouden laten dopen, dat de naam « Meleken » zou krijgen. Elkeen in de gemeente kent Melanie onder de naam

« Meleken » en zo komt haar naam vast in de geschiedenis. Is dat de eerste keer dat een honderdjarige haar naam leent voor een reuzenkind, dat op komst is binnen zeven maanden ?

R. v. d. L.

NEVELE. — België-Holland festival.

De tweede lustrum-folkloretoet te Nevele tijdens de sinksendagen in mei jl. ging gepaard met een België-Holland festival.

Onze noorderburen waren in de optocht vertegenwoordigd door de drumbanden van Udi, Oranje Wouw en Hercules. Onze landgenoten waren van de partij met de Ware Gilles van Aalst, de vendelierengroep « Tijn » uit Oostakker, een groep Indianen met het « manneke », muziekmaatschappijen waaronder de plaatselijke muzikanten der Verbroedering. De reuzen Wouter van Nevele en Johanna van Beveren luisterden de plechtigheid op met hun aanwezigheid.

De verbroedering van België met Nederland in volkskundige manifestaties groeit stilaan uit tot een traditie. Verleden jaar greep het 4de België-Holland festival plaats te Zomergem (1) en stond de Ajuintjeskermis van Ledeberg ook in het teken van onze noorderburen. Benelux is geen ijdel woord meer voor de volkskunde.

M. D.

* * *

GENT. — Kampioenschap kruisboogschieting

De Nationale Unie der Kruisboogschutters van België heeft het 13de kampioenschap van België laten inrichten te Gent op zondag 21 juni 1964 in de St.-Pietersabdij. De organisatie werd toevertrouwd aan het St.-Rochusgilde dat heden ten dage een rusteloze activiteit aan de dag legt naast de grotere kruisboogschuttersmaatschappij St.-Joris.

De kruisboogsport wordt door oningewijden nog beschouwd als een folkloristisch tijdverdrijf, voorbehouden aan bevoorrechte lui. De tijd heeft hierin ook verandering gebracht. De kruisboogschieting heeft een plaats veroverd in de moderne sportbeoefening; maar het zal niemand ontgaan dat de charme van deze edele sport blijft gepaard gaan met de charme van de traditionele gebruiken die in de studie van de volkskunde nog een voorbehouden plaats genieten.

Voor onze lezers zou het voorzeker interessant zijn meer te mogen vernemen in hoever de traditionele gebruiken nog in zwang zijn, o.a. met betrekking tot vergaderingen, titulatuur, functies, reglementen, ontvangsten, schietingen, prijzen, enz. Het St.-Rochusgilde en St.-Jorisgilde weten zeer goed het sportieve te koppelen aan het decoratieve en hun kunstpatrimonium blijft een waardevol bezit dat de moeite loont gezien, bewonderd en gevrijwaard te worden.

M. D.

EEKLO. — Het herbakken te Eeklo

In het weekblad « De Eecloonaar » van 1 augustus jl. verscheen de vraag : « Wie weet iets over de Eeklose herbakker ? »

Een gelukkige samenloop van omstandigheden bracht een antwoord in de vorm van een bijdrage die een week later in De Eecloonaar verscheen en getiteld was « Oostvlaamse Zanten en het Herbakken te Eeklo ». Hierin werd verwezen naar het artikel van Dr. M. Deruelle, gevolgd door een degelijke samenvatting van de inhoud die verscheen in Oostvlaamse Zanten. (2)

(1) Oostvl. Zanten, 38e jg. (1963), nr. 4, blz. 171.

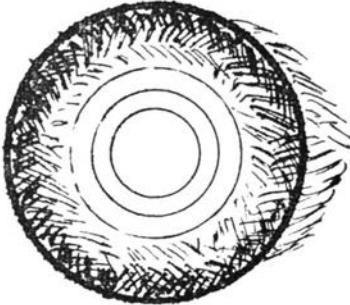
(2) Dr. M. DERUELLE. Het herbakken te Eeklo. Oostvl. Zanten, 39e jg. (1964), nr. 4, blz. 145-156.

Op onze beurt ontlenen we uit De Eecloonaar van 1 augustus een nieuw element dat we wensen toe te voegen aan de bijdrage van Dr. M. Deruelle. Er bestaat een kluchtlied of dicht op « De Eeklose herbakker » door Honoré Spittaël, dat nog bekend zou zijn door een inwoner uit Eeklo en voor enkele jaren nog door hem gezongen werd.

Wellicht krijgen we de kans om tekst en muziek van dit kluchtlied te achterhalen !

Red.

Film « Bollen en Kegelen » in de Vlaamse T.V.

Op zondag 30 augustus 1964 bracht de Vlaamse televisie ons nogmaals een waarachtig volks en volkskundig programma in verband met sport en spel. Het bol- en kegelspel kwam met een rijke en onvermoede variëteit voor de dag : de (lichte) krulbol uit het Gentse; de zware (krul) bol in het Meetjesland, vooral te Maldegem; de platte bol te Geraardsbergen en Vilvoorde; de pierbol te Moerzeke (op een piertafel); de gaibol in Oost- en West-Vlaanderen, met een puike opname te Heist aan

Zee, waar we een sirinne begroetten (sire en sirinne zijn daar hoffelijke titels); kegelen stamde uit Baal en de bowling uit Mechelen. Niet alleen het bolspel in het heden, gans Vlaanderen door, maar ook de historiek (een tekening uit een Breviarium van de XIIIe eeuw te Kamerijk, toenmalig Vlaams gebied) eiste zijn deel. Twee bezoeken aan bollendraaiers toonden de handigheid van deze vaklui, maar bewees dat ze bollen leveren, heel Vlaanderen door, in Wallonië, Frankrijk, Kongo en Amerika !

Een knap vertoon van een spel dat nog veel meer beoefend wordt, dan we ons konden inbeelden. Felicitaties voor onze voorzitter Renaat van der Linden, die zorgde voor script en presentatie !

M. D.

ELSEGEM. — Lange Jeane. Een spookhistorie

Lange Jeane woonde in een kapel in de Molendam, juist bij 't begin. Ze hebben die Molendam nu afgevoerd.

Wij als kleine kinders gingen bij Sooi Van Dorpe, de mulder; dat was een plezante kadee; maar wij gingen toch eerst naar de kapel, waar dat nog een kruiske hing en d'r zaten nog nagels in de muur, waar kaderkes aangehangen hadden of zo iets. Wij gingen kijken of we lange Jeane niet zagen achter h'r huis.

Mijn vader vertelde me de historie van die madam !

Daar stond een boerenhof over de dam, waar Lange Jeane over en were ging. 's Nachts zag de boever haar over de halve deure liggen, — ge kent een halve deur, hé — ze deed niets; ze zei niets; maar ze ontbond al de paarden in de stal en ze liepen los op het hof.

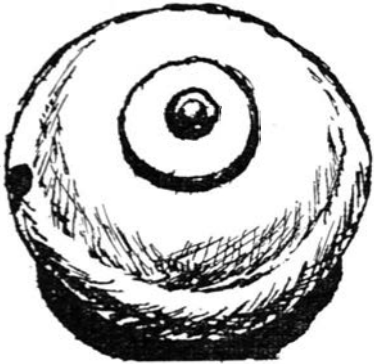
Op een keer hebben ze haar gepakt en in een fles gestoken en ze hebben ze naar de elskant gedragen niet ver van een eik; en alle jaren komt zij een voet dichter naar den ouden eik.

Hoe dat 't nu verloopt op de doening, weet ik niet, maar de boer in de tijd van Lange Jeane is er op gereneweerd. (reneweren = ruïneren) Dat was de schuld van Lange Jeane.

De h. Ernest Van den Driessche, folkloristische schilder van Eine, vertelde me deze geschiedenis. Hij schilderde het thema van de toveres in de fles. R. v d. L.

Vragen van lezers

KNESSELARE, URSEL. — Tweegevecht op een bolplein! Wie kent het lied?

Ons dienstvaardig lid Robert Creyf-Poppe en de zegspersoon Marcel Verstraete uit Ursel verstrekten me een lied dat betrekking heeft op een duel tussen twee spelers van het bolspel. Kan iemand meer gegevens bezorgen?

Het lied dateert uit het einde van de vorige eeuw. Twee mannen, een van Knesselare en een van Ursel, — ze heetten Torre Borre en Fiel Brandt — daagden elkaar uit voor een tweegevecht, op een bolplein. Ze zouden een spel spelen; die verloor, moest sterven!

Aan de twee uiteinden van het terrein stak een indrukwekkend scherp geslepen slagersmes op de stek. Onpartijdige scheidsrechters waren gevraagd om te controleren.

«*t Is gebeurd al in West-Voorde*», zo vangt het liedje aan. West-Voorde, een gehucht van Knesselare, paalt aan Ursel. Alle bejaarde lieden en zegspersonen beweren, dat de kamp op leven en dood plaats greep op het grondgebied van Ursel, op de doening van Broek Sanders, de boswachter, in de buurt van West-Voorde. Om het even waar het gebeurde, de kamp is geleverd; daar waren vele kijkers; kan het anders? Fiel Brandt verloor het spel en moest sterven. Torre Borre moest hem doden met een van de messen.

De sukkelaar viel op zijn knieën en smeekte ... volgens de woorden van het liedje :

*Torre Borre, laat mij toch leven!
Van de dood ben ik zo schauw (Ik heb zo schrik).
Ge meugt uw goeste pinten drinken.
'k Zal ekik betalen voor ouw (Voor u).*

Kan iemand helpen voor de samenstelling van het lied of voor een nauwkeuriger geschiedenis van dit tweegevecht? Renaat van der Linden.

Kerkbaljuw — Suisse — Pijk — Pijkenheer

Wie bezorgt me foto, gezegden, gebruiken, naam, in betrekking met onze (verdwijnde) kerkbaljuws? Als namen noteerde ik: suisse, pijk, pijkenheer. Welke woorden komen voor op de bandelier: stilte, eerbied, aandacht, enz.? Vervult deze ordebewaarder in uniform een vaste rol, b.v. begeleiden van priester naar de kansel, bij huwelijk en begrafenis, bij plechtigheden en dies meer? Alle gegevens worden in dank aanvaard: Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat, 15, Zottegem.

Bondsnieuws

MASSEMEN. — Het zesde Oogstfeest van de « Kortenbos »

Ook dit jaar is de Bond van Oostvlaamse Volkskundigen ingegaan op de vriendelijke uitnodiging van de Heer KAMIEL VERHOEVEN, algemeen leider van het Comité Oogstfeesten, om met een afvaardiging luister bij te zetten bij de oogststoet. Namens de bond waren op 2 augustus 1964 de heren R. Haeseryn, G. Weze en R. De Backer aanwezig bij de officiële opening, maakten zij samen met de genodigde persoonlijkheden de rondgang aan het hoofd van de stoet en schouwden zij vanop de tribune de stoet. Zoals bij elke volkskundige gebeurtenis speelt zich ook hier een overgangsrite af, het doorknippen van het lint door burgemeester Dr. Capiau na een korte maar gloedvolle openingsrede van Gaby Fonck en gevolgd door een eerbiedig aanhoorde Vlaamse Leeuw. Tussen haakjes ik weet niet of het de gewoonte is dat een dienstdoend rijkswachter, in tegenstelling met alle persoonlijkheden, geen groet brengt tijdens het weerklinken van ons Vlaamse volkslied.

In zijn toespraak legde G. Fonck er de nadruk op dat de Oogstfeesten het werk zijn van een gemeenschap van eenvoudige, volkse mensen uit de Kortenbos. Buiten de noodzakelijke muziekgroepen zijn alle onderdelen van de stoet, die alle fasen van de oogstcyclus, zaaien, oogsten, dorsen, wannen, malen van het koren wil uitbeelden, samengesteld en vertolkt door eigen mensen. Elk jaar wordt de stoet verbeterd, aangepast en vernieuwd. Prachtig geslaagd was het nieuwe groepje « De Boer en de Koopman », dat een echt stukje volksleven opvoerde, het bekijken en betasten van, het loven en bieden over een prachtige koe, die te lang en laatste vóór de eretribune verkocht raakte. Natuurlijk uitgebeeld waren de groepen Vogelschrikken, de Pikkeklopper, het Vieruurken, de Raak, de Vlegeldorsers, de Wanmolen, de Ketser en Het Brood. Heel goed vernieuwd was de wagen met de Broodbakster, waarop het deeg in de trog werd gekneet en de klomp deeg met de « ovenpale » in de brandende oven werd geschoten. Op de wagen was een echte boerenoven gemaakt, met de donderbaard op het beschuttend dakje van het ovenlichaam. De Oogstkar leek mij toch wat klein voor het « inhalen van het koren »; indien ze bedoeld was voor het « inhalen van den hane », dan ontbrak de versiering op de kop. M.i. kon hierop de oogstkoningin hebben plaatsgenomen in volkse feestkledij, in plaats van in die van een schoonheidskoningin of een sprookjesfee. Ofwel was de Oogstkoningin als apotheose van de stoet bedoeld als aansluiting bij de moderne traditie van de feestkoninginnen.

Verbetering is nog steeds mogelijk b.v. door een oordeelkundiger keuze van de muziekkorpsen (nr. 40 viel absoluut uit de toon), door een betere structuur van de wagens nl. minder opstaande zijwanden, wat het zicht op het uitgebeelde merklijk zou verbeteren.

Ter gelegenheid van dit zesde oogstfeest was een mooie, kleurige herinneringsdoek vervaardigd, die zo'n succes kende dat de voorraad al te vlug uitgeput was.

Tot slot moeten we vermelden dat in de inleiding tot de programmabrochure enkele volkse bijnamen van oude bewoners van de Kortenbos worden opgesomd. Opdat zij ook buiten de lezerskring van dit gelegenheidsgeschrift zouden bekend blijven, wil ik ze hier citeren: boerke Wachem, Wappese Wannes, en Nonkel Zoor, Lette Baum, Roze Kazak of Loepes Mare moeders Treze, Boerse Witten

en Sautse Wettinck, Sase Wannes en Tsiet Paupe, Tiste Kleem en Champettersen Dick.

Het Oogstcomité verdient onze felicitaties voor het gepresteerde en onze wensen voor verdere uitbouw en bloei van de Oogstfeesten. **R. Haeseryn.**

Tocht op 9 oogst naar Eine, Oudenaarde en Ronse.

De koninklijke Maatschappij « St.-Sebastiaan Winterschutters » van Oudenaarde richt jaarlijks het kampioenschap van België op de liggende wip in. De Bond wou van deze gelegenheid gebruik maken om een groot deel van de leden dit feestelijk vertoon te laten bijwonen en te beleven.

De tocht richtte zich eerst naar Eine, waar dé folkloristische schilder Ernest van den Driessche woont, in de Grote Straat, nummer 7. Zij die zijn werk nog niet kenden, beleefden er de verrassing van het jaar! In drie kamers, in een prachtige zaal en op de koer waren alle wanden getooid met werken van allerlei formaat, maar elk werk ademde een specifiek volkskundig gegeven, in een weergaloze rijkdom van kleuren, van personen, van tema's die elkaar verdringen tot in de verste hoeken van elk schilderij. De indruk was zo overweldigend, dat de h. Vankenhove dadelijk voorstelde een speciale tentoonstelling van werken van de h. Van den Driessche te exposeren tijdens het winterseizoen in de kapel van het Museum voor Volkskunde te Gent. Terwijl de kunstschilder gretig uitleg verstrekte, bezorgde mevrouw en de twee dochters alle soorten drank aan de bezoekers. Een onthaal van de bovenste plank voor hart en geest en smaak!

In Oudenaarde trad mevrouw M.J. Tulleken-Vandevelde op als gids, om met een nauwgezette kennis het zovele waardevolle uit dit enig stadhuis te tonen en te laten leven. Keizer Karel en zijn tijd en zijn kunst, de vele schatten kenden een ware wedergeboorte door haar begeesterende uiteenzettingen. De wandeling naar het Hospitaal, het Begijnhof en de Kerk van Pamele waren zovele bewijzen, dat ons medelid Mevrouw Tulleken-Vandevelde Oudenaarde kent én in de tijd, én in zijn gebouwen. De Bond werd officieel ontvangen op het stadhuis, samen met de nationale kampioen van de schutters op de liggende wip. De schepen overhandigde een schaal van de stad, waarop de Koninklijke Fontein wordt voorgesteld, een geschenk om in ons museum te Gent te pronken.

E.H. Cambier verwachtte ons te Ronse in zijn krypte.

Deze konservator, tevoren leraar, bezorgde ons een uiteenzetting over de ontdekking, de ligging, de bouw, de waarde van zijn krypte, zodat elkeen met de grootste aandacht luisterde naar een cursus kunstgeschiedenis en archeologie en volkskunde tegelijk; de vergelijking met de andere krypten in binnen- en buitenland maakte de rondgang nog aantrekkelijker. Het bezoek aan het museum liet ons het schone van ambachten in de Vlaamse Ardennen ontdekken, en het typische van de stad Ronse. Na het leerrijk en heerlijk bezoek aan deze twee steden besloot een uitstap naar de Kluisberg de tocht.

Deze uitstap beoogde opnieuw het driedubbel doel: de volkskunde ontdekken en ontmoeten in de levende vorm, de schoonheid van het eigen land beschouwen, de leden van de Bond binden in een ware familiegeest; en alle deelnemers waren op en top akkoord, dat dit doel heel en al werd bereikt. **R. v. d. L.**

Tocht naar Deinze, Nevele, Bachte-Maria-Leerne en Deurle op 13 september.

Een bezoek aan ons medelid en de vriend Janssens te Nevele begon langs een omweg naar Deinze. De toezichter in het museum aldaar heeft slechts zelden dergelijke geestdriftige bezoekers mogen ontvangen. Na een entoesiast bewonderen van de vele schilderijen in de afdeling voor Schone Kunsten, o.a. « De Bieten-oogst » van Emiel Claus, trokken de leden van de Bond naar de sekte Oudheidkunde en Folklore gelegen op de verdieping. Meer dan een uur werden voorwerpen bestudeerd, gemeten, afgeschreven, vergeleken.

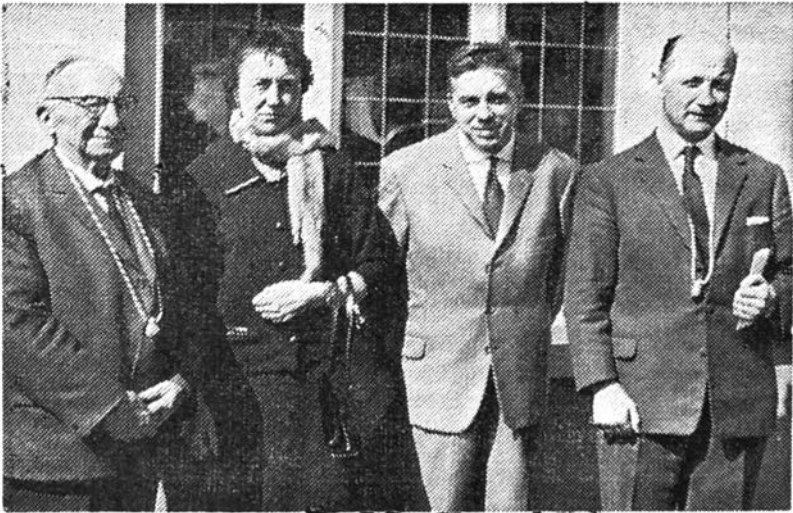
In Nevele begroetten de heer en mevrouw Janssens ons met een hartelijk welkom en een Nevelse folkloristische orde. Het jaarregister van de Gentse fruitmarkt uit 1448 vermeldt: *verkocht 4 m. keijzerperen, 3 m. peren van huwiers, 4 m. Craeijsperen en 3 m. Nevelse surelen*, d.w.z. een soort wijnpeer welke men thans niet meer teelt. Zo vond de konservator Janssens de orde van de Nevelse Sureel: een prachtekemplaar van een peer in gebakken keramiek, werk van de artiest Marc de Ketelaere. De heren Vankenhove en van der Linden kregen deze orde om hun hals, maar ontvingen ook het gemeentewapen eveneens in keramiek en een peperkoek van de aloude peperkoekbakkerij De Dapper! Na deze ongewone begroeting leidde de heer Janssens ons naar het museum, een éniige schat in de Schipdonkstreek. De bezoekers verwijlden er ruim twee uur.

Dan volgde de tocht naar Bachte-Maria-Leerne, waar de gemeentesekretaris Van Cauwenberghé ons ontving in een kunstig versierde zaal en waar de heer Janssens ons verraste met en vergaste op knappe dia's over dit gewest. Het bezoek aan het kasteel van Ooidonk onder de kundige leiding van de heer Ediers bracht ons de rijkdom van oude wandtapijten, meubels, familieportretten, smeedwerk, enz., enz.

Een rit doorheen Deurle besloot de reis.

De h. Vankenhove, voorzitter van het feestkomitee, bood ons eens te meer in een gulle familieatmosfeer volkskunst en volkskunde uit eigen gewest, de kroon van 't eigen schoon!

R. v. d. L.

v.l.n.r. : de h. R. Vankenhove, mevrouw en mijnheer A. Janssens,
de h. R. van der Linden.

Drukplaat De Landwacht.

Prof. Dr. K.C. Peeters voorzitter van de « International Society for Folk-narrative Research ».

In 1959 had de eerste bijeenkomst plaats van de « International Society for Folk-narrative Research » te Kiel en te Kopenhagen. Ruim dertig jaar tevoren, nl. in 1928 ging te Praag een Volkskunst-kongres door. Deze twee samenkomsten waren hoogtepunten van internationale organisatie en samenwerking sinds de periode, dat de volkskunde als wetenschap wordt erkend en beoefend. Het kongres te Praag bracht de CIAP tussen de twee wereldoorlogen tot stand (commission internationale des arts populaires). Op de « Tagung » te Antwerpen in september 1962 behandelden de deelnemers de standregels van de nieuwe International Society. In oktober 1963 omljnde men te Budapest de internationale sagenkatalogus. (1) Het kongres te Athene in september 1964 zou de definitieve vorm aan de statuten geven. Tijdens deze samenkomst in de Griekse hoofdstad hebben de deelnemers van Oost en West prof. Dr. K.C. Peeters als voorzitter van de International Society aangesteld. Het betekent een eer voor Vlaanderen, voor onze Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde, voor onze Bond waar de professor lid van is en voor ons tijdschrift, waaraan hij medewerkt. De wetenschappelijke beoefening van de volkskunde en de waardering in nationaal en internationaal opzicht komt er schitterend voor de dag. Prof. Dr. K.C. Peeters is niet alleen een vooraanstaand geleerde, maar dank zij zijn tussenkomst gist en rijst een geest van objectieve samenwerking onder mensen die door volkskundige opvattingen en ideologisch plan soms ver van elkaar verwijderd staan.

Wij bieden Prof. Dr. K.C. Peeters onze diepdoorvoelde hulde bij deze internationale waardering van zijn kunnen en kennen.

R. v. d. L.

Medelid Henri De Budt gehuldigd.

Ter gelegenheid van zijn 80ste verjaardag werd de heer Henri De Budt feestelijk gehuldigd door zijn talrijke vrienden uit kulturele en vaderlandslievende kringen, in het bijzijn van vooraanstaande personaliteiten uit Staat, Provincie en Stad.

De Bond was in het feestkomitee vertegenwoordigd door de heren R. van der Linden en R. Vankehove. Tijdens de academische zitting die gehouden werd in de ontvangstzaal van het Gouvernementshotel, op zaterdag 19 september 1964, onder het voorzitterschap van Prof. em. Dr. P. De Keyser, richtte de voorzitter van de Bond het woord tot de gevierde. Hij wees op het verdienstelijk werk van de heer De Budt als schilder en etser van het Gents stedschoon.

We feliciteren nogmaals de heer De Budt voor de vele activiteiten die hij ontplooidde. We wensen hem nog vele jaren noeste werkzaamheid vol jeugdige dynamisme en optimisme.

Red.

In memoriam Udo Stengel, ingenieur-architekt

Met verstomming vernemen wij het overlijden, na een korte en pijnlijke ziekte, van ons jong medelid, de ingenieur-architekt heer Udo Stengel, op de leeftijd van 41 jaar.

Voor zijn moeder, ons medelid mevrouw Bertha Bauwens, met wie hij samenwoonde, en die voor ons een zeer bekend figuur is, dank zij haar regelmatige

(1) Peeters, Prof. Dr. K.C.: Van Budapest tot Athene. 1. Het Volkskundig Onderzoek in Oost-Europa. 2. Studie van het Volksverhaal op breder vlak. 3. Naar een vernieuwde CIAP? in Volkskunde, Antwerpen. LXV (1964) N.R. XXIII nr. 1, blz. 1-18.

bescheiden verschijning op al onze feesten en het deelnemen aan al onze reistochten, is het een buitengewoon zware slag. Wij bieden haar dus ook, alsmede aan de andere familieleden, de betuiging van ons oprecht medevoelen aan.

R. Vankenhove.

In Memoriam Prof. em. Dr. E. Blancquaert.

Op 29 september 1964 overleed te Mariakerke de Heer Edgard Blancquaert, professor emeritus en ere-rector van de Rijksuniversiteit Gent, titelvoerend lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde. Hij was pas zeventig jaar geworden. Hij was een van de leden van de Bond van Oostvlaamse Volkskundigen van het eerste uur. Reeds in de IIe jaargang van *Oostvlaamsche Zanten* publiceerde Prof. Blancquaert de tekst van een spinlied en in de VIIe en Xe jaargang schreef hij over de verhouding *Dialektstudie en Folklore*. Daarin wees hij op de aanrakingspunten en de verschillen van de studie van de dialecten en de studie van de folklore, maar liet hij duidelijk uitschijnen « hoe beide uiter-aard geroepen zijn om elkaar te helpen » (VII p. 3). Wij citeren verder : « Door zuiver taalkundige kennis zal de dialectoloog daarom dikwijls een verklaring kunnen geven van vormen en benamingen die den folklorist een raadsel blijven. Omgekeerd is de folklorist dikwijls in staat om door de beschrijving van de bedoelde voorwerpen den taalkundige op het spoor te brengen van de verklaring van een woord, spreuk of tekst. » (VII p. 5).

« Zoals er een vergelijkende, een geografiese methode bestaat voor dialect-onderzoek, zo moet ook voor de folklore worden aangenomen, dat zij niet alleen dient tot verzameling en uit- en afbeelding van het eigene, het lokale, maar ook tot de herkenning van het feit dat, onder duizenden lokale varianten van volksleven en volksgeloof en volksliteratuur, steeds één en dezelfde algemeen en diep menselijke natuur schuilt. » (VII p. 7).

Deze enkele citaten tonen duidelijk aan welke klare kijk Prof. Blancquaert had over de volkskundige studie. Zij hebben ook niets van hun betekenis verloren. Nog steeds dient te worden beklemtoond dat het voor de dialectoloog én voor de volkskundige noodzakelijk is studie te maken van de methodiek en de problemen van elkaars discipline. Aan onze universiteiten waar leerstoelen voor dialectologie en voor volkskunde bestaan, wordt daarvoor de ruime mogelijkheid geschapen.

R. H.

ARNHEM. — Volkskundedag

Het Beraad voor het Nederlands Volksleven en het Nederlands Volkskundig Genootschap belegden op zaterdag 3 oktober jl. hun jaarlijkse volkskundedag in het Nederlands Openluchtmuseum te Arnhem. De Bond, het museum en de Redactie van *Oostvlaamsche Zanten* waren er vertegenwoordigd door de heren M. Broeckhove, R. Vankenhove, Dr. R. Haeseryn en M. Daem.

De studievergadering werd gehouden in de aula van het openluchtmuseum en bijgewoond door een zeventigtal belangstellenden. De volkskundedag was gewijd aan : Mens en bij in Nederland.

De eerste spreekbeurt, voorgedragen door de hr. M.G. Maagdendans, was gewijd aan « De bijenhouderij in Nederland ». Hij behandelde de geschiedenis van de imkerij, de opkomst en teruggang van de imkerij in Nederland in verband met de bodemcultuur en haar plaats in het agrarisch bestel, de literatuur van bijenteelt en de bijenteelt in de kunst en de folklore.

De tweede voordracht werd gehouden door de hr. B. Jacobs over « De oude imkerij en haar hulpmiddelen ». In deze spreekbeurt was hoofdzakelijk sprake van de wijze waarop de imker in vroegere jaren zijn beroep uitoefende en de voorwerpen die hij daarvoor gebruikte. De hr. Jacobs wist op prachtige manier zijn uiteenzetting te illustreren door het tonen van het gerei van de imker en het toe te lichten in al zijn bijzonderheden.

In de namiddag werd de gelegenheid geboden tot een gedachtenwisseling over de gehouden referaten. De tussenkomen van de sprekers hielden hoofdzakelijk verband met de techniek en de betekenis van het gerei en met de taal van de imker.

De verbroedering van volkskundigen tussen Noord en Zuid zal vermoedelijk volgend jaar te Gent plaatsgrijpen met de medewerking van de Bond. Red.

Volkskunde en Jaarbeurs

De leden van de Bond van Oostvlaamse Volkskundigen, bezoekers van de Jaarbeurs der Vlaanderen (sic), die te Gent gehouden werd tussen 12 en 27 september 1964, waren bij het binnenkomen via de hoofdingang, aangenaam verrast een uitstalkast te ontdekken met oude gebruiksvoorwerpen bij de dis, afkomstig uit de verzamelingen van ons lid Frans VAN BOST. Het volgende kon men daar bewonderen :

- een grote soepertien met pollepel en twee snorrekopjes (met een uitsteeksel om de snor te beschermen)
- twee Bretoense borden (18e eeuw)
- een blauw witte Vlaamse teljoor
- een groengele vlaaikom
- vier 19e-eeuwse herbergglazen
- een bruin kruikje (18e eeuw)
- blauw wit porseleinen stamper, sauslepel, zeef en pepermolentje
- drie vlaaikommen en een gele puddingkom in visvorm
- grijze smoutpot met oor
- koekepan met vleesvork
- twee koekplanken uit midden 19e eeuw van Deseyn, Zomergem, waarop 18e-eeuwse mannen- en vrouwenfiguur
- koekplank uit 18e eeuw (ca. 1 m hoog) met figuur van drinker.

En nu we toch bij koekplanken of koekprenten zijn beland, vermelden wij ook graag dat de zaak Butch in de Zonnestraat te Gent één van haar etalages smaakvol heeft versierd met enkele merkwaardige houten koekplanken, afkomstig uit de verzameling Vanden Abeele. R. II.

Museum

GENTSE FEESTEN

De gewone traditionele « vogelpik » en « pitjes-bij » (teerlingbak) wedstrijden kenden hun gewoon sukses; de laatste dag, bij de finales, was de belangstelling buitengewoon groot: de aanwezigheid van de Heren volksvertegenwoordiger Van Herreweghe en Schepen De Cordier, de opname door de Televisie, de aantrekkelijke wijsjes van het iedere morgen spelend Humpa-orkest, de uitdeling van de niet te versmaden geldprijzen en ... de smakelijke Pintje-deks waren zoveel oorzaken dat deze afdeling der feestelijkheden op succesvolle manier de laatste zondagmorgen afsloot.

Een poging tot instellen van een ruilbeurs kende de laatste dag een betrekkelijke bijval, maar wacht voor volgend jaar op een betere voorbereiding.

Bij dezer gelegenheid werd ook een tentoonstelling geopend van al de giften aan, en andere aanwinsten door het Museum. De grote variëteit, de waarde van sommige zaken sloegen de talrijke bezoekers met bewondering en verbazing. Deze tentoonstelling moest verlengd worden tot einde augustus.

Een moeilijk probleem werd gesteld door de vijf nocturnes. Een besluit om alles te beperken tot een rondgang met pintje-dek bij de wijsjes van het Humpa-orkest bracht klachten te weeg van de Gentenaars die in de stad bleven zodat voor de twee eerste nocturnes twee mooie Concertavonden werden ingericht, waarbij de zeer kunstrijke uitvoeringen van de zanger Carli (die de opname van onze plaat met Gentse liedjes mogelijk maakte), van de zanger-tekenaar Fracçi die op spirituele manier sommige onzer vlaamse parelkes in beeld bracht, van de fijne charme-zangeres Nina Huart (nu op rondreis in de U.S.A.) en het prachtig akkompagnement op het Hamond-Harmonium van de Heer Paul Bouveroux, vanwege het buitengewoon talrijke publiek stormachtige toejuichingen ontlokten. Voor de drie laatste avonden werd, naast het Humpa-orkest, een crochet-wedstrijd geïmproviseerd zowel voor dames, heren, jongelingen als kinderen. De aarzelingen van de eerste avond werden overwonnen door de twee volgende zodat de laureaten, aangevuld op de slotdag door nog een paar gelegenheidszangeressen, zeer mooie prijzen (folkloristische poppen, boeken en snoep) onder luide toejuichingen en in aanwezigheid van de Heer Schepen van Feestelijkheden konden in ontvangst nemen. De verlichting met vetlampjes, het luide medezingen met de oude Gentse wijsjes, de echte Gentse Feeststemming, dat alles bracht mee dat in het laatste uurtje men niet kon weigeren een laatste algemeen sprongsken te laten doen en dat de feestvierende Gentenaars moesten worden buitgedanst.

Daar de heer Konservator Boes ziek was werden de morgenbezigdheden door zijn gezinsleden opgeknapt terwijl de heer Vankenhove, voorzitter, met zijn feestkomiteit de algemene leiding van de Feestweek op zich nam. Aan allen dank.

R. V.

JAARLIJKSE ALGEMENE STATUTAIRE VERGADERING VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

op zondag 25 oktober 1964

in de voordrachtzaal van het Museum voor Volkskunde, Kraanlei, 41, Gent.

1. *Openingsrede. Verheffing van de Bond tot « Koninklijke Maatschappij » door de heer Renaat van der LINDEN, voorzitter.*
2. *De Bedrijvigheid van de Bond door de heer Maurits BROECKHOVE, sekretaris.*
3. *Verslag over de Bibliotheek door Dr. René HAESERYN, bibliotekaris.*
4. *De financiële verrichtingen van de Bond door de heer Raoul DEPOORTER, penningmeester. Aanstelling van twee controleurs.*
5. *Verslag nopens de inzendingen op de prijsvraag Alfons de Cockfonds 1963 door de heer Renaat van der LINDEN. Uitreiking van de Prijzen.*
6. *De Bedrijvigheid van het Museum voor Volkskunde, door de heer Julien BOES, konservator.*
7. *Voorstel tot wijziging der statuten : « Het aantal bestuursleden kan maximum tot twintig uitgebreid worden ». Verkiezing en aanstelling van nieuwe bestuursleden.*
8. *Bespreking en voorbereiding van de Schuttersfeesten van de ridderlijke en koninklijke St.-Sebastiaansgilde te Berlare, bij het 400-jarig bestaan door de heer Richard VANKENHOVE, voorzitter van het Feestkomitee.*
9. *Rondvragen en suggesties.*

Laten zich verontschuldigen :

Mevrouw R. Vankenhove; Mevrouw G. Van Peteghem; Mevrouw Van Steen-Beeckman; L. Aelterman; G. Van Severen; M. Van Wesemael; R. Huybrechts; J. Dhondt, allen uit Gent; Prof. Dr. K. C. Peeters, Antwerpen; L. Defraeye, Deerlijk; F. Van de Vijver, Borgerhout; F. Van Es, Haaltert; R. Ackerman, Zelzate; W. Giraldo, Strijpen; R. Van de Zype, Velzeke; J. Pieters, Serskamp; A. Rawoens, Wetteren.

Openingsrede van de voorzitter.

Te 10.30 u. opent de heer R. van der Linden de vergadering.

In een geestdriftig welkomwoord schildert de voorzitter de statutaire vergadering als een vuurwerk, met de klemtoon op de twee elementen : « vuur » en « werk ». Elk bestuurslid ijvert met een waarachtig « vuur » om zijn « werk » tot een schitterend hoogtepunt te brengen.

Na deze verklaring vraagt hij een minuut ingetogenheid voor de overleden medeleden: Mevrouw Mathilde Coopman — Crommelynck, de h. Armand de Vaere, Ingenieur-architect Udo Stengel, Prof. Dr. E. Blancquaert.

Elke vogel zingt, zoals hij gebekt is. Elke vereniging dingt en klingelt, zoals ze gestrekt is. Volkskundige groeperingen zoeken en boeken, wat bindt in het heden en verleden, leggen vast wat wisselt en wijzigt, maar dienen daartoe de kenmerken van de eigen tijd te peilen en te bepalen.

Als eigentijdse kenmerken konstanteren we: het verruimen van het wereldbeeld aan de ene zijde, een intensief internationaal worden; meer belangstelling voor de menselijke verhouding aan de andere zijde: de mens treedt meer op de voorgrond.

Waar vinden we deze kenmerken weerspiegeld? Het eerste, in uitgaven en in samenkomsten en organisaties. De uitgave is internationaal, maar de Vlamingen slaan er onverdiend een zwak figuur!(1).

Naast deze uitgave krijgen we b.v. samenkomsten, o.a. te Arnhem, in het Nederlands Openluchtmuseum, op 3 oktober 1964, waar het Beraad voor het Nederlands Volksleven en het Nederlands Volkskundig Genootschap een kongres wijdden aan de imker en zijn bedrijf: « Mens en Bij in Nederland ». Vier van onze bestuursleden waren daar aanwezig. Het hoogtepunt noteren we te Athene, waar ons medelid Prof. Dr. K. C. Peeters als voorzitter aangesteld werd van de « International Society for Folk-narrative Research » (zie blz. 209). Daar zijn vergaderingen geweest, in de loop van de vorige jaren in Kiel, Kopenhagen en Antwerpen. Het kongres te Athene in september 1964 gaf de definitieve vorm aan de statuten. In dit definitief internationaal organisme is ons medelid Prof. Peeters voorzitter benoemd, als een bindteken tussen Oost en West.

Het tweede punt, de belangstelling voor de mens afzonderlijk, weerspiegelt zich in Nederland in een Abrahamdag, waar alle mannen geboren in 1914, samenstromen te Oosterhout in de buurt van Breda, enz.

Naast deze algemene factoren rijst een typisch eigentijds element: de samenvoeging van de gemeenten. Kent u « Meneerke van Buizegem » die elk jaar op meiavond, op 30 april, in een boom opgetrokken wordt te Edegem en daar een ganse maand in weer en wind blijft hangen? De oorzaak van deze straf: vroeger liet hij het gehucht Edegem de voorrang krijgen op het gehucht Buizegem. Een volksfeest met zang en dans herinnert jaarlijks aan deze vorm van volksgerecht. Vast en zeker ontstaan heden dergelijke gebuiken. Onze rol bestaat erin ze op te sporen en te verklaren.

In het kader van het strak en strikt tijdseigen komen in de loop van de laatste jaren een ganse reeks titels de aandacht vragen. Wilt u even tellen?

(1) Louis Bødker, Christina Hole, G. d'Aronco, European Folk Tales. Kopenhagen, 1963. In dit werk is « Holland » vertegenwoordigd met vier sprookjes, « Belgium » met twee Waalse sprookes, Duitsland met twee, maar Groot-Brittannië, het land arm aan dergelijke teksten met zeven! De Vlaamse vertelselschat is er heel en al verwaarloosd. Zie uitvoerige recensie: M.(aurits) d.(e) M.(eyer), Volkskunde, 65e jg., nr. 1, blz. 33-34.

Nieuwpoort — Heksenkoningin
 Overijse — Schuimwijnkoningin
 idem — Druivenkoningin (1)
 Ieper — Kattenkoningin
 Wervik — Tabakprinses
 Gent — Katoenprinses
 Moerzeke-Kastel — Tomatenprinses
 Veurne — Oogstkoningin
 Massemen — Oogstkoningin
 Poperinge — Hopkoningin
 Gavere — Reuzenkoningin
 Izegem — Schoenprinses
 Eksaarde — Hopprinses
 Millen — Nele, prinses van Vlaanderen.

Koninginnen en prinsessen zijn in elk geval iets speciaals. En échte koninginnen en prinsessen lopen niet zo dik meer. Waarom zouden er ook geen feeën te voorschijn getoverd worden? De provincie telt er twee:

Aalst — Bloemenfee

Rupelmonde — Scheldefee

Koninklijke Dames en Heren,

Bij het horen van al deze adellijke titels dringt en dwingt de gedachte, dat ook onze Bond sinds lang geen gewone Bond meer is, maar echt en waarachtig een uitzonderlijke titel verdient. Aldus heeft het op 4 april 1964 Zijne Majesteit de Koning bij de eerste vraag onmiddellijk behaagd aan de Bond het brevet van Koninklijke Maatschappij te verlenen: « Een koninklijk bestuur met koninklijke leden » weerklonk de juichkreet van onze sekretaris!

Op 2 oktober 1964 heeft de Gouverneur van onze provincie een delegatie van het bestuur ontvangen, nl. de heren Marcel Daem, Lode Hoste, Renaat van der Linden en Richard Vankenhove om hun het brevet te overhandigen. De Gouverneur had het op prijs gesteld, dat ook de h. De Grave, bestendig afgevaardigde, de overhandiging bijwoonde. De gulle ontvangst bewees, hoezeer de Gouverneur en de h. De Grave aan het volksleven in het algemeen en aan ons Museum voor Volkskunde in het bijzonder zijn verknocht en gehecht.

De titel « Koninklijke Maatschappij » verleent ons niet de gunst om op onze lauweren te rusten. Meer dan ooit zijn we verplicht ons in dienst te stellen van ons volk, in én door de Volkskunde. Deze cultuurwaarde kan ontstaan op drie verschillende wijzen: passief, actief en creatief.

(1) Depre, Joz.: Druivenoogst- en Wijnfeesten te Overijse Brabant. Uitg. Toeristische Federatie van de Provincie Brabant. Brussel, juli-aug. nr. 7-8, 1964, blz. 17: op 29 augustus 1964 kroning van de kersverse Druivenkoningin; op 2 sept. 1964 de verkiezing van de Schuimwijnkoningin

Het valt niet gemakkelijk een lijn te trekken tussen de actieve en creatieve stimulans en rol van een groep en van een persoon in dienst van de volkskunde, maar onze Bond en al zijn leden spannen zich met man en macht in om de Volkskunde wetenschappelijk vast te leggen en te verspreiden en daar komen de drie vormen om een cultuurwaarde te doen stijgen, van pas.

In onze statutaire vergadering streven wij een ruime en zuivere verbroedering na. Vorig jaar omljnden we de uitstraling in de provincie, langs een bezoek aan musea en bijwoning van een volkskundige manifestatie. Daar zijn we reeds schitterend in geslaagd. Voor het komend jaar komen nog de musea van Dendermonde, Geraardsbergen, Zottegem en Lokeren aan bod. Maar daarnaast bundelen we onze heerlijke schuttersmaatschappijen. De h. Vankehove behandelt dit programma in punt nr. acht. Aldus hebben we opnieuw een speciale tematiek voor 1964-1965. Een filmvertoning beduidt het vertrekpunt in deze richting.

Deze goudwag is een feestdag, in eerste instantie om de verheffing tot koninklijke maatschappij, maar daarnaast om het vuurwerk, dat de verslaggevers bieden en waar de sekretaris de h. Maurits Broeckhove terstond een hoofdvogel ziet en schiet. Zijn verslag toont, hoe zijn aktiviteit de Bond omspant en bekroont.

BEDRIJVIGHEID VAN DE BOND

Het past vandaag op een biezondere wijze de aandacht te vestigen op de zeer actieve bedrijvigheid van de Bond, die vooral tot uiting komt in voordrachten, reizen en volkskundige prestaties.

Sedert het algemeen verslag, verschenen in nr. 5 / 1963, hadden we :

I. VOORDRACHTEN :

- op 13-10-63 : Joegoslavië, land van traditie, door Huig Hofman, met film;
- op 28-10-63 : Expo Gent 1913, door Gaston Hebbelijnc, vervangen door R. Vankehove, met lichtbeelden;
- op 10-11-63 : De zeispreuk in de folklore, door Lic. Arthur Jacob;
- op 15-12-63 : Volkskundig kongres te Santo-Tirso (Portugal) en verblijf te Comacina door Henri De Budt, met kleurlichtbeelden;
- op 12- 1-64 : Hoe ontstaat en groeit een boek ? De uitgave « Lede », door Z.E.H. De Brouwer; en Jubileumstoet 1964 van O.-L.-Vrouw van Lede, door Emiel Vinck;
- op 9- 2-64 : Feesten en stoeten in Oost-Vlaanderen, door Lic. Renaat van der Linden, met film;
- op 1- 3-64 : Geschiedenis van het Museum voor Volkskunde te Gent, door Gustaaf Weze, met lichtbeelden;
- op 12- 4-64 : Neder-Rijnse bruiloftschotels, door Prof. Dr. P.J. Vandenhoute, met kleurlichtbeelden;

- op 28- 6-64 : De wrede moordliederen en plakkaatliederen, door Albert Bracke, met zang door J. Cneuvelds en R. Vankenhove;
- op 30- 8-64 : Het bolspel in Oost- en West-Vlaanderen, door Lic. Renaat van der Linden, met lichtbeelden, tentoonstelling en demonstratie.

Daarmede komen we aan een totaal van 330 voordrachten sedert de stichting van onze afdeling « Volksopleiding ».

II. REIZEN :

- op 15- 9-63 : Naar Scherpenheuvel en Bokrijk, zie verslag nr. 6, 1963, blz. : 338-340;
- op 31- 5-64 : Naar Wetteren, Schellebelle, Hekelgem, Aalst, Lede en Zottegem, zie verslag nr. 4, 1964, blz. : 164-165;
- op 9- 8-64 : Naar Oudenaarde, Ronse en Kluisberg, zie blz. 207;
- op 13- 9-64 : Naar Deinze, Nevele, Bachte-Maria-Lerne en Ooidonk, zie blz. 208.

III. PRESTATIES :

- op 1- 9-63 : Ontvangst van Rupelmondes Reinaert de Vos, zie nr. 6, 1963, blz. : 340-341;
- op 6-10-63 : Gouwdag, zie nr. 6, 1963, blz. : 345-348;
- op 8-11-63 : Opening tentoonstelling « Afbeeldingen volkstypen en nationale klederdrachten », zie nr. 6, 1963, blz. : 348;
- op 5- 1-64 : Driekoningenfeest, zie nr. 2, 1964, blz. : 71-72;
- op 22- 3-64 : Lentefeest en openstelling van de poppententoonstelling, zie nr. 3, 1964, blz. : 113-114;
- op 23- 4-64 : Overhandiging van poppen aan de vriendenkring Romain De Coninck, zie nr. 4, 1964, blz. : 163;
- op 3- 5-64 : Meiboomplanting, zie nr. 4, 1964, blz. : 163-164;
- op 27- 6-64 : In ontvangstname van de gift der dekenij St.-Salvatorstraat te Gent, zie blz. : 212;
- op 19- 7-64 : Openstelling van de tentoonstelling van de geschonken voorwerpen aan het Museum, zie blz. : 212.

Verder was de Bond met een afvaardiging vertegenwoordigd op volgende manifestaties :

- Pierlalafeesten te Ursel, zie nr. 4, 1964, blz. : 161-162;
- 1000-jarig bestaan te Wortegem;
- Oogstfeest te Massemen, zie blz. : 206;
- Shakespeaereherdenking te Rupelmonde;
- Volkskundedag te Arnhem in Nederland, zie blz. : 210.

Dat de uitstraling naar buiten van de Bond gunstige resultaten opleverde, bewijst de toetreding dit jaar van 45 nieuwe leden. Daartoe hebben zonder twijfel bijgedragen de reeks van belangrijke en omvangrijke studies gepubliceerd in ons tijdschrift.

De rubrieken « Zoeken en Zanten » en « Bondsnieuws » houden ons op de hoogte van wat zoal op volkskundig gebied in de provincie groeit en bloeit. Voor de uitvoerige opsomming van de hoofdartikels, zanten, boekbesprekingen, enz. zie de verder gepubliceerde inhoud.

Om bij onze publikaties te blijven kunnen we nog mededelen dat het bekroonde werk van onze Alfons De Cockprijsvraag over « **De folklore van de hop in Vlaams-België, vroeger en nu** » van Claude Vanhoucke, in september van de pers kwam en een groot sukses kent.

Voor 1965 werd in de loop van dit jaar een nieuwe prijsvraag uitgeschreven, nl. over het vieren van carnaval in Oost-Vlaanderen, zie nr. 3, 1964, blz. : 128.

Samengevat mogen we zeggen dat onze Bond een grote aktiviteit aan de dag heeft gelegd en er blijft ons nog een wens uit te spreken : « Moge de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen steeds beter zijn taak ten behoeve van onze Vlaamse Volkskunde vervullen ! »

Op het psychologisch ogenblik kwam tijdens de uiteenzetting van punt 1 en 2 de h. Vankenhove telkens met een pittige noot voor de dag; hij vereremerkte de verdienstelijke leden als « **knape in de orde van Pintje-Dek** »; zo mevrouw Tulleken-van de Velde, die als onze gids optrad bij ons bezoek aan Oudenaarde; Renaat van der Linden, de voorzitter, voor zijn toewijding en zijn zorg om de Bond « koninklijk » te maken; Ant. Janssens, van Nevele, voor de schitterende ontvangst in zijn museum aldaar; sekretaris Van Cauwenberghe, voor zijn puike ontvangst in de tentoonstellingszaal van zijn gemeente Bachte-Maria-Leerne.

DE BIBLIOTHEEK IN HET WERKINGSJAAR 1964

Einde 1963, na de statutaire vergadering werd de bibliotheek opengesteld voor onze leden en voor studenten in de Volkskunde, elke zondag van 10.00 tot 12.00 u. en ook tijdens de week, doch dan na afspraak. Bijna geen zondag is voorbijgegaan zonder een of meer bezoekers, die de verzamelingen boeken en documenten kwamen raadplegen. De kring eigenlijke leners van de bibliotheek is reeds gegroeid tot een twintigtal.

In het voorbije jaar werd een grootscheeps nazicht ondernomen van alle aanwezige boeken, ruim 3000 nummers. Alle fiches werden vergeleken met de werken zelf en aangevuld of aangepast, en verder werden alle boeken van stempels voorzien. Toen dit werk na een 10-tal maanden afgelopen was, werden de fiches van de nummercatalogoog gebruikt voor aanvulling van de fiches van de alfabetische catalogoog, die een nieuwe schikking onderging, en voorts van de fiches van de systematische catalogoog. De systematische indeling is echter nog maar voorlopig.

De bibliotheek is in de loop van het jaar verrijkt met heel wat nieuwe werken, bijna uitsluitend door schenking nl. van de heren F. Van Es, R. Van Damme, Cam. Erffelynck, Dr. M. Deruelle, Wwe H. Vandenbroeck-Van Berghen, R. Haeseryn, M. Van Wesemael, A. Janssens, G. Gellinck, J. van der Plaetsen en door ruil met het Seminarie voor Volkskunde en de Hr. F. Van Bost. Incorporering in het boekenbezit kon nog maar amper gebeuren, nadat het fichessysteem volkomen in orde was.

Onze collecties werden zonder onderbreking geklasseerd en geordend door de archivaris de Hr. M. Van Wesemael. Dit jaar kregen de mannekenbladen, de adreskaarten, de visitekaartjes en de rijke collectie almanakken een beurt en werd een aanvang gemaakt met de ordening en inventarisering van de clichés die in het bezit van de Bond zijn.

Tenslotte delen wij U mee dat de lopende jaargangen van de tijdschriften, die de bibliotheek hoofdzakelijk door ruil bezit, thans ter lezing zijn uitgesteld op een leesbank of leestafel. Zij wachten op uw zoekende blik.

De financiële verrichtingen.

De cijfers tonen aan dat, in vergelijking met de voorgaande jaren, de financiële toestand voortdurend verbetert. De inkomsten blijven geleidelijk stijgen.

Voor 1963 wordt een verhoging aan inkomsten van lidbijdragen van ongeveer 15.000,— fr. boven het cijfer van het voorgaand boekjaar vastgesteld, wat bewijst dat de intensieve propaganda, gevoerd sinds de heropening van het Museum voor Volkskunde in september 1962, schitterende uitslagen blijft opleveren.

Het is derhalve niet te verwonderen dat ook de verkoop van losse nummers van Oostvlaamsche Zanten en publikaties van de Bond een cijfer bereikt dat dit voor 1962 nog met 5.000,— fr. overtreft.

Dankbaar wordt hier vermeld dat de toelagen van de Provincie Oost-Vlaanderen (7.500,— fr.) en de Universitaire Stichting (30.000,— fr.) ook dit jaar behouden bleven. De toelage van het Ministerie van Opvoeding en Kultuur bleef voor 1963 beperkt tot 1.350,— fr. (Volksopvoeding).

Dit alles liet toe de uitgaven voor het Alfons De Cockfonds voort te zetten, thans voor deze van « De Folklore van de Hop in Vlaams-België vroeger en nu ».

Samengevat mag de financiële toestand als uiterst bevredigend beschouwd worden.

Volledigheidshalve blijft nog te vermelden dat de boekhouding voor boekjaar 1963 en het incasso op 25/3/1964 nagezien en juist bevonden werden door de Heren Gaston Van Peteghem en Gaston Boelens, beide aangeduid als controleurs.

Na het verslag van de penningmeester stelde het bestuur twee controleurs aan, nl. de heren José Van der Plaetsen en Gaston Boelens.

INKOMSTEN EN UITGAVEN IN HET BOEKJAAR 1963.

Inkomsten		Uitgaven
Incasso op 1/1/1963		
Kas - Speciën	43,—	Drukkosten - Tijdschrift - Publikaties - Cirkulaires
P.C.	328,—	111.029,—
Lidbijdragen	54.586,—	Vergoeding voor verplaat- singen voordrachtgevers
Opbrengst van verkoop van Publikaties	16.030,—	2.000,—
Losse nummers	4.333,—	Uitstappen: Tocht naar Rupelmonde en Bokrijk
Tussenkomst Museum voor Volkskunde in kosten cliché's nr. 5/1962 O. Vl. Zanten	4.373,—	8.685,—
Terugbetaling door Gewes- telijk Comité voor Be- roepsvolmaking van Gent drukkosten van 180 eks. overdrukken artikel Daem M. « Leerknepen in de kunstambachten te Gent tijdens de 14e en 15e eeuw »	3.328,—	Feesten: Driekoningen, Nocturnes, Gentse Ge- meentefeesten, Gouw- dag, Viering Gents Manneken-Pis, Ont- vangst Reinaart de Vos van Rupelmonde
Bijdragen van leden voor deelname aan uitstappen (Rupelmonde, Bokrijk)	8.855,—	1.534,—
Opbrengst feesten (Drie- koningen, Nocturnes Gentse Gemeentefeesten, Gouwdag & Viering Gents Manneken-Pis)	489,—	Biblioteek
Saldo onkosten album Ten- toonstelling « Oud Speel- goed »	425,—	1.010,—
Toelagen:		Algemene onkosten:
Ministerie van Opvoeding en Kultuur (Volksop- voeding)	1.350,—	Publikaties
Provincie Oost-Vlaanderen	7.500,—	2.610,—
Universitaire Stichting	30.000,—	Allerhande
	131.640,—	3.247,—
		Rechten - V.Z.W.
		36,—
		Totaal: 130.151,—
		Batig saldo op 31/12/63
		17,—
		baar
		1.472,—
		postrek.
		Totaal: 131.640,—

BEGROTING 1965.

Inkomsten		Uitgaven
Toelagen Ministerie van Opvoeding en Kultuur voor :		Drukkosten 110.000,—
Wetenschappelijk onderzoek 15.000,—		Propaganda 3.000,—
Publikaties 15.000,—		Voordrachten, Vergoeding voor verplaatsingskosten voordrachtgevers 5.000,—
Voordrachten 3.000,—		Algemene onkosten 9.500,—
Toelage Provincie Oost-Vlaanderen 7.500,—		Postzegels 3.000,—
Toelage Universitaire Stichting 30.000,—		Bibliotheek - Aankoop en onderhoud 8.000,—
Bijdragen leden 50.000,—		Museum 10.000,—
Verkoop van losse nummers O. Vl. Zanten en publikaties 15.000,—		148.500,—
Giften 10.000,—		
Onvoorzien 3.000,—		
148.500,—		

DE PRIJSVRAAG ALFONS DE COCKFONDS 1963

Als laatste relaas komt het algemeen verslag van de voorzitter Renaat van der Linden aan de beurt, over de Alfons de Cockprijsvraag 1963 waarvan het onderwerp luidde : « Nieuwjaars- en Driekoningenliederen » en « Het huidig Buurtleven » (1900-1960 of 1920-1960) in een dorp, stad of streek uit de provincie Oost-Vlaanderen.

Op de prijsvraag « Nieuwjaars- en Driekoningenliederen » ontving het secretariaat twee antwoorden, op de prijsvraag « Het huidig Buurtleven » één.

De Bond stelde een commissie aan om de antwoorden op de eerste prijsvraag te beoordelen. De commissie bestond uit de heren Paul Collaer, Hendrik Daems en Richard Vankenhove.

De eerste inzending van de liederen onder schuilnaam « Gelijk het lieken is, zo moet het gezongen worden » omvat een verhandeling van honderdveertig getypte bladzijden. We staan dus een heel eind boven de gevraagde geschreven studie van ten minste 64 bladzijden. Het werk behelst zes hoofdstukken, daarnaast een register op de namen, op de plaatsnamen en een alfabetische lijst van de liederen. De belangrijkste hoofdstukken behandelen het « Sterrelied » — blz. vijf tot achtendertig —, het « Nieuwjaars- en Driekoningenlied » — blz. eenenveertig tot achtentachtig —, « Driekoningen », blz. negenentachtig tot honderd negenentwintig. Het werk telt veertien illustraties, de meeste getekend door Waldi, en eenenvijftig muziekoptekeningen.

De tweede inzending voor de prijsvraag der liederen droeg de schuilnaam « Wat baat in 't stadswapen een bril, als men « 't schone » in het volk niet

zien en wil ». Deze studie omvat twee sterk gescheiden delen : 1) De Oorsprong van het volkse kerstlied en Huidige toestand van het Sterrezingen in het Land tussen Leie en Schelde. 2) Het Sterrelied. Kerstmis en Passie. Beschrijvende Lieder. Bespiegelende Lieder. Kerstgebruiken & Bedellieder.

De heren Daems en Vankenhove verstrekten voor beide inzendingen een uitvoerig relaas. De heer Collaer vermeldt het eerste werk als zeer goed en als een uiterst interessante stof. De h. Daems beoordeelt het als « zeer volledig » op alle gebied. In plaats van de moderne tekeningen zou hij liever autentieke foto's vragen, of pentekeningen plaatsen met wetenschappelijk verantwoorde vormgeving. De muziek dient voor meerdere punten herzien te worden, waar de raadpleging van een vakmens vereist is. Verwijzingen naar L. Hiel eisen voorbehoud, vermits de muziekaanduidingen daar twijfelachtig zijn en soms erg foutief. De heren Collaer en Daems bezorgen een reeks verbeteringen, die zeker aan het werk moeten aangebracht worden. Beide zijn van oordeel, dat het werk « Gelijk het lieken is » ... een bekroning verdient. De h. Vankenhove sluit zich bij het oordeel van de kommissarissen aan, maar verlangt iets meer de aandacht te vestigen op de studie : « Wat baat in 't stadswapen een bril ... ». De auteur heeft naderhand 25 foto's gestuurd, met de nota, dat de liederen op band waren opgenomen; de h. Vankenhove vindt het jammer, dat deze opnamen niet op papier werden overgebracht. Onze voorzitter van het feestkomitee beklemtoont het feit, dat beide werken elkaar aanvullen en vervolledigen, met de Schelde als centraal punt; ze vertonen veel gelijkenis, met zekere kleine wijzigingen van dorp tot dorp. Daarom sluit de h. Vankenhove zich aan bij de h. Daems om aan de inzender van « Wat baat in 't stadswapen een bril ... » een aanmoedigingsprijs toe te kennen en in deze vorm tot de « aankoop » van de opname over te gaan. Het bekroonde werk blijft eigendom van de Bond. Aldus zou de Bond inéens over Kerst- en Nieuwjaarsliederen uit een ruim gewest beschikken. Als verslaggever sluit ik me volmondig aan bij het besluit en voorstel van de h. Vankenhove : « volgens mij komt de kwestie van een uitgave door de Bond niet van pas. Veeleer moeten we overgaan naar een bundelen van al de werken, opgenomen door onze leden in de provincie en ijveren voor een gezamenlijke uitgave onder impuls van de Koninklijke Belgische Kommissie voor Volkskunde ».

Na kennis genomen te hebben van de drie verslagen der kommissarissen en van het samenvattend verslag heeft het Bestuur van de Bond op zijn vergadering van 21-9-1964 besloten het ingediende werk « **Het Sterrelied in Oost-Vlaanderen, vooral in de streek tussen Schelde, Dender en Zwalm** » te bekronen met de Alfons de Cockprijs 1963. Na ontsluiting van de omslag met het motto « Gelijk het lieken is, zo moet het gezongen worden » bleek dat de auteur de h. Julien De Vuyst uit Mere was. Tegelijk besloot het Bestuur een aanmoedigingsprijs toe te kennen aan de studie « **Het Sterrezingen in het Land tussen Leie en Schelde** ». Na ontsluiting van de omslag met het motto « Wat baat in 't stadswapen een bril, als men « 't schone » in het volk niet zien en wil » bleek de auteur Silvain Bohez uit Kruishoutem te zijn.

Voor de prijsvraag « Het huidig Buurtleven, 1900-1960 of 1920-1960, in een dorp, stad of streek uit de provincie Oost-Vlaanderen » kwam slechts een inzending op het sekretariaat. Daar heeft het Bestuur opnieuw drie kommissarissen voor aangesteld : Prof. em. Dr. P. de Keyser, de h. Richard Vankenhove, Dr. R. Haeseryn. Als voorzitter-verslaggever zou opnieuw uw dienaar optreden.

De titel van de inzending luidde : « **Levende Folklore. Het huidig Buurtleven. Straat in, Straat uit. Verzamelwerk van 60 jaar buurtleven** » onder het motto « Wees mens ». Het werk telt 82 blz. en bevat een reeks illustraties.

De drie examinatoren gaan akkoord, dat de inzender zonder twijfel tot het milieu van de Gebuurtedekenijen behoort, maar dat hij geen ogenblik zijn persoonlijke stempel op deze verzameling gegevens heeft gedrukt, in die zin, — zoals Dr. Haeseryn het uitdrukt — dat de inzender zich blijkbaar aan het tweede voorgestelde punt, nl. de dekenijen heeft vastgeklampt en de historiek ging opmaken van 60 jaar gebuurtedekenijen in Gent. Aan de hand van verslagen, notulen, propagandaboekjes en -tijdschrift van de Koninklijke Bond der Gebuurtedekenijen geeft de schrijver een relaas van hun stichting, van hun bestuurswisselingen, hun deelneming aan stoeten, omhalingen, inhalingen van koninklijke personen, aanstellen van ere-opperdekens, slaan van gedenkpenningen, enz. De ingezonden dokumenten gelden eerder als een reeks stukken, nuttig tot het putten van inlichtingen voor de geschiedenis van sommige Gentse dekenijen, verklaart de h. Vankenhove.

In zijn uitgebreid verslag formuleert Dr. Haeseryn enkele vragen die hij in dergelijk werk zou willen beantwoord zien : Hoe reageert de buurt, bestaande uit een straat, een stegencomplex, een wijk op de gebeurtenissen van de wieg tot het graf ? Komt iemand op kraamvisite ? Wie ? Geeft men geschenken bij geboorte of plechtige communie, of huwelijk ? Is er iemand uit de buurt die de doden « aflegt » ? « Noodt » iemand uit de gebuurte tot de begrafenis ? Hoe reageert de buurt als er ruzie of krakeel ontstaat in een gezin, of tussen gezinnen ? Helpt men elkaar bij miserie en ongeluk ? Waar komen duivenmelkers bijeen ? Is er een buurtverband bij het spel van de kinderen ? Zijn er straatliederen die speciaal in de buurt worden gezongen ?

De kommissarissen gaan akkoord, dat de studie niet rechtstreeks op het onderwerp, in de vraag vervat, antwoordt, dat de dokumenten op zichzelf een belangrijke bron vormen. De auteur komt door het misverstand, waarmede hij van wal gestoken is, niet in aanmerking voor de bekroning van zijn werk als dusdanig, maar verdient alleszins een aanmoedigingsprijs. Komt de publikatie van een beknopte samenvatting in aanmerking ? De aanmoedigingsprijs zal voorzeker de auteur aansporen om een zuivere studie van het eigenlijke buurtleven te ondernemen.

Na kennis genomen te hebben van de drie verslagen der kommissarissen heeft het Bestuur van de Bond op de hoger vermelde vergadering besloten het ingediende werk « **Levende Folklore. Het huidig Buurtleven. Straat in, Straat uit. Verzamelwerk van 60 jaar buurtleven** » een aanmoedigingsprijs toe te kennen. Na ontsluiting van de omslag met het motto « Wees mens » bleek de inzender de h. Louis François Ingelrest van Gent te zijn.

Na het relaas van de voorzitter-verslaggever ontving de h. Julien De Vuyst het kunstdiploma en de verworven prijs, terwijl de heren Silvain Bohez en Louis François Ingelrest een omslag met de aanmoedigingsprijs verkregen. Een langdurig handgeklap bracht de dank en de hulde van de vergadering voor de drie volksskundigen.

BEDRIJFVIGHEID IN HET MUSEUM

De h. Broeckhove las het verslag van de h. Boes voor.

Het is onmogelijk voor het jaar 1964 een vergelijkende statistiek op te stellen. Het spreekt vanzelf, dat voor het jaar 1963 het cijfer van de bezoekers hoger lag, ingevolge de nieuwigheid.

Daarom is het op dit punt wenselijk geen vergelijking te trekken met vorig jaar.

Van 1 oktober 1963 tot 1 oktober 1964 kwamen 20.046 bezoekers in het museum. Daaronder tellen we 4 % bezoekers die gratis ingang bezitten, waaronder talrijke scholen van de stad. Talrijke groepen vonden de weg naar het Museum. Hieronder stippen we aan: vier scholen uit Nederland, gezonden door het Ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur, een groep Joegoslaven, een groep Franse, Duitse en Engelse Hoogleraren, Gentse en Deense Hoogleraren. 25 groepen van binnen- en buitenland werden in het museum rondgeleid.

Het poppenspel van het museum verstrekte 53 vertoningen en bracht 27 nieuwe stukken, alle in de traditionele spellekes-stijl voor het daglicht. We telden er 4.107 betalende bezoekers; daarbij moeten 145 gratis-bezoekers van de Bond gevoegd worden.

Naast talloze voorwerpen voor dagelijks gebruik deed het Museum een bijzondere aanwinst: de aankoop van een werkplaats van een oude Gentse « spekkenbakker ».

Na de voorlezing van de h. Broeckhove verstrekte de h. Vankenhove verdere uitleg nopens het plan om enkele huisjes in het museum een andere bestemming te geven, o.a. het huisje met de tuinfiguren, en de zaal met de teljoren, verder het gebeurlijk omvormen van de naburige woning tot bestendige tentoonstellingszaal en feestzaal.

WIJZIGINGEN AAN DE STATUTEN.

Wegens de veelvuldige bedrijvigheid van de Bond is het noodzakelijk het aantal leden van de beheerraad uit te breiden.

Het volgend voorstel van wijziging van artikel 9 der statuten wordt goedgekeurd:

« De beheerraad bestaat uit maximum twintig (inplaats van vijftien) leden: een voorzitter, twee ondervoorzitters, een sekretaris, een penningmeester, een archivaris, een bibliotekaris en dertien raadsleden. De raad is in twee delen om de twee jaar bij geheime stemming vernieuwbaar. Het ene deel bevat: de voorzitter, een ondervoorzitter, de penningmeester, de archivaris en zes raadsleden. Het andere: een ondervoorzitter, de sekretaris, de bibliotekaris en zeven raadsleden ».

Worden als nieuwe raadsleden verkozen de hh. Dr. René Haeseryn, Frans Van Bost, Gaston Van Peteghem en Gustaaf Weze.

Na deze aanstelling verklaarde voorzitter Renaat van der Linden, dat een koninklijke Bond vanzelfsprekend een koninklijke

kalligraaf of schoonschrijver nodig heeft. Met algemeenheid van stemmen verkreeg medelid Gustave Rouquart deze vererende titel en opdracht.

Schuttersfeesten te Berlare.

Na uitbreiding van het bestuur behandelde de h. Vankenhove de voorbereiding van het 400-jarig bestaan van de ridderlijke en koninklijke Sint-Sebastiaansgilde te Berlare-bij-Dendermonde die vertegenwoordigd was door ons medelid de h. Janssens. Twintig gilden werden reeds op de hoogte gebracht van het jubileum. De voorzitter van het feestkomitee belichtte deze aktie in het teken van ons streven om in de hele provincie elke manifestatie te volgen, aan te moedigen en te steunen.

Bij de rondvraag kwam een vraagstuk uit een onverwachte hoek, waar lid Marcel De Meyer raad vroeg bij de inrichting van een « orde van 't velootje » te Oostakker, bij het tienjarig bestaan van de wielerklub; hij nodigde alle belangstellenden uit voor de plechtigheid op zondag 20 december. — Frans Van Bost vroeg de mogelijkheid te onderzoeken om met de Bond een reis te ondernemen naar het Openluchtmuseum in Arnhem.

* * *

Vele leden kwamen daarna samen in de Raadskelder van het Belfort voor een lekker middagmaal, waar natuurlijk allerlei volkskundige tema's te berde kwamen!

Openstelling van de expositie van de kunstschilder Ernest VAN DEN DRIESSCHE

Om 14,30 u. was de zaal Jozef Vermeulen het trefpunt van de Oostvlaamse Volkskundigen voor een ongewoon vertoon: een expositie van folkloristische schilderijen. De h. Vankenhove begroette de talrijke aanwezigen, de h. Van den Driessche, zijn dame en kinderen, konservator Van de Walle, en verontschuldigde de heer Gouverneur die beloofd had deze openstelling bij te wonen, maar die door onvoorziene omstandigheden verhinderd werd.

De spreker belichtte in een humoristische uiteenzetting het leven en het streven van de kunstschilder, zijn evolutie als artiest en zijn weergaloze kijk op het volksleven.

De 27 schilderijen met hun ongeëvenaarde kleurenweelde en rijkdom van uitbeelding brengen een rare kijk op de mensen van Eine en Oudenaarde en de omgeving, in hun volksgeloof, in hun kerstmisstemming, in hun legenden, in hun typen, in hun zonnig onbezonnen zijn, in hun kinderlijke houding, in hun traditie en **gemeenschap**.

Film « Folkloristische Gebruiken in Oost-Vlaanderen »

Na deze plechtige openstelling begaven de aanwezigen zich opnieuw naar de voordrachtzaal om er via de filmbeelden een tocht doorheen de provincie te ondernemen, naar Denderhoutem, Ronse, Aalst, Geraardsbergen, Lede, Rupelmonde, Kruishoutem, Ronse, Eine, Zulte, Lokeren, Sint-Niklaas, Sint-Lievens-Houtem, Aalst en Gent; telkens door karnaval of fiertel, door de hoedendans, de krakelingen, de eierworp, enz. kregen we de typische gebruiken van deze gemeenten, met kommentaar van Renaat van der Linden.

Kleurdia's van schilderijen van Ernest VAN DEN DRIESSCHE

Het feestkomitee had het op prijs gesteld de artiest Van den Driessche nog dichter bij onze leden te brengen door middel van kleurdia's, die het werk van deze volkskundige-bij-uitstek nog scherper belichten, door nu eens een doek te projekteren, maar door onmiddellijk daarna enkele biezonderheden daaruit voor de ogen te toveren. De kunstenaar zelf verstrekte uitleg, zodat het een waarachtig vertoon werd van hoogstaande kunst en pure volkskunde tegelijk.

Het vertoon van de film en van de kleurdia's bracht nog helemaal geen einde aan de gouwdag, want de leden uit het Gentse en deze van ver daarbuiten — akkoord, vriend Frans De Vos uit Lokeren! — bleven nog lang bijeen in pret en jolijt, in tintelende volks humor en gezellig samenzijn.

De dag van 25 oktober heeft er sterk toe bijgedragen om de Oostvlaamse volkskundigen te bundelen, in weten en willen, om elkaar nog beter te leren kennen en waarderen.

M. Broeckhove en R. van der Linden

Het Duitse Volksschouwspel

Het wetenschappelijk onderzoek van het volkstoneel dat van oudsher door de Duitse filologie werd geleid, heeft een wezenlijke heropleving gekend door de toneelwetenschap en de volkskunde. Het onderzoek ondervindt grote moeilijkheden door de oneindige versnippering van het materiaal. Het best bekend is het middeleeuws toneel, waarvan bijna alle teksten werden gepubliceerd en waarin zowel door de literatuurhistorici als door de toneelgeschiedschrijvers een verhelderend inzicht werd gegeven, maar dat evenwel met het eigenlijke volkstoneel slechts verwant is.

Reeds ruim dertig jaar is de bekende Oostenrijkse professor in de volkskunde, LEOPOLD SCHMIDT, begonnen met de verspreide literatuur te verzamelen en te onderzoeken. Thans heeft hij het gewaagd een **handboek** (1) samen te stellen, dat de reusachtige stof in één fors boekdeel wil samenvatten. Toch wijst de auteur er uitdrukkelijk op dat alles wat hij naar voren heeft gebracht, slechts als voorbeelden te beschouwen zijn. Voor geen enkele motievgroep, geen enkele voorstellingsvorm en voor geen enkel « volkstoneellandschap » werd volledigheid nagestreefd, wat toch niet te bereiken zou zijn geweest. Toch hoopt de schrijver door de talloze voorbeelden een beeld van het geheel te hebben opgehangen, zoals het Duitse volksschouwspel zich voor hem heeft afgetekend.

Het eerste hoofdstuk **Das deutsche Volksschauspiel im allgemeinen Ueberblick** (p. 11-59) handelt over begrip en definitie van het volkstoneel, over de soorten en genres, de voornaamste onderwerpen en motieven en de gemeenschappen die voedingsbodem zijn voor het volkstoneel. Hier wordt ook een geschiedenis van onderzoek geschetst met overzicht van de bronnen in musea en verzamelingen.

De auteur geeft een volkskundige definitie van volkstoneel. Het volkstoneel, ik stel in het Nederlands voor van « volksschouwspel » te spreken, moet ook functioneel worden gezien. De term duidt volgens Schr. het « toneelgoed » aan dat in het raam van de « overgeleverde ordeningen » van de volkscultuur door de dragers van deze overleveringen gespeeld werd en wordt » (p. 12). Met ordeningen worden hier wezenlijk de traditionele markeerpunten van de levensloop aangeduid. In de grond is het dus alleen « gebruikspel », waaronder zeer veel feestelijk spel bij traditionele gelegenheden valt. Het Duitse volksschouwspel duidt het schouwspel aan in de huidige en vroegere Duitstalige gebieden.

De definitie van het volksschouwspel omvat dus **niet** het weliswaar verwante toneel van de middeleeuwen, niet het hele schooltoneelwezen in de steden tijdens de reformatie, ook niet het stedelijk carnavalspel of de opvoeringen van de Meistersinger, niet het

(1) L. SCHMIDT, *Das Deutsche Volksschauspiel*. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 1962, 516 blz. + 18 ill. Prijs : DM. 60.

drama van de scholen en geestelijke orden uit de barokke contra-reformatie; niet het hansworsttheater van rondreizende troepen en hun navolgers; niet het populaire toneel in de voorsteden in de late Rococo- en Biedermeiertijd; niet het zogenaamde « Literatendrama » of « Boerentoneel » van de 19e eeuw; tenslotte omvat de term niet de toneelfeesten en koorfeestopvoeringen met of zonder openluchttaferelen. Toch bezitten al deze vormen meer of minder sterke verbindingsdraden met het eigenlijke volkse schouwspel.

Welke zijn nu de hoofdsoorten of -genres van het volksschouwspel? In de eerste plaats hebben wij de spelgebruiken die lokaal gebonden zijn en waarvan de verschijningsvormen verkleeding, vermomming, maskering zijn, de zogenaamde **Masken**. De handeling is hier hoofdzaak, het woord is slechts secundair. Een tweede categorie is het « optochtspel ». Het hoofdkenmerk is hier de tocht van de uitgebeelde personen van de ene plaats van optreden naar de andere, waarbij de traditionele basis ligt in de rondgang, vooral in de bedelrondgang. Alle leden van een lokale gemeenschap of ten minste al hun woningen worden bij het optochtspel betrokken, zodat er een algemene deelname aan het spel ontstaat. Hier zijn m.i. de opvoeders zowel gevers als ontvangers. Alle oude vormen wijzen erop dat het met aandrang bedelen of zelfs met geweld nemen van gaven niet het wezenlijke was, maar dat dit moet worden beschouwd als een rechtmatige beloning voor de zegen die door de optochtspelers wordt gebracht. Hieronder vallen de zomer- en winterspelen, strijdgesprekken en -spelen b.v. tussen **Fastnacht** en **Faste**, de optochten der sterrezangers en het adventspel.

Als derde categorie onderscheidt L. Schmidt de « processiespelen » waarin de nadruk ligt op het pompeuze en groteske. De processiespelen zijn hoofdzakelijk geestelijk; wereldlijke bestaan er eigenlijk niet ten minste zonder spreekteksten. De auteur wijst erop dat volgens hem de vele reuzenommegangen in Vlaanderen gedeeltelijk navolgingen zijn van de Sacramentsprocessies, waarin machtige heiligenfiguren zoals de H. Christoffel werden rondgedragen. De bijbelse reuzen Samson en Goliath waren voor zulke uitbeeldingen geknipt; zo speelden zij in de 16e-eeuwse Sacramentsprocessie te München, die gedeeltelijk naar Nederlandse voorbeelden gevormd is, een grote rol. Deze soort van volksschouwspel kreeg zijn hoogste bloei in de barokperiode met inz. relikwieënprocessies en de feesten van de Translatio.

Andere soorten zijn het kamerspel, meestal opduikend als het lokale spelgebruik vaste teksten krijgt; het « Grossspiel », een verzamelnaam voor de vormen van markt- en scènetoneel, waarbij het onderscheid met voorgaande soorten ligt in het feit dat hier de toeschouwers naar de opvoering komen en niet omgekeerd; het spel van toneelgezelschappen en het poppenspel.

Het volksschouwspel ontleent zijn motieven aan de jaarkrans en aan de vertelschat van het volk. In de loop van het jaar treden op de voorgrond: de spelen rond de jaarwisseling, de kerst-, nieuwjaars-, paasspelen en de daarbijkorende opvoeringen tijdens

kerkelijke feestdagen. De vertelschat is hoofdzakelijk ontleend aan sagen en volksboeken.

Het tweede hoofdstuk « **Das Volksschauspiel in den Landschaften des deutschen Sprachgebietes** » (p. 61-350) bestaat uit een reeks van a.h.w. monografieën over 41 Duitse streken. De **Anmerkungen** (p. 353-460) zijn uitgegroeid tot een systematische bibliografie van de studie van het volksschouwspel. Een uitvoerig register (p. 461-513) op de vermelde personen, plaatsen en zaken is geen overbodige luxe bij het hanteren van dit boek. 18 illustraties achteraan het boek geven enkele fotografische bewijzen van volksschouwspel.

Dit « handboek » is een model in zijn genre vooral wegens de gevolgde methode, die tot grondslag kan dienen voor een studie van dit gebied van de volkskunde in een andere taal. Onmiddellijk rijst de vraag op, wat bestaat op dit gebied voor de Vlaamse volkskunde? Zonder aan het pionierswerk van verscheidene onderzoekers (zie **K.C. Peeters**, *Volkskundige Aantekeningen* § 146-148) afbreuk te willen doen, mogen we zeggen dat het eigenlijke volksschouwspel zoals het door Schmidt wordt omschreven, nog zeer onvoldoende is behandeld. Moge het werk van Schmidt een nieuwe stimulans zijn voor belangstellenden.

R. Haeseryn.

Boekbespreking

Bert BIJNENS, *Zuid- of Frans Vlaanderen*, Gids; uitgave van Heembibliotheek « Bachten de Kupe », nr. 2, 1964. Prijs 120 F, te bestellen : Sekretariaat Heemkring « Bachten de Kupe », v.z.w., Kokstraat 53, Nieuwpoort, P. R. 889.469; 214 blz., 51 ill., 2 kaarten.

Het boek van Bert BIJNENS, heemkundige en beeldhouwer, is gewijd zoals de titel het aangeeft aan het « Vlaanderen » in het Noorden van Frankrijk.

Na een beknopte historiek over het land en zijn bewoners neemt Schr. ons mede op reis van Adinkerke over Grevelingen, St.-Omaars, Rijsel, Kassel naar Gijvelde waarbij hij ons over de biezonderste wetenswaardigheden van de doorkruiste steden en dorpen inlicht.

Een 74-tal blz. maken ons bondig vertrouwd met al de aspecten van het volksleven en de volksgebrui-

ken. Ondermeer vernemen we het een en ander over de IJslanndvaart. Voor bepaalde plaatsen wordt nog de kerkelijke kunst belicht.

51 afbeeldingen, waaronder een foto van de Schr., en een dubbele uitslaande kaart verlichten het boek dat met zijn degelijke bibliografie een leidraad bij uitstek vormt voor verdere behandeling van ieder element afzonderlijk.

Een uitgave die ten zeerste onze aanbeveling verdient voor de bibliotheek van de volkskundigen.

M. BROECKHOVE

Dr. Hermann GOJA, **Schützengilden 1500-1750**, Wien, Verlag Notring der Wissenschaftlichen Verbände Oesterreichs Judenplatz 11, 1963, 150 blz., 4 ill. Prijs : 85 O.S.

Vóór het nationaalsocialisme aan de macht kwam, waren er ongeveer 100 000 gildebreders van St.-Sebastiaan in West-Duitsland. Gedurende het regime werden de schuttersverenigingen opgeheven. Na de oorlog kwam er een herleving in de schuttersverenigingen, zodat thans in West-Duitsland 140 000 leden deel uitmaken van het « Zentralverband der historischen deutschen Schützenbruderschaften » met als kenspreuk : **für Glaube, Sitte und Heimat**. Hierin zijn volgende sporttakken vertegenwoordigd : geweeschieten, schijfschieten en boogschieten. — Deze cijfers bewijzen voldoende de belangrjkheid van dit sportvermaak, dat gestoeld is op vroegere tradities en dus behoort tot het domein van de volkskunde.

De auteur behandelt uitsluitend de Oostenrijkse schuttersgilden en hun feesteljkheden van 1500 tot 1750. Hij maakt grotendeels gebruik van geschreven en gedrukte bronnen en publiceert dan ook zeer uitvoerige uittreksels uit archiefstukken.

« Die Schützenfeste Erzherzog Ferdinands von Tirol » leidt het boek in (blz. 5-44). Algemeen wordt aangenomen dat de schuttersfeesten ontstaan zijn tijdens de Renaissanceperiode, dank zij de rijkgeworden Duitse Rijkssteden. Het vrijeschieten behoorde toen tot de grote feestvieringen van het jaar. Het bestaan van schuttersgilden beantwoordde in alle Europese steden aan de noodzakelijke stadsverdediging. Volgens deze opvatting beoogden de schuttersgilden een militaire opleiding van de burgers.

Tijdens de regering van Aarts-hertog Ferdinand II van Tirol werden verscheidene schuttersfeesten gehouden waartoe staten en steden

uitgenodigd werden die in nauwe vriendschap leefden met de aarts-hertog. Dr. Hermann Goja behandelt zeer uitvoerig enkele van deze schuttersfeesten, o. a. te Praag in 1565 en 1584, en te Innsbruck in 1569, 1574 en 1585. Hoofdzakelijk maakt hij hiervoor gebruik van bewaarde handschriften.

Een volgend hoofdstuk belicht een merkwaardige figuur uit deze schuttersfeesten, nl. « Lienhard Flexel » die de titel droeg van Pritschenmeister en begaafd was met een rederijkerstalent. Van zijn hand bleven berijmde lofspraken bewaard die een litteraire bron zijn voor de studie van het vrijeschieten in de 16de eeuw.

De rol van « Pritschenmeister » kunnen we vergelijken met de taak van de nar die tot doel had de goede orde te handhaven en de onruststokers of inbreukplegers op de reglementen te straffen met behulp van de narrestaf. De taak van de nar brengt de auteur Dr. Goja tot de verleiding een historisch overzicht te schetsen van de mimespelen waarin het phallussymbool een grote rol speelde. Naar het oordeel van de auteur zou de narrestaf een overblijfsel zijn van het vroegere phallusattribuut.

In het hoofdstuk « Scheibbs und seine Schützenscheiben » (blz. 85-111) behandelt schrijver de mikschiiven of cibels te Scheibbs. Deze stad was een begiftiging van Albrecht II aan de karthuizers van Gaming in het jaar 1338. De schuttersgilde zou haar ontstaan te danken hebben aan de vredelievende broederschap der karthuizers. Het merkwaardige van deze schietschiiven zijn de aangebrachte teksten en versieringen. Deze zijn van betekenis als iconografisch materiaal voor

de volkskunde, o.a. met betrekking tot schuttersfeesten en de motieven: levensbouw, wilde man als vruchtbaarheidssymbool.

In het laatste hoofdstuk maken we kennis met « Die kaiserlichen Schützengilden », waaronder deze van Karel VI breedvoerig behandeld wordt (blz. 112-149).

Na het boek te hebben doorge- werkt kunnen we ons niet ontdoen van de indruk dat er minder aandacht werd besteed aan de vorm van het boek dan aan de inhoud. Methodisch is de behandeling van het onderwerp onoverzichtelijk, waardoor het soms moeilijk wordt « de schuttersgilden » als hoofdzaak te onderscheiden van uitgediepte bijkomstigheden. Zoals we dat ge-

woon zijn bij Duitstalige wetenschappelijke werken, zou een synthese over de schuttersgilden ertoe bijgedragen hebben de behandelde stof te concretiseren.

Wat de inhoud betreft, we mogen schrijven dat Dr. Goja zeer goed vertrouwd is met de Oostenrijkse schuttersgilden en hun bronnen- en literatuurstudie. « Schützengilden » is ongetwijfeld een flinke aanwinst als bijdrage tot de studie der schuttersverenigingen. Belangstellenden vinden in het boek een algemeen overzicht van de gebruiken en de historische ontwikkeling van de Oostenrijkse schuttersgilden in het bijzonder, zodat het met vrucht kan worden geraadpleegd voor vergelijkende studie.

M. DAEM

A. TIRELIREN, **Achterbroek, opstandig dorp**. Uitgave « De Spycker » Essen (1963), 334 blz., geïllustreerd. Prijs geb. 175 F, gen. 150 F. Te verkrijgen bij de auteur, Stationstr. 116, Essen. Postrek. nr. 593729.

In de « Verantwoording » schrijft de auteur dat het boek een demografische studie is waarin de volks-gemeenschap en het volksleven van het dorp Achterbroek geschetst wordt van 1867 tot 1885. Naar de inhoud wil het volkskunde zijn met haar geestelijke en materiële aspecten. Naar de vorm wil het boek een verhaal zijn, gesteund op een historische achtergrond.

Achterbroek is een dorpje gelegen in de nabijheid van Wuustwezel en Kalmthout, bestaande hoofdzakelijk uit een bevolking van landbouwers en dagloners. Het verhaal speelt zich af in de 2de helft van de 19de eeuw en slaat op een brok levens-geschiedenis van onderwijzer De Schutter en zijn dorpsgenoten die strijden voor een zelfstandig dorp, een eigen kerk en een eigen school.

Elke familie uit Achterbroek wordt genoemd met naam, voornaam, toenaam en beroep. « Achterbroek » is een typische heemstudie. De inwoners worden er beschreven in hun eigen milieu. Het politieke, sociale en godsdienstig leven heeft A. Tireliren pittoresk geschetst in zijn ruwe werkelijkheid. De locale toestanden van dit Kempisch dorp zijn dezelfde als in arm Vlaanderen.

We kunnen ons wellicht geen idee vormen van de vele opzoekingen die A. Tireliren gedaan heeft om al dit geschiedkundig en volkskundig materiaal bijeen te brengen. Het resultaat van zijn werk is een blijvend dokument dat we zeer waarderen. Het getuigt van zijn grote liefde voor het volk en zijn heem.

M. DAEM

- **Brüder Grimm Gedenken 1963.** Gedenkschrift zur hundertsten Wiederkehr des Todestages von Jacob Grimm. — N. G. Elwert Verlag, Marburg, 1963, (593 bl. - ill.). Prijs: DM 24,—.
- **Jacob Grimm.** — Zur 100. Wiederkehr seines Todestages. — Festschrift des Instituts für deutsche Volkskunde. Akademie-Verlag — Berlin 1963 (290 bl. - ill.). Prijs: DM 25,—.

De 100^e verjaring van Jacob Grimms overlijdensdag gaf in Duitsland aanleiding tot een groot-scheepse viering en tot publikatie van bovenvermelde werken. Emnente geleerden uit heel West- en Oost-Europa leverden, elk op hun gebied, interessante bijdragen, aldus telkens een of ander aspect belich-tend van deze veelzijdige, geniale baanbrekers op het gebied der Ger-manistiek. Eens te meer blijkt uit deze studie hoe zeer wij allen aan de Grimms verplicht zijn. Het kan moeilijk overschat: deze gebroeders hadden een ontzaglijke invloed, niet alleen op het ontstaan der Ger-maanse Filologie en haar uitbouw tot dat wat zij een eeuw lang is ge-weest, maar tevens op de aanver-wante filologieën zoals Skandina-vistiek, Slavistiek, Romanistiek en vooral op de talloze andere disci-plines zoals: vergelijkende spraak-kunst der Indogermaanse talen, my-thologie en godsdienstgeschiedenis, taal filosofie, studie van het volks-lied, sagen- en sprookjesvorsing, enz.

Terecht beschouwde men eens Jacob Grimm als één der grootste geleerden uit de hele 19e eeuw.

De samenstellers van het eerste werk gingen uit van een dubbele idee:

- 1) aan de hand van talloze, nog niet gepubliceerde biografische gege-vens — vooral brieven — de levensloop der Grimms schetsen;
- 2) de grote uitstraling en invloed nagaan van hun werk op andere volkeren en culturen.

Het was m.i. een gelukkig idee de herdenkingsrede van de Deense ge-leerde **Prof. Dr. L. Hammerich** —

op 21 sept. '63 in Kassel gehouden — als een soort synthetisch overzicht van het levenswerk der Grimms, als inleiding af te drukken. Beteke-nisvol ook omdat het herdenkings-comité door de aanduiding van een Deens geleerde als feestredenaar, geloofde in de mogelijkheid en de wenselijkheid van een objectieve waardering — vooral van Deense zijde — van het levenswerk der Grimms. Immers, wij hoeven maar even te herinneren aan de spannin-gen tussen Rask en Grimm in ver-band met het auteurschap van de Germaanse klankverschuiving. Vooral Jacob Grimm leefde niets steeds op even vertrouwelijke, vriendschappelijke voet met Rask en de Denen. De Deense feestrede-naar eist de eer van het auteur-schap van de Germaanse klankver-schuiving of wet van Grimm, op voor Rask en geeft daarna een syn-thetisch overzicht van het omvang-rijke levenswerk der Grimms. Hij wijst op hun werkelijk geniale ver-dienste: de ontdekking der onder-ste laag in onze cultuur: de volks-cultuur. Zo gaven de « Kinder- und Hausmärchen » aanleiding tot een systematisch verzamelen van alle uitingen van de volksziel.

Uitgaand van een grotendeels door Herder geïnspireerde romanti-sche wereldbeschouwing en onder invloed van Carl von Savigny's denkbeelden, voerde Jacob Grimm de eigenlijke vergelijkende histori-sche methode in, in de Germanis-tiek en een hele reeks aanverwante disciplines.

Na deze inleiding volgt het eerste deel: een mozaïek van boeiende bij-dragen over de voorouders der ge-

broeders Grimms — een soort familie-kroniek dus — en de steden en streken waar zij leefden en werkten: Steinau - Marburg - Kassel - Göttingen - Berlijn. De spreekwoordelijke Duitse «Gründlichkeit» levert ons hier talloze onuitgegeven brieven en onbekende details. Ook de dissonante verhouding met hun zwager L. Hassenpflug ontsnapt niet aan een onderzoek. Zeer mooie bladzijden, die ik even boeiend als een roman in één adem doorlas, bevatten de bijdrage van A. Höck over de studentenjaren der Grimms in Marburg en vooral de studie van W. Hansen over het verblijf der Grimms in Berlijn, hun laatste levensperiode. Beide medewerkers wisten het aangename, soms werkelijk verrukkelijk, persoonlijke detail, meestal ontleend aan brieven, op zijn juiste waarde in hun overzicht te gebruiken.

Een tweede deel handelt dan over de uitstraling en de invloed van het levenswerk der Grimms. Ik citeer even :

- de invloed der Grimms op de ontwikkeling der Oostenrijkse volkskunde.
- Jacob Grimm en de Joegoslaven.
- Jacob Grimm en de Tjechische cultuurwereld.
- Het Russische Grimmbeeld.
- De Grimms en Skandinavië.
- De Grimms en de Duits-Zwitserse dialectgeografie.
- Jacob Grimm en Walter Scott.
- De invloed der Grimms in Engeland.
- Hun sprookjes in de Verenigde Staten van Amerika.
- De Grimms en Frankrijk.

Prof. Dr. K. C. Peeters en **Dr. R. J. W. Sinnighe** bespreken de verhouding van Jacob Grimm respectievelijk tot Vlaanderen en Nederland. Uit hun bijdragen blijkt dat **Jacob Grimm** reeds vrij vroeg — in 1811 — door een oproep in de

« Algemene Kunst- en Letterbode » pogde met geleerden of verzamelaars uit ons taalgebied in contact te komen, vooral met het oog op het verzamelen en bestuderen van volksliederen, sagen, sprookjes, mondelinge volksoverleveringen enz... Hij herhaalde deze oproep in 1815 maar bekwam praktisch geen, laat staan enthousiaste, medewerking. In het Noorden vond niemand de juiste aansluiting met de Romantische wetenschap der Grimms: Rationalisme en Aufklärung beletten dat het wat verder kwam dan tot een soort antiquarische, cerebrale belangstelling of wel eens uitzonderlijk tot één schuchter beginnend ontvlammen dat spoedig alweer uitdoofde. In het Zuiden, in Vlaanderen, was de geestesgesteldheid totaal anders en was de benaderingswijze van de volkscultuur heel wat romantischer: het enthousiaste werk van Jan-Frans Willems en zijn Gentse filologenschool benadert zeer sterk het streven der Grimms en der Duitse Romantiek.

De tweede publikatie — **Jacob Grimm. Zur 100. Wiederkehr seines Todestages** — bevat een hele reeks bijdragen van geleerden uit Oost-Europa. Zij onderzoeken vooral de invloed der Grimms in Noord- en Oost-Europa. Ik citeer o.m. :

- J. Grimm en de Slavische volkskunde.
- De invloed der Grimms in Rusland.
- J. Grimm en de Hongaarse folklore.
- J. Grimm en het Finse Kalevala-epos.
- De Grimms en de Serbo-Kroatische cultuur.

Verder volgt nog een studie over de sprookjesstijl der Grimms en hun beroemd geworden Duits woordenboek. Het boek sluit dan met een voor ons belangwekkende studie over Jeroen Bosch' triptiek « De

Verzoeking van de H. Antonius » te Lissabon. Jacob Grimms « Deutsche Mythologie » leverde hiervoor een motto.

Belangstellenden, zowel volkskundigen als filologen, zullen aan beide zware boekdelen veel genoeg bevinden en er beslist hun gading in vinden. De publikatie van vele onuitgegeven bronnen, de medewer-

king van talloze geleerden uit Oost en West en vooral nog de uitvoerige wetenschappelijk verantwoorde bibliografie bij elke bijdrage, maken van beide werken een welkome hulpbron en noden de lezer uit tot een verdiepte kennismaking met de Grimms. Mag ik derhalve deze publikaties aan alle leden aanbevelen?

R. VAN DE ZIJPE

Marcel VAN DE VELDE. Heimelijkheden uit het Brugse Vrije. Literaire tafelstonden, Brugge 1963, 70 blz., geïllustreerd door Pieter Pauwels, 30 F.

In een vroegere boekbespreking⁽¹⁾ hebben we, in de kroniek van de studie van het volksverhaal, de aandacht gevestigd op « Legenden van Brugge tot het Zwin » geschreven door M. Van De Velde. De auteur heeft thans een tweede serie van volksverhalen laten verschijnen « Heimelijkheden uit het Brugse Vrije » in de pocketreeks van literaire stonden. De sprookjes werden geput uit de vertelschat van een familielid van de auteur en vertegenwoordigen een twaalfstal verhalen uit Brugge, Sluis, Damme, Steenbrugge en Aardenburg.

Onafgezien van de literaire waarde van de bundel, — het hoofddoel zijnde van M. Van De Velde —, hebben we de indruk dat de volkse verhaaltrant hier goed tot zijn recht komt en de toon weergeeft van een goed sprookjesverteller. De opgetekende sprookjes brengen wel een nieuw geluid in datgene wat we gewoon zijn te lezen. Het is dan ook om die reden dat het literaire bundeltje van verborgen sproken en volkse verbeeldingen een volkskundige rol kan spelen.

M. DAEM

(1) Oostvl. Zanten, 39^e jg. (1964), n° 1, blz. 3.

Dienst voor Volksckundige Opzoeken

Het Romantisch Visitekaartje

Men kan van het visitekaartje gerust zeggen dat het een van die gebruiksvoorwerpen is die tot in het verste hoekje van de aardbol doorgedrongen zijn; van zijn naam mag met recht getuigd worden dat die een klank heeft zo universeel dat wellicht geen ander in staat is zulk een gevuld curriculum vitae voor te leggen.

Het zijn inderdaad niet alleen de Romaanse talen die zich het Franse grondwoord **carte de visite** eigen gemaakt hebben, *biglietto da visita* (Ital.), *Tarjeta de visita* (Sp.), *bilhete de visita* (Port.), *Carte de Vizită* (Roem.); ook de Germaanse zusters lieten zich niet onbetuigd in het smeden van woorden, die het Frans model zo getrouw mogelijk trachtten na te bootsen: *visitekaart* (Ned.), *Visitenkarte* (Dui.), *Visitkort* (De.), *visitt-kort* (No.), *visitkort* (Zwe.), *Visiting-Card* (Eng.).

Zelfs als we West-Europa de rug toekeren en onze schreden uitgesproken oostwaarts wenden, komt ons steeds dezelfde klank tegemoet: *vizityng käd* (Tsjech.), *bilet wizytowy* (Po.), *visitna chartinka* (Bul.), *visitnaja kartosjka* (Russ.).

Slechts in een enkele taal heeft zich naast die zo internationale naam een synoniem komen plaatsen, namelijk in de onze, maar dat synoniem **naamkaartje** is op dit ogenblik flink op weg zijn concurrent met de punten K.O. te slaan. Het Duits kende (kent ?) twee equivalenten van het woord: *Besuch-* of *Besuchskarte* en *Abschiedskarte*, twee namen die uiteraard doelen op het verschillende gebruik van het kaartje.

Valt het met geen zweem van zekerheid te zeggen op welk ogenblik het visitekaartje in onze gewesten zijn intrede gedaan heeft, al evenmin weet iemand te verklaren op werk tijdstip de naam van het ding komen opduiken is.

Voor het eerst ontmoeten we die naam in 1793. In dat jaar namelijk gaven Betje Wolff en Aagje Deken te 's Graavenhaage hun **Historie van Mejuffer Cornelia Wildschut of de gevolgen der opvoeding** in het licht. In het vierde deel (pp. 302-303) lezen we in de 79e brief die Francisca Wildschut aan Mevr. T. schrijft, het volgende: « Ik liet haar (bedoeld wordt haar dochter Keetje) ook in de fransche taal onderwyzen om dat het de mode is, en de mode moet gevolgd, ik dacht dan kan zy zelve de **visite kaartjens** leezen en beantwoorden, dat geeft nog wat handgebaar ».

Eerst veel later zal men met de naam naamkaartje voor de dag gekomen zijn. Woordenboekmakers poogden wel een onderscheid tussen beide woorden te maken, doch in de praktijk kwam het er uiteindelijk op neer dat de twee hoe langer hoe meer dezelfde lading dekten.

Zoals reeds opgemerkt verraadt het visitekaartje maar al te zeer zijn Franse oorsprong. Het moge dan waar zijn dat de Chinese groten reeds in de middeleeuwen ter gelegenheid van de jaarwisseling aan de keizer en diens familieleden zijdepapieren stroken aanboden waarop zij hun talrijke namen en nog talrijker titels in lange rijen hadden laten schilderen. Zodat de grootsten onder de groten niet zelden met dusdanig lange visitekaartjes kwamen aandragen dat verscheidene bedienden nodig waren om die banderollen te ontvouwen. Het moge eveneens waar zijn dat men in Venetië een papiertje bewaart dat zonder enige twijfel zo wat vierhonderd jaar geleden de effectieve rol van visitekaartje gespeeld heeft. Het betreft een blaadje papier afkomstig van een Duitse jongeling, die gestudeerd had aan de universiteit van Padua. Westerholt, aldus heette de student, had zich op 15 januari 1572 ten huize van een van zijn professoren, Giacomo Contarini, aangeboden om van deze afscheid te nemen; doch zijn leraar niet aangetroffen hebbend, had hij aan het huispersoneel een blaadje overhandigd waarop hij zijn naam geschreven had. Aldus had hij te kennen gegeven dat hij de afwezige eerbiediglijk groette. Dus wel degelijk een visitekaart = Abschiedskarte.

Zowel de Chinese zijden banderol als het papieren of perkamenten strookje uit Padua waren reeds sedert lange jaren in de vergeethoek terecht gekomen toen men in de onmiddellijke omgeving van de Franse Zonnekoning met een nieuwigheid voor de dag kwam, die ditmaal de oorsprong zou zijn van een gebruik, dat zich met reuzenschreden over gans de beschaafde wereld zou verbreiden.

Eerst de hovelingen en de ministers, dan de kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders, en vervolgens de officieren en de kunstenaars schaften zich gegraveerde kaartjes aan die aanvankelijk bij voorkeur Romeinse, Griekse of Egyptische monumenten of landschapjes voorstelden. Naderhand zouden deze klassieke voorstellingen letterlijk verdrongen worden door composities, waarvan de elementen in de eerste plaats ontleend waren aan de fauna, de flora en de meetkunde. Welke de aard van de ets ook was, steeds had de kunstenaar ervoor gezorgd dat een open gelaten plekje kon gebruikt worden om er een naam in te schrijven. Meestal kwam dat plekje voor op een stuk boomstam of pilaar, een brok rots of ruïne, een sokkel of een obelisk. Eerst later wilde de mode dat een echt « venster » aangebracht werd dat in de meeste gevallen de vorm had van een rechthoek, een ovaal, een halve maan, een wapperend lint, een hart of een boomblad met of zonder geaccentueerde nerven. Het spreekt vanzelf dat men ten slotte met de illustratie ook de naam of de namen liet graveren.

Van de 17e-eeuwse visitekaartjes zijn er ontzettend weinig bewaard gebleven. De openbare verzamelingen bezitten er praktisch geen; zelfs het « Cabinet des Estampes » van de « Bibliothèque Nationale » te Parijs kan er u nauwelijks een paar laten bewonderen. En albums met reproducties van die gravuurtjes zijn zo zeldzaam als de spreekwoordelijke witte raven. Een witte raaf is

alleszins het Italiaans standaardwerk **Dott. Achille Bertarelli e Henry Prior, Il biglietto di visita italiano, Bergamo 1911**; werk dat met zijn 676 afbeeldingen een goudmijn betekent voor al degenen die nog genieten kunnen van wat men met recht DE kleinkunst met kleine k mag noemen.

Van Parijs uit zwerfde het visitekaartje naar alle windstreken, met name naar de hoofdsteden van de republiekjes en vorstendommen die op dat ogenblik in Duitsland, Italië en Spanje belangrijke centra waren van mondain leven en drukke kunstbeoefening: Berlijn, Dresden, Munchen, Napels, Genua, Madrid, Barcelona.

In al deze plaatsen trof men graveerders/drukkers aan, waaronder zelfs van de befaamdste kunstenaars en de bekwaamste vaklui, voor wie het « fecit » van een visitekaartje al even interessant was als dat van een groot plaatwerk.

Het spreekt vanzelf dat niet iedereen zich de weelde kon of wilde veroorloven eigen visitekaarjes op zak te hebben. Visitekaartjes waren inderdaad slechts spek voor de bek van de goedgevulde beurzen. De minder door de fortuin begunstigde klassen, ik denk aan de kleine burgerij en de middenstand, zouden maar liefst wachten totdat de voor hen te kostbare koperdruk plaats gemaakt had voor de veel goedkopere, dus meer volkse, steendruk om de gelukkige bezitter te worden van een visitekaartje.

Wat Gent betreft viel de opkomst van de lithografie samen met het uitbreken van de Belgische Omwenteling.

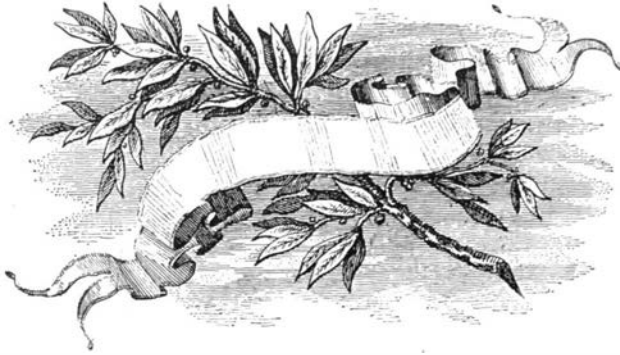
Inderdaad telde onze stad vóór die gebeurtenis slechts een enkele steendrukkerij, namelijk die van de gebroeders Ghyselinck, Cammenstraat 22, 36, 38, vanaf 1877 Firma Ghyselinck. In '40 ontmoeten we er reeds 5, tien jaar later 14 en nog 10 jaar later 19. De jaren '30-'60 betekenen dan ook de grote bloeitijd van de gelegenheidskaart in het algemeen en van het visitekaartje in het bijzonder.

De bladzijden die volgen delen u een handvol wetenswaardigheden mee over dat kaartje uit die bloeitijd en waar het nodig mocht blijken gedurende de decennia die op die tijdspanne volgen.

Hebben de 17^e en de 18^e eeuw ons een miserabel klein aantal kaartjes achtergelaten, uit de 19^e eeuw zijn er zoveel te meer bewaard gebleven. Beschouwen we deze prentjes, dan valt het alras op dat ze qua behandelde onderwerpen opvallend slaafs de « oude » voorbeelden nabootsten.

Het is dan ook niet zozeer uit een bepaald kunsthistorisch oogpunt dat we die geïllustreerde — anderen zullen zeggen romantische — visitekaartjes wensen te bespreken. Integendeel zal ons enig doel erin bestaan dat eigenaardige, ongewone, onverwachte, soms naïve, dikwijls amusante, dat vele van die kaartjes op een opvallende wijze kenmerken, geduldig op te sporen en voor het voetlicht te brengen.

De eerste kaartjes die de lithografie op de markt bracht waren zogenaamde *passe-partouts*: kleine of grotere prentjes of versierde

Afb. 1.

omlijstingen met in het midden of op een andere plaats een open gehouden witte plek (zie afb. 1). Op die witte plaats kalligrafeerde men zijn familienaam, meestal voorafgegaan van de initialen van de voornamen. Een volgende stap in

het kaartjesgebruik bestond daarin dat men uit de voorhanden zijnde passe-partouts een keuze deed en op die gekozen modellen zijn naam liet drukken.

Bij voorkeur koos de graveur als vignet een treffende zinspeling op de naam van de opdrachtgever; of in geval die daartoe geen aanleiding kon geven parafraseerde hij diens beroep, ambt of toevallig tijdverdrijf.

Voor diegenen die een naam droegen ontleend aan het dierenrijk, stelden zich geen problemen. Ik denk bij voorbeeld aan die heer (of dame) die DE HAEN of DE HAAN zal geheten hebben. Zijn kaartje vermeldt die naam **niet**; hij heeft zich alleen maar vergenoegd een grote DE te laten drukken gevolgd door een fiere, statig voortstappende haan. Als u het mij vraagt, een onverbeterlijke rebus. (128 mm x 90 mm; wit karton; gestempelde lijst; Daveluy, Bruges). (1)

Mijnheer F. DENHAENE daarentegen gevoelde blijkbaar niet veel voor die rebusvorm maar wel iets voor de uitbeelding van een levendig tafereeltje: een forse, kraaiende haan met wijd opengespreide vleugels en dito staartveren houdt zich hovaardig in evenwicht op één poot. Een snapshot dat men aangevuld heeft met een stilleven, bestaande uit een (wijn?)vat, een drietal wijnstokken, een mand vol druiventrossen en een achtergelaten snoeimes. Zinspeelt dit stilleven op het bedrijf van de heer DENHAENE? Van dit visitekaartje zijn mij twee uitvoeringen bekend: (94 mm x 57 mm; wit karton; eenkleurig vignet) — (128 mm x 88 mm; zelfde doch veelkleurig vignet met gestempelde lijst; J. Bevernaege, Audenaerde). (2)

(1) Victor Paul Amédée Daveluy (± 1846-1886) was niet alleen een van Brugges befaamdste lithografen, hij genoot tevens de eer de drukker van de koning te zijn (Leopold II). Talrijk zijn de gelegenhedsdrukwerken die van zijn pers gekomen zijn: menu's, huwelijksaankondigingen, doodsberichten, visitekaartjes, enz.

(2) Jan Bevernaege (1823-1849) behoorde tot de roemrijke Oudenaardse kunstenaars- en drukkersfamilie der Bevernaeges. Ware hij niet zo vroegtijdig overleden, ongetwijfeld ware hij de Gentse mededingers Jacqmain en Defferrez naar de kroon gestoken. Ontelbaar zijn de gelegenhedsdrukwerken die op zijn naam staan; hij had een uitgesproken voorliefde voor ajour- en stempelwerk. Jan was de kleinzoon van de stichter van het huis: Dominicus Johannes (1744-1815). Tegenwoordig staat de drukkerij op naam van Michel Bevernaege.

Zelfs als u VICTOR DE COCK heet, stelt u er prijs op dat een flink gespoorde haan uw kaartje opsmukt en zorgt u ervoor dat een lang wapperend lint met uw naam erop een bloemstuk zwierig omwindt. (82 mm x 48 mm; veelkleurig met aanwending van goud; z.n.; z.p.).

Seigneur D. VOGELZANCK presenteert u een in een middel-eeuws pak gestoken schildknaap, die er met zijn lieve pagekop en zijn lange degen werkelijk knap uitziet. Op de wijsvinger van zijn rechterhand heeft zich een vogel rustig neergezet. (80 mm x 46 mm; veelkleurig met goud; z.n.; Gent).

Mr et Mme DES. VOGHELS hebben de M van Monsieur laten versieren met een overdaad van bladeren, ranken en takjes. Hoeft het gezegd dat bijna ieder twijgje een plaatsje biedt aan een of ander getieterig paradijsvogeltje ? (83 mm x 48 mm; zwarte druk; z.n.; z.p.).

J. DE VOS schijnt een von Münchhauseniaanse jager te zijn, die, parmantig gezeten op de pluimstaart van een snelvoetige vos, gezwind over de weidse landouwen rijdt. Om nu eens fijn te doen wat zoveel honden en schapen hem zo dikwijls hebben voorgedaan, houdt het zonderlinge rijdier één van de staarten van een wapperende banderol in de bek. U raadt beslist dat de naam van de lustige ruiter op die banderol te lezen staat. (90 mm x 63 mm; bijgekleurd vignet; ajour bewerkte uitgesneden lijst; J.B.(evernaege?); z.p.).

Het kaartje van FRANÇOIS DE BEER leidt onze schreden naar een plein, dat volledig omringd is met oude gevels. Op de achtergrond een toren, die het silhouet van het Belfort kan zijn. In het midden van het plein heeft men een staak geplant, waaraan door middel van een lang touw een vlaggestok bevestigd is. Aan deze stok hangt baniergewijs een groot wit doek, waarop u in grote letters de naam van onze François kunt lezen. Terwijl een man, geposteerd op een laag tafeltje, uit alle macht op een trompet staat te blazen, en een andere een soort trommel ijverig aan het roeren is, stelt de derde van het gezelschap aan een paar dozijn toeschouwers een zwarte beer voor, die, gemuilband en aan een lange ketting vastgelegd, heel braafjes op zijn « ku » blijft zitten. (90 mm x 58 mm; roodbruine luisant en zwarte beer; G. Jacquain, Gand). (3)

Denk nu maar liever niet dat men drager van een dierennaam hoefde te zijn om romantische kaartjes te kunnen voorleggen. Ook

(3) Pierre Gustave Jacquain (Brussel 1815- Gent 1897) was wel de belangrijkste steendrukker van de stad. Hij woonde aan de Talboomstraat (thans Ursulinenstraat) toen hij in 1838 zijn bedrijf oprichtte. In 1840 verhuisde hij naar de Onderstraat 3, waar hij tot 1842 samenwerkte met Vande Steene. Vanaf 1854 luidt zijn adres Onderstraat 5 (verandering van woonst? van huisnummer?) In 1884 trekt hij zich uit de zaak terug, die voortgezet wordt onder de naam van Firma Jacquain. Voor hoeveel onzer stadsgenoten hij van die grote zwarte doodskarten drukte, die voor onze ogen zulke lugubere verschijningen zijn, is niet te zeggen.

voor diegenen wier namen een topografische klank hadden, was het een kinderspel om van hun kaartje iets te maken dat velen kon doen watertanden.

J. DE LA FONTAINE brengt u in een tuin, die u direct aan Versailles doet denken: een park met perken, paden, trappen, balustraden en tuinbeelden. Op het voorplan ontdekt u een wandelend paar in Lodewijk XIV-dracht. Ze zullen weldra het terras verlaten om zich naar een monumentale fontein te begeven, die vanzelfsprekend aan het opspuiten is. (90 mm x 66 mm; ovaalvormig vignet; bijgekleurde zwarte druk; ajour bewerkt; J. Bevernaege).

Mijnheer FONTAINE, zonder voornaam, die docteur, médecin, accoucheur, etc. is, weet twee vliegen in één klap te slaan. Enerzijds verraadt een vijf waterstralen opspuitende fontein wie de man is, anderzijds verduidelijken twee spiegels, waarin een paar zich kronkelende slangen hun evenbeelden bewonderend bekijken wat hij is. (98 mm x 62 mm; veelkleurig met aanwending van goud; L. Defferrez, Sablon, 12, Gand) (4)

Kan het anders of een genaamde HUBERT DUJARDIN is bij de la Fontaine in de leer gegaan: ook hij heeft zich een grote tuin aangeschaft met paden, sloten, bruggetjes, een tuinvaas en een dito beeld. Vanuit een vijver jaagt een fonteintje een fijne waterstraal de lucht in om als een nog fijner stofregen allerschilderachtigst neer te druppelen. Om elk misverstand met het nodige élan uit te schakelen draagt de opspuitende waterstraal in microscopisch kleine letters de naam van onze Franse Vandenhove. (vignet 36 mm x 18 mm; veelkleurig met aanwending van goud; L. Defferrez à Gand).

Terwijl DESROCHES zijn naam op een begroeide rotsblok laat aanbrengen (74 mm x 48 mm; zwart; z.n.; z.p.) zoekt JEAN VERBEKE ergens buiten de stad een geschikt plaatsje op aan de waterkant, waar hij zijn vislijn maar uit te slaan heeft om beet te hebben. (82 mm x 46 mm; veelkleurig met aanwending van goud; z.n.; z.p.).

Ook het echtpaar LOUIS VANDER BRUGGEN laat ons een mooi kaartje bewonderen. De M van Mr evenals die van Mme zijn uitgroeid tot twee rijzige romaanse bruggen. Om elke mogelijke twijfel meteen weg te nemen liet de tekenaar een wandelaar

(4) Ludovicus Martinus Defferrez (Oudenaarde 1815- Gent 1872) was na of naast Jacquain Gents bekendste steendrukker. Hij begon zijn zaak aan de Vogelmerkt 4bis (1837-1840). Hij verhuisde achtereenvolgens naar

de Zandberg 12 (1840-1849)
het Goudenleeuwplein 3 (1849-1856)
de Botermarkt 10 (1856-1866)
de Botermarkt 16 (1866-1870)
de Bennesteeg 21 (1870-1872).

Defferrez muntte uit in fijn werk. Heel wat boeken door Gentse typografen gedrukt, zijn door hem geïllustreerd. Bovenstaande lijst laat ons toe het kaartje van FONTAINE (eventueel ook andere werkjes) grosso modo te dateren: tussen 1840-1849.

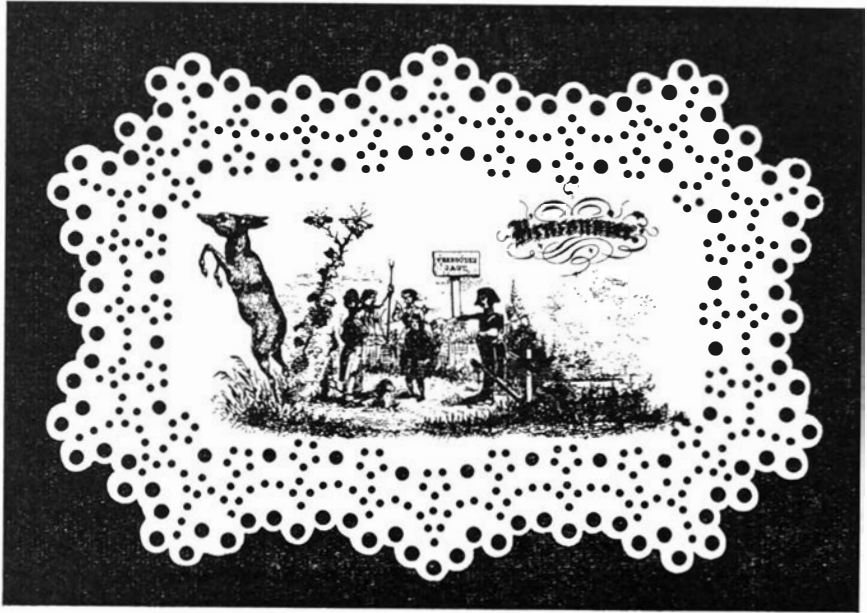
over de bruggen stappen terwijl een tweede personage bezig is zijn roeibootje onder een van de brugbogen te loodsen. (95 mm x 64 mm; gouddruk; z.n.; z.p.)

Zijn er nóg namen die zich lenen tot een iet of wat succesvolle uitbeelding? Ze liggen zo goed als voor het grijpen. Bekijk bij voorbeeld het kaartje van L.J. CRAEYNEST VADER, die metser en ticheldekker is. Als embleem koos hij een liggende schalie-dekkersladder waarop een vogel zijn nest gemaakt heeft. Terwijl moeder kraai met wijd opengespreide vleugels op de nestrand post gevat heeft snakken een viertal jonge vogels naar voedsel. (88 mm x 53 mm; zwart met goud; L. Defferrez, Gand). Toen Vader Craeynest de weelde van een gedrukt naamkaartje nog niet kende vergenoegde hij zich zijn naam met een kreupel krabbelschrift op een passe-partout te schrijven.

De heer BOTERDAELE heeft zijn naam laten beitelen in de bleke schors van een zware neerhangende tak van een boom, die (door bliksemslag?) zijn kruin totaal verloren heeft. Het landschap dat blijkbaar door deze boom beheerst wordt, stelt een in een dal gelegen weide voor. Hoe zou de heer Boterdaele ooit aan zijn boter geraakt zijn zonder de twee koeien die men op de weide te grazen geplaatst heeft? (92 mm x 56 mm; sepia; gegraveerd door V. D(e) S(teene); G. Jacquain, rue Basse, 3 à Gand).

Voorwaar niet minder vindingrijk dan zoveel anderen was LEON FIDEL RAEPSAET, want die maakte van zijn kaartje een werkelijke rebus. Oordeel maar zelf. Boven zijn eerste voornaam plaatste hij een schrikaanjagende leeuw en boven de naam Fidel een forse waakhond, die men veiligheidshalve door middel van een ketting aan zijn hok gekluisterd heeft. Last but not least prijken boven de familienaam een omvergevallen mand gevuld met rapen en een in het zaad geschoten plant. Zonder enige twijfel een prentje dat van geen humor gespeend is. (vignet 46 mm x 14 mm; veelkleurig met aanwending van goud: L. Defferrez fecit).

Ook het kaartje van BRACONNIER is in dat geval. Dat we ons aan een wildstropersavontuur mogen verwachten blijkt reeds uit de voorstelling van de letter V van Braconnier zijn voornaam; want een van de benen van deze letter is niets anders dan een lang uitgerekt stuk gedood wild. De wilddief (braconnier) is beslist op heterdaad betrapt geworden, want daar staat hij nu beteuterd te kijken, omringd door een paar gendarmen en twee andere personen, waarvan de eerste wel de bestolen heer en de laatste diens boswachter zullen zijn. Meneer Braconnier kan evenwel geen onwetendheid voorwenden want het bord met de duidelijke waarschuwing **Verboden jagt**, dat de boscigenaar een paar passen verder doen aanbrengen heeft, zal de schuldige wel zien staan hebben. Het kaartje bestaat in verschillende uitvoeringen. (67 mm x 35 mm; veelkleurig vignet met gouden lijst) — (110 mm x 70 mm; brede gestempelde lijst en tweede gouden

Afb. 2.

boord) — (90 mm x 62 mm; zwarte druk; uitgesneden kaart ajour bewerkt; J. Bevernaege, Audenarde 45) (Afb. 2) (5)

Terwijl Jn. CHs. VLEURINCK zijn naam liet graveren op een ontrolde banderol, die voor een groot gedeelte een vleugel van een grote vogel bedekt (z.n.; z.p.) en J. SCHIPMAN het vraagstuk oploste door zijn kaartje door middel van een driemaster op te smukken (105 mm x 74 mm; F.G. fecit; E. & F. Gyselinck à Gand), nam Gme WYNGAERT vanzelfsprekend zijn toevlucht tot een passend samenspel van druivenbladeren en dito ranken (z.n.; z.p.)

Een speciale vermelding verdient alleszins het kaartje van C. PATTYN en dit wegens de speelsheid om niet te zeggen de naïve poësie waarvan het maar al te zeer blijk geeft. Stippen we in de eerste plaats aan dat de man zich schroom vergiste wat de ware betekenis van zijn naam aangaat. Had hij beter geweten, dan had hij de personages, die hij op zijn kaartje laat optreden, een wandeling laten maken langs slijkerige en ongeplaveide paden, voorbij drassige landen. (6) En hij had ervoor gezorgd dat die personages

(5) Bij ons weten is J. Bevernaege de enige, die zijn kaartjes (of alleszins enkele daarvan) gedateerd heeft: het getal 45 doelt aldus op het jaartal 1845.

(6) Op 15 oktober 1877 gaf het College van Burgemeester en Schepenen aan de straat «allant de la rue de la Prairie à la Lys à l'auberge Het Patyntje le nom de rue Patyntje». Van die Patijntjestraat kan bezwaarlijk gezegd worden dat die haar naam gestolen heeft, want in die tijd was die verkeersweg weinig of niet geplaveid; wat betekent dat wellicht niemand het zal gewaagd hebben bij regen- of winterweer zonder een paar flinke patijnen Leiewaarts te trekken. Alhoewel de patijn of platin veel ouder is dan de 14^e eeuw ontmoeten we pas de naam in 1399 wanneer er sprake is van de plattynhouwer Jan de Curte (reg. Staeten 1399-1400). Er was een neeringhe vande plattinmakers (Jaerreg. 1417-18) en een Gulden vande Pattynmakers (Jaerreg. 1481-82).

een paar flinke **patijnen** onder hun schoenen vastgeriemd hadden: dikke houten schoenzoolvormige plankjes achteraan voorzien van extra hoge hakken. Doch C. Pattyn heeft zich integendeel blind gestaard op het Franse woord **patin** en dus gemeend dat zijn naam iets te zien had met een **schaats**. Vandaar dat hij ons op zijn kaartje zo gemoedelijk vergast op een schilderachtig brokje winterlandschap: een bevroren waterplas met besneeuwde oevers en en daken. Op het ijs drie schaatsenrijders waarvan een aan het

Afb. 3.

ruitjes zijn. (73 mm x 43 mm; **vignet 50 mm x 23 mm; G. Jacquain à Gand**) (Afb. 3)

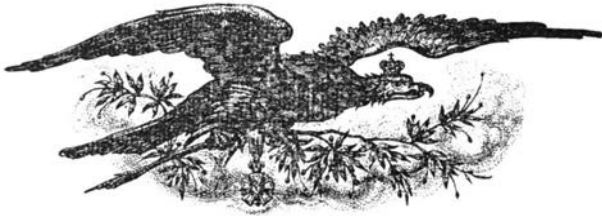
Van « schaverdijnen » gesproken, ook E. DEVRIESE ontpopt zich als een wintersportliefhebber, want hij voert ons naar een uitgestrekte (Drongense?) meers met schaatsende, vallende en sleden voortduwende personen. Een schrale boomstam en een kasteeltje op het voorplan en de drie Gentse torens aan de horizon bezorgen aan het amusant tafereeltje een ideale omlijsting. (97 mm x 60 mm; **zwart; eigen werk; z.p.**)

Meneer de Commissaire de Police V.L. VERBEKEN wil als openbare ordehandhaver ontzag doen inboezemen. Hij heeft zich dan ook voorgenomen het voorbeeld van die Indische boogschutter te volgen die zo pas een koningstijger neergeveld heeft, en met hetzelfde succes jacht te maken op gangsters en andere booswichten. De palmen en de exotische vogels die de afgebeelde jachtpartij stofferen, vergewissen er ons van dat we ons wel degelijk in Indië bevinden. (94 mm x 58 mm; **veelkleurig met aanwending van goud; G. Jacquain, Gand**)

Alhoewel we bijlange nog niet aan het einde van ons verhaal gekomen zijn menen we toch de belangrijkste zaken beschouwd te hebben. Zeer zeker zou het de moeite lonen eens na te gaan wat de kunstenaar, de officieren en de adellijke families van een O.K. **visitekaartje** verwachtten. Wat een paar Gentse Napoleonisten daarvan verwachtten is nochtans zo uitzonderlijk enig in zijn soort dat ik het jammer zou vinden moesten hun gewrochten hier niet vermeld worden.

Van LATEUR-DE BLYE, chevalier de la Légion d'Honneur, die gedurende lange jaren de voorzitterszetel van de Maatschappij bezet hield, zijn mij drie kaartjes bekend. Op het eerste zien we de keizerlijke arend, die met wijduitgespreide vleugels een degen

in de klauwen omklemd houdt. Rond die degen is een lint gewonden, waaraan het eremetaal van de Légion bevestigd is. De vogel steekt met de snavel een cirkelvormige lauwerkrans de hoogte in. In de zon die post gevat heeft in het hart van de krans schittert een grote N; erbuiten stralen in alle richtingen waaiers hemellicht. (86 mm x 50 mm; druk zilver en goud; z.n.; z.p.) (7) Op het tweede kaartje is de tekst aangebracht op een reusachtige kei die omringd is door verschillende bloeiende planten. Op de kei heeft zich een gulden adelaar neergezet en aan het lint waaraan het ereteken hangt, ontspringt een klein wimpeltje met het jaartal 1813. (95 mm x 57 mm; blauwe druk met aanwending van goud en roodkoper; Vanderhaeghe-Maya. r. Cte du Marais, Gand).

L'ATEUR-DE BLYE,
Chevalier de la Légion d'Honneur.

Afb. 4.

met aanwending van goud; Vanderhaeghe-Maya, Gand) (Afb. 4).

In geen mindere mate dan zijn voorzitter schijnt C.L. PILLOY een verwoede liefhebber van krijgshaftige toneeltjes te zijn. Van de vijf verschillende kaartjes waarop we de hand konden leggen, zijn er echter slechts twee, die voorstellingen ten beste geven waarin Napoleon een hoofdrol vertolkt. Nummer één laat ons de keizer zien omringd door zijn generaals. Terwijl een bereden officier naar de groep komt gerend, stormen in de verte talrijke eskadrons ruiters de horizon te gemoet. Pilloy's naam vindt u netjes gegrift in een neergevelde boomstam, die men op de rand van de weg gelegd heeft. (92 mm x 59 mm; F. Vande Steene, Gand). Ook op nummer twee bevindt Napoleon zich te midden van zijn staf. In de uitgestrekte vlakke marcheren massa's soldaten in dichte gelederen met aan hun linkerkant een waterloop en aan hun rechterflank een heuvelrij. Over het water hebben pontonniers een brug opgeslagen die lange rijen kurassiers stapvoets aan het overtrekken zijn. Pilloy heeft een van de dwarsliggers van de brug gebruikt om er zijn naam op te schrijven. (114 mm x 73 mm; zwarte druk met gouden decoratieve lijst; Vande Steene) Nummer drie biedt niets merkwaardigs. (98 mm x 55 mm; z.n.; z.p.). Over nummers vier en vijf zullen we verder wel gelegenheid hebben een woord te zeggen.

(7) Alhoewel noch de drukker noch de plaats vermeld zijn, hebben we alle redenen om aan te nemen, dat de drukker van het kaartje dezelfde is als die van de volgende prentjes: Vanderhaeghe-Maya, de man die om zo te zeggen al het werk voor de Société d'Armes de l'Empire leverde.

Van het slagveld naar de gevangenis is de weg soms kort. J. VAN HOVE was Concierge au Dépôt municipal, alias de Mammelokker en naar de verscheidenheid van zijn visitekaartjes te oordelen een bovensteplank-liefhebber van hors concours-werk.

Van de drie kaartjes die Van Hove ons achtergelaten heeft brengt het eerste ons een kerkertafereel in beeld. De gevangenezette grijsaard rust op een soort bank; hij is door middel van een zware ketting vastgekleusterd aan een in de muur geplante ring. Een rijzige jonge vrouw heeft plaats genomen vóór de man en biedt hem haar linkerborst aan, die zij, om het de sukkel nog gemakkelijker te maken, met de linkerhand stevig omkneld houdt.

Afb. 5.

Door een vensteropening, die in de muur aangebracht is, wordt het paar bespied door een Romeinse soldaat, die, gewapend met een lange lans, de rol van cipier speelt. De muur in kwestie, die het gewelf van de kerker schraagt, heeft

de vorm van een hoofdletter J, de eerste letter van de voornaam van Van Hove. Van dit kaartje zijn twee verschillende uitvoeringen bekend. (92 mm x 56 mm; koperkleurig; G. Jacquain, r. basse à Gand; gegraveerd door Vande Steene) (Afb. 5). — (75 mm x 40 mm; zwart met aanwending van goud; G. J(acqmain) & V(ande Steene), Gand); (8) de tweede uitvoering is minder verzorgd dan de eerste. Zo aangrijpend het onderwerp van het eerste kaartje was, zo spectaculair is dat van het tweede. We bevinden ons aan de voet van het Belfort met in ons vizier de gevel van de Mammelokker. Twee bereden gendarmen zijn zopas aangekomen met twee aan elkaar geketende gevangenen. Terwijl een van de ordehandhavers de bewaking van de booswichten op zich neemt, trekt de andere aan de huisschel om de heer Van Hove voor het voetlicht te roepen. Het boeiend schouwspel wordt aandachtig gadegeslagen door de schildwacht, die zijn schilderhuisje verlaten heeft; door een moeder, die haar kind meegebracht heeft en door een paar boertjes, die naar de Poeljemarkt moeten maar graag een paar minuutjes over hebben om hun nieuwsgierigheid te bevredigen. Een klein uithangbord, aangebracht onder een der zijvensters van het gebouw, wijst er ons op dat daar een van de talrijke Gentse horlogemakers zijn tent opgeslagen heeft. Inderdaad woonde hier van 1834 tot 1850 Roemaet, horloger (zoon); vader Roemaet had op dat ogenblik zijn zaak aan de Veldstraat 40. De lijst die de hierboven beschreven afbeelding omgeeft, bestaat in hoofdzaak uit een spel van aaneengelaste acanthusbladeren.

(8) Aangezien Jacquain en Vande Steene slechts twee jaar samenwerkten moet dit kaartje dagtekenen van 1840-1842.

Neergezeten in een soort van nis herkennen we rechts het hoofdpersonage van de legende: een langgebaarde grijsaard; zijn dochter vinden we in de linkernis. Van beiden merkt men duidelijk dat een zware ijzeren bol door middel van een ketting aan een van hun polsen bevestigd is. (123 mm x 82 mm; zwarte druk; gouden lijst; G. Jacquain, R. basse, 3, Gand). In tegenstelling tot het tweede kaartje toont ons het derde prentje de volledige gevel van de Mammelokker, dus ook het berucht beeldhouwwerk dat die gevel op een bijzonder schilderachtige wijze bekroont. Het toneeltje dat zich voor het gebouw afspeelt vertoont heel wat gelijkenis met dat op het ander kaartje afgebeeld: ook hier heeft de schildwacht zich naast zijn huisje geposteerd; het boertje is er eveneens maar de bereden gendarmen hebben plaats moeten maken voor een paar pandoeren te voet, die een wetsovertreder naar de gevangenis brengen. De lantaren aan de muur en het uithangbord van de horlogemaker wijzen erop dat de tekenaar van het stadsgezichtje iemand is met opmerkingszin. De monumentale hoofdletter J, die we al ontmoet hebben als muurpand, stelt deze keer een stuk gevel voor met een trap die naar de ingang deur leidt en een venster dat open staat. Een vrouwspersoon staat op de bovenste trap terwijl een man uit het venster hangt. Hebben die twee dramatis personae iets te maken met de legende? Van Hove is er niet meer om het te vertellen. (93 mm x 50 mm; zwarte druk met aanwending van goud: letter J en een met bladeren, bloemen en een klokje versierde lijst; G. Jacquain à Gand)

Met deze waarlijk typische gravuurtjes hadden we zonder enig gewetensbezwaar onze reeks romantische visitekaartjes kunnen besluiten, maar daar wachten nog een massa niet minder representatieve prentjes om voor het voetlicht gebracht te worden. Dan nog maar een allerlaatste keus gedaan van drie kaartjes die we u niet willen onthouden al ware het maar omdat ze zo enig zijn, zo uiterst ongewoon aandoen, of zoals de Fransman zou zeggen, zo « insolite » zijn.

Het eerste kaartje herinnert er ons alvast aan dat zelfs doofstomme medeburgers het gebruik van visitekaartjes op prijs vermochten te stellen. CH. LAUWERS zal zo'n iemand geweest

zijn. Dat leert ons zijn kaartje, waarvan de « letters » die zijn naam samenstellen, door de « zetter » ontleend zijn aan het alfabet, dat de Franse filantroop Charles-Michel abbé de l'Epée (1712-1789) omtrent

Bruges.

Afb. 6.

tweehonderd jaar geleden tot heil van de doofstommen ontwierp. (87 mm x 49 mm; zwarte druk; z.n. Bruges) (Afb. 6)

Het tweede kaartje stelt ons in staat met iemand kennis te maken, die, wat het uitwerken van originele ideeën aangaat, «iemand» moet geweest zijn. Wel is waar zijn we er niet in gelukt enig positief bericht nopens de man te achterhalen, maar de kans is groot dat we met een dier Nederlanders te doen hebben die zich tussen 1815 en 1830 ten onzent zijn komen vestigen. De specifiek Nederlandse klank van zijn naam nog daar gelaten pleiten voor die thesis de vier verschillende kaartjes die AIME VANDEN BRANDEN FILS zelf ontworpen of door anderen laten ontwerpen heeft. In ieder geval was Aimé een volbloed Orangist, want van de vier ons bekende exemplaren zijn er maar liefst drie die een allerduidelijkste stempel dragen van dat organisme. Op specimen 1 is alleen de A van Aimé versierd: een met een zwaard gewapende Nederlandse leeuw vergezeld van de Nederlandse zinspreuk **Je maintiendrai**. (83 mm x 45 mm; rood-goud, A, leeuw en spreuk geel-goud; z.n.; z.p.) Ook op specimen 2 is de A het enig versier-

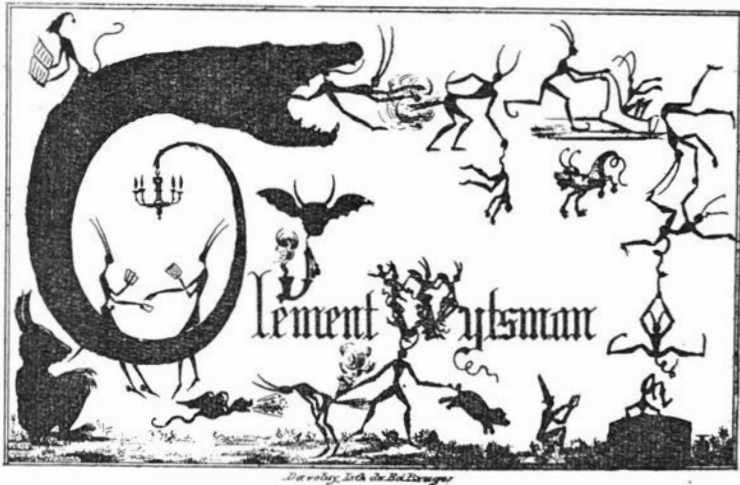

Afb. 7.

ringselement: twee naar elkaar neigende boomstammen met takken en bladeren vormen niet alleen een grillige en knoestige A, maar toveren als onverwacht «zoeksantje» de beeltenis van koning Willem I in het takken- en twijgengewirwar. Natuurlijk ontbreken wapenschild en zinspreuk niet. (93 mm x 53 mm; geel-goud; A, schild en spreuk rood-goud; z.n.; z.p.) (Afb. 7). Specimen 3 vertoont een A die buitensporig groot uitgevallen is maar niet versierd werd. Wel heeft men naast de A de Nederlandse Maagd geplaatst. Deze is gekroond en laat haar rechterarm rusten op een ovaalvormig schild waarop het Nederlands wapen. In plaats van de « **Je maintiendrai** » legde men aan haar voeten een hoorn des overvloeds, een lier, een palet met een paar kwasten en een bijenkorf. Al deze emblemen zinspelen zonder enige twijfel op de bedrijvigheid van de man. Inderdaad lezen we op een zg. reclamekaart dat hij zich uitgaf als uitgever: **Aimé Vanden Branden Fils, Editeur, Gand, Encouragement des Beaux-Arts**. Ook op specimen 3 is een «zoeksantje» aanwezig. (95 mm x 62 mm; naam in rood-goud, versiering en lijst in geel-goud; z.n.; z.p.).

Het derde en laatste kaartje (op naam van CLEMENT WYTS-MAN) schiet op elk gebied en in ieder opzicht de opperste gaai af. Ofwel heeft het fantastisch schouwspel, waarvan de graveur ons wil doen genieten, generlei zin of betekenis, ofwel snappen we niets van zijn bedoelingen. Het lijkt wel dat de ontwerper van de tekening L. D(aveluy?) zich laten inspireren heeft door een

of andere « singerie » (9); doch de apenfiguurtjes heeft hij vervangen door uitermate slanke duiveltjes. Een slang, wier gekronkeld lichaam de c-vorm (de eerste letter van Clément) aangenomen heeft en aan wier uiteinde van de staart een brandende lichter gehangen is, spuit een bende duiveltjes uit die al buiteland naar de ketel (van Pluto?) gedreven worden. Al die duiveltjes dragen lange voelsprietvormige horens; sommige hebben een staart, andere weer niet. Een paar hebben schaatsen aangebonden en een enkele laat zich in een slee wegvoeren. Twee onder hen ontpoppen zich als ondeugende rakkers met waarlijk lelijke manieren. Drie andere kereltjes, waarvan er twee sporen aangesespt hebben, zitten schrijlings op de slang en schijnen met de kaarten te spelen of in een boek te lezen. Een gehoornde en gevleugelde doodskop houdt tussen de kaken een brandende lamp in evenwicht, terwijl rechts een draakachtig diertje komt aanhollen en in de linkerhoek een neergehurkt ezeltje op zijn manier geld aan het neertellen is.

Afb. 8. — Uit Verzameling Prentenkabinet Brussel nummer S.V. 15705

De W van Wylsman bouwde men piramidegewijs op door middel van zes uiterst kleine Lucifertjes, waarvan er twee van vleugeltjes voorzien zijn. Het enig menselijk wezentje dat we te midden van dit duivels bedrijf herkennen, draagt een spitse sterrewichelaars-hoed. Dansend en in de handen klappend verkneukelt hij zich in het verdiend lot dat al die duiveltjes beschoren is. (98 mm x 63 mm; rood-goud, geel-rood en zilver; Daveluy, Lith. du Roi, Bruges) (Afb. 8)

(9) Tijdens de regering van Lodewijk XV ontstond de eigenaardige mode een van de salons van de herenwoning of van het kasteel te versieren met wat men « chinoiseries » (schilderijen met oosterse onderwerpen) en/of « singeries » (apenstreken). Deze singeries waren taferelen, waarvan de personages apen waren die op een karikatuurale manier menselijke handelingen nabootsten. Slechts weinig voorbeelden van die soort schilderijen zijn bewaard gebleven: te Parijs in het Hôtel de Rohan; te Chantilly in het Klein Kasteel, met o.a. « La leçon de lecture des Singes », een werk dat men aan Chr. Huet toegeschreven heeft; te Champs in het kasteel. Ook David Teniers schilderde een singerie, nl. de « Affenmahlzeit », die bewaard wordt in de Alte Pinakothek te München.

Met dat al is er om zo te zeggen nog geen woord gerept over het gebruik dat men in de loop der jaren van het visitekaartje gemaakt heeft. In de eerste plaats diende het om een bezoek af te leggen (denk in verband hiermee aan het Duitse woord **Besuchskarte**): het kaartje dat men afgaf vermeldde benevens de naam van de bezoeker de motivering van het bezoek: **pour rendre visite**, of als men daartoe de voorkeur gaf, de afkorting van deze zinsede: **p.r.v.** Bedoelde men met zijn bezoek een afscheid nemen, dan schreef men op zijn kaartje (denk aan het Duitse **Abschiedskarte**) **pour prendre congé**, wat afgekort werd tot **p.p.c.** Het aanbieden van zijn rouwbeklag gebeurde met de woorden **pour condoléance**, dus met de letters **p.c.** Ten slotte bood men zijn gelukwensen aan door het neerpennen van de letters **p.f.**, wat **pour féliciter** wilde zeggen.

Zoals te verwachten was duurde het niet lang of de voluitgeschreven formules werden grotendeels prijsgegeven ten voordele van de veel geriefelijkere afkortingen. Op te merken valt dat die afkortingen niet alleen voor het Frans golden, doch ook door andere talen overgenomen werden. Wat het Nederlands betreft prijken ze steeds in de kolommen van van Dale's Groot Woordenboek der Ned. Taal. Men vindt ze met name op blz. 1458 van de laatste (8e) druk (1961). Wil terloops noteren dat **p.r.v.** verkeerdelijk weergegeven wordt door **p.f.v.** = **pour faire visite** = **om een bezoek af te leggen**. Natuurlijk rijst de vraag of die afkortingen nog steeds min of meer gebruikelijk zijn. Voor een antwoord op die vraag zorgde de redactie van bedoeld woordenboek: « De afkortingen **p.c.** en **p.f.** zijn nog steeds zeer gangbaar maar thans meer bij de kleine burgerij dan bij de gegoede standen. De overige afkortingen zijn veel minder in gebruik omdat het gebruik van visitekaartjes zelf zeer is verminderd; hoe ver dit strekt is bezwaarlijk na te gaan ». (10) Vanzelfsprekend bepaalt de auteur er zich bij uitsluitend de toestand te beschouwen zoals die zich in het Noorden voordoet. Ten onzent zal men zeker in een heel wat mindere mate gebruik maken van deze afkortingen. Wat er ook van zij, op oude visitekaartjes komen ze zeer talrijk voor; ofwel vindt men ze in het midden van het kaartje, ofwel in de rechterbenedenhoek.

Omtrent het jaar 1830 kwam Parijs voor de zoveelste keer met een gloednieuw modesnuffje voor de dag. De vier formules, afgekort of niet, zouden noch meer noch min vervangen worden door een vouw aangebracht aan een der hoeken van het visitekaartje.

(10) Het spreekt van zelf dat de bewering van Dr. C. Kruyskamp alleen maar op toestanden in het Noorden doelt. Ten onzent is er nog geen sprake van vermindering van gebruik. Bedroeg het aantal visitekaartjes in binnenlandse dienst verzonden vóór de oorlog (1939) 10 047 000; in 1950 waren er 17 321 000; in 1955: 20 460 000; in 1960: 21 379 000; in 1961: 22 553 000; in 1962: 21 370 000 en in 1963 21 925 000. Ongeveer de twee derden van deze aantallen komen in rekening voor de kaartjes zonder geschreven mededeling of met een beleefdheidsformule van ten hoogste 5 woorden. Gegevens verstrekt door het Ministerie van Verkeerswezen en P.T.T.

Het is een feit dat onze taal geen specifiek woord kent noch voor het omvouwen van die hoekjes, noch voor het aldus behandelde kaartje. De Fransman kent die uitdrukkingen wel en spreekt van « **corner une carte** » en van « **une carte cornée** ». De vouw zelf heet natuurlijk « **une corne** » (hoorn). In deze hoorn heeft ons taalgebruik een oor menen te zien zodat we een met een hoekje omgevouwen blad van een boek een ezelsoor noemen.

Het omvouwen van de linkerbovenhoek (we zullen dit het A-type noemen) betekende dat men u geluk toewenste; van de rechterbovenhoek (B-type), dat men zich aangeboden had om u een bezoek te brengen; van de rechteronderhoek (C-type) dat men afscheid komen nemen is; van de linkeronderhoek (D-type), dat men u zijn rouwbeklag aangeboden heeft.

In sommige milieus, die zich niet konden verenigen met het hoekjesspel, gaf men er de voorkeur aan een der zijboorden van het kaartje om te vouwen (van een halve tot anderhalve cm breedte) : de boord links van achter naar voren als het een p.r.v.-uiting betrof en de boord rechts van voren naar achter als het een p.c.-betuiging betrof. (11)

Hoe lang die spelregels in eer gehouden werden is niet te achterhalen. Wat we wel weten is dat het p.c.-vouwtje zich tot op de dag van heden in stand heeft weten te houden, met dien verstande evenwel dat men niet zelden het ene hoekje voor het ander nam. Ook het omvouwen van een der zijboorden komt nog voor, doch bijna uitsluitend bij de hogere standen.

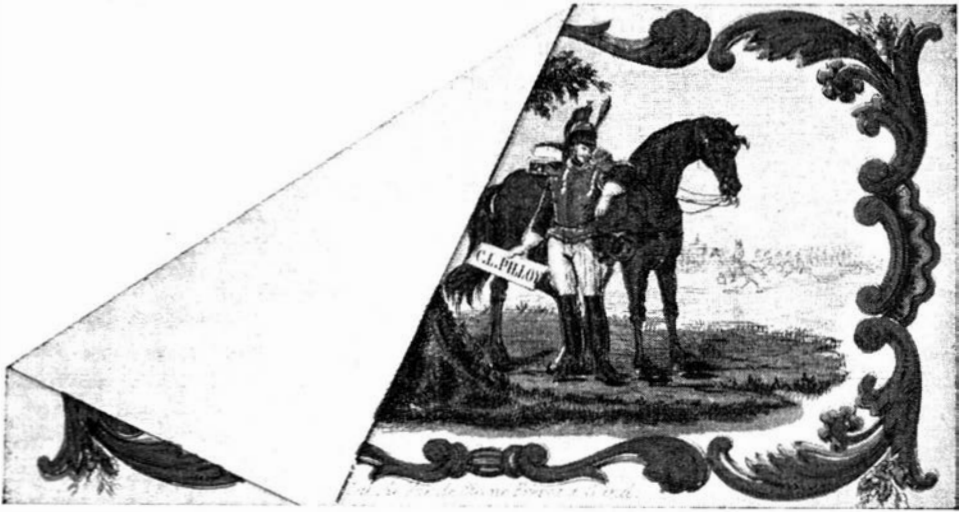
Zal het iemand verwonderen dat de « *carte cornée* » zich op een bepaald ogenblik geroepen gevoelde zijn plaats in de rij der romantische kaartjes te komen innemen ? Waarmee ik beduiden wil, dat menig liefhebber van extra fantasietjes een of meerdere van zijn kaartjes met een « *corne* » liet versieren.

Van de 20 exemplaren, die ik voor mij liggen heb, zijn er

- 1 van het A-type;
- 2 van het B-type;
- 5 van het C-type en
- 12 van het D-type.

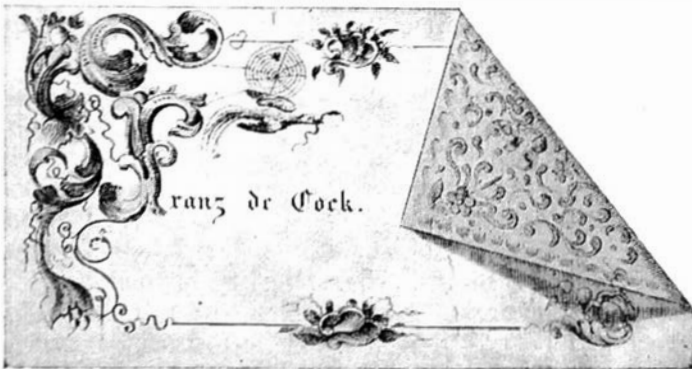
Uit die verhouding blijkt niet alleen dat men inderdaad rekening hield met het conventioneel karakter van de verschillende « *cornes* », maar ook dat bij het betuigen van zijn rouwbeklag, de vk. flink aangesproken werden. Van C.L. PILLOY, die we reeds leren kennen hebben, zie ik twee kaartjes : een A- en een B-type. Het eerste getuigt nochmaals van de krijgshaftigheid van onze overtuigige Napoleonist. (109 mm x 59 mm; veelkleurig met gouden lijst; Vande Steene frères à Gand) (Afb. 9).

(11) Zie Franz Ebhardt, *Der Gute Ton in allen Lebenslagen*, Berlin, Franz Ebhardt, 1878. Dit luxueus met gouden snee uitgegeven boek is in ons land absoluut onvindbaar : noch de drie universiteitsbibliotheeken, noch de Koninklijke Bibliotheek bezitten er een exemplaar van. Onze Bond mag er zich in verheugen dit zo zeldzaam werk in zijn bezit te hebben.

Afb. 9.

Dat van FRANZ DE COCK (B-type) geeft niet alleen een idee van de versieringswijze van het kaartje, het wil tevens de schijn verwekken dat zijn versozijde eveneens versierd is en wel volgens

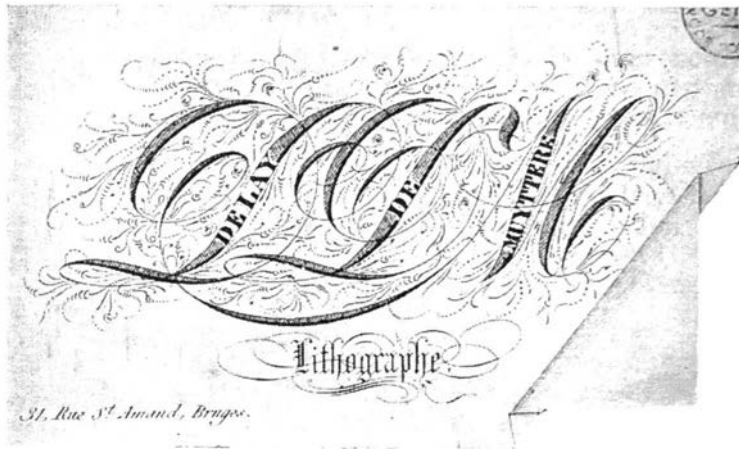
Afb. 10.

het procédé gebruikt bij de vervaardiging van kwaliteits speelkaarten. We zullen zeggen: des cartes tarotées. Floskaarten. (79 mm x 43 mm; rood-goud en grijs; z.n.; z.p.) (Afb. 10)

Dat van DELAY-DE MUYTTERE (12) (C-type) mag als voorbeeld dienen van een versieringswijze, die een zekere bijval moet gekend hebben, want in iedere verzameling treft men kaartjes aan,

(12) Eduard De Lay-De Muyttere (Gent 1817- Brugge 1857) was waarschijnlijk Brugges eerste lithograaf. In elke prentjesverzameling komt men heel wat De Lay's tegen. De man schijnt wel een rare vogel geweest te zijn, want voor zover het mij bekend is was hij de enige die voor zijn eenjarig zoontje en zijn dito dochtertje nieuwwaarskaartjes graveerde: eigenlijk visitekaartjes waarvan een zelfs de sporen van een gemaakte « corne » vertoont. Zie mijn mededeling met afbeeldingen in « Bieckorf », 60e jaar, slachtmaand 1959, blz. 355-356.

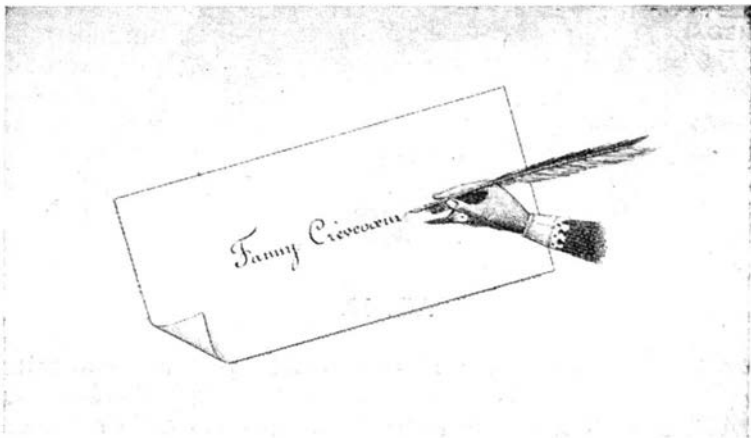
die op die manier versierd zijn : in de neerhalen van de gekalligrafeerde initialen — in ons geval D D M — werd de volledige

Afb. 11.

naam geschreven. (87 mm x 53 mm; goud; eigen werk) (Afb. 11) De Universiteitsbibliotheek bezit o.a. dergelijk kaartje van Hyppolite Lammens.

Ten slotte brengt FANNY CREVECOEUR (D-type) ons een kaartje-op-een-kaartje : een conceptie die niet als een uniek geval

Afb. 12.

dient aangezien te worden. (89 mm x 52 mm; zwarte druk; z.n.; z.p.) (Afb. 12)

Zijn de « cartes cornées » en de afbeeldingen ervan sedertdien in onbruik geraakt? Bijlange niet want enerzijds ontmoeten we ze nog dagelijks bij iedere begrafenis en anderzijds krijgen ze regelmatig een plaats in dag-, week- en annoncenbladen, in advertentie- en reclamegidsen, in publiciteitsfolders van grootwaren- en

andere handelshuizen. Dat al deze afbeeldingen er van het A-type zijn, ligt voor de hand : p.f. Veel geluk wordt u toegewenst ingeval u althans doet wat u in al die publicaties met zoveel aandrang aangeraden wordt.

* * *

Mocht het in het kader van ons onderwerp — het romantisch visitekaartje — gepast hebben, we zouden graag een paragraaf gewijd hebben aan het materiaal dat men sedert jaar en dag bij het vervaardigen van het visitekaartje gebruikt heeft. We willen alleen maar herinneren aan het feit dat men in Frankrijk gedurende lange tijd gebruikte of nieuwe speelkaarten aanwendde om er vk. van te maken. Zoals men weet was de rugzijde van de speelkaarten onbedrukt; pas veel later was er sprake van « cartes carotées ». Die speelkaarten sneed men in twee, in vier en soms in zes; op de onbedrukte zijde schreef men zijn naam of liet er die op drukken. Dit gebruik schijnt — in bepaalde milieus en dan nog wel op het platteland — tot omstreeks 1860 in zwang gebleven te zijn. Omtrent deze tijd of iets later namen sommige liefhebbers hun toevlucht tot uiterst dunne houten blaadjes of velletjes cellofaan om die als kaartje te gebruiken.

Door welke bril we al die romantische kaartjes dienen te bekijken? We begrijpen best dat de o zo nuchtere atoomtijdperk-mens met onverschilligheid, met een meewarige blik of met een minachtend grimas neerziet op die ontelbare al dan niet gekleurde, gestempelde, ajour bewerkte, uitgesneden, met goud en zilver behandelde stukjes romantiek neerziet. Bij herhaling werd gezegd en geschreven dat de tijd die wij het oppervlakkigst en het onvolledigst kennen precies die tijd is die het dichtst bij de onze gelegen is, met name een groot gedeelte van de 19^e eeuw. Daarom is het geboden, telkens we daartoe de gelegenheid hebben, niets onbenut te laten om dat nabije verleden zo grondig mogelijk te leren kennen. Onder veel andere zaken biedt het visitekaartje ons die enige gelegenheid: het helpt ons danig binnen te dringen in de dagelijkse handel en wandel van een golf mensen die onze overgrootouders waren en het stelt ons in staat hun eigenaardige mentaliteit en hun specifieke levensvisie te leren begrijpen en misschien te leren waarderen.

M. VAN WESEMAEL.

Inhoudstafel

JAARGANG 1964.

ARTIKELS VAN ALGEMENE AARD.

	blz.
Lic. M. Daem : Kroniek van de studie van het volksverhaal	2
A. Van Hageland : Folkloristische dansen	7
Prof. em. Dr. P. De Keyser : Opschriften bij feestelijkheden	50
G. Hendrix : Een 18de eeuwse liederenhandschriftje	55
Alb. Bracke : Het Socialistische strijd- en volkslied	90
Dr. E. Van Autenboer : Het spelen met de bol in de provincie Antwerpen vóór 1800	101
Lic. R. van der Linden : Huldiging van de heer Richard Vankenhove	130
Dr. M. Deruelle : Het herbakken te Eeklo	145
Hendrik Daems : De Narrendans van Mater	183
Pierke : Uit het dagboek van Pierke	188
Lic. E. Eylenbosch : Momentopname van het platteland meer dan drie eeuwen geleden	190

ZOEKEN EN ZANTEN.

M. D. : Gent. Het « Muziek van de kulders » is verdwenen	13
R. v. d. L. : Elst. Nederbrakel. Volksspelen : djaby, stokkepeerd rijden, Zottegem luiden, klokke luiden, Malbroek spelen	13
R. Vankenhove : Gent. Ons tweemaandelijks liedje : Klacht Koer 99	15
Red. : Gentbrugge. Poppentoneel « Festival »	16
Red. : Watervliet. Toneelvereniging « Lust naar Kunst »	17
Red. : St.-Denijs-Westrem. Toneelkring « Kunst Veredelt »	17
id. Wederoprichting Rederijkerskamer « De Loofblomme »	18
M. D. : Paardenommegangen. T.V.-uitzending	18
M. D. : Gentse liederen. Radiouitzendingen	19
M. D. : Gent. Een verdwenen duiventil	60
M. D. : St.-Martens-Latem. Verzameling koffiemolens	61
M. D. : St.-Amandsberg. Ezelsfeesten	61
P. Lindemans : Spoorwegen. Benamingen van voertuigen	62
L. De Neve : Oosterzele. Humor	63
idem. Bronlegende van de H. Gangulfus	63
O. S. Depraet : Gavere. Loting, koningloper, kerstviering, bijnamen, volkstypen	64
R. Vankenhove : Radiouitzendingen over volkskunde	66
R. van der Linden : Volkskunde en Televisie « Daer men den Boghe hanteert » te Wetteren	68
W. Vanden Poorten : Appelterre. Everbeek. Ophasselt Volksgebruiken rond 1900	69
F. van de Vijver : Zeveneken. Meiliedereren	108
R. van der Linden : Oosterzele en Bavegem. Meiliedereren	109
M. Daen : Mariakerke. Schuttergilde St.-Sebastiaan	110
H. De Meyer en R. van der Linden : Nederhasselt : Zijn ziel verkopen, Toervermuziek, Een aards paradijs	111

	blz.
H. De Meyer en R. van der Linden : Aspelare. Spookgeschiedenis	111
P. Lindemans : Geeraardsbergen. Gebak « Podommeke »	111
R. van der Linden : Velzeke. Van de mare bereiden. Van den alf geleid .	112
R. van der Linden : Heusden. Nieuwe reuzin « Beatrice »	112
M. Daem : St.-Martens-Latem. De klokkeput	157
R. van der Linden : Kortrijk. Vlasmuseum	158
R. L. : Mariakerke Stichting Heemkundekring MARKA	158
A. Janssens : Nevele. Meilied	158
R. V. : Radiuitzendingen over volkskunde	159
R. Vankenhove : Ons tweemaandelijks Liedje :	
Liza, Trinette en Rozalie	159
Verzameling volksliederen door F. Delamotte	160
R. van der Linden : Ursel. Pierlalafeest	161
A. Buvé : Namen van voertuigen uit het Waasland	198
R. Vankenhove : Ons tweemaandelijks liedje : De Gentse verhuizing .	199
R. Vankenhove : Radiuitzendingen door onze leden	200
M. Daem : Al wie daar zegt : « De Reus die kom »	201
Evergem. Belzele. — Huwelijk van Pol en Pauline	201
Drongen. Reuzenkind « Florineke »	201
Gent. Reus Rabot	201
Waarschoot. Reuzen Simon en Margriet	201
R. v. d. L. : Kruishoutem. Honderdjarige en Reuzenkind	202
M. D. : Nevele. België-Holland festival	203
M. D. : Gent. Kampioenschap kruisboogschieting	203
M. D. : Eeklo. Het herbakken te Eeklo	203
M. D. : « Bollen en Kegelen » in de Vlaamse T.V.	204
R. v. d. L. : Elsegem. Lange Jeane. Spookhistorie	204

VRAGEN VAN LEZERS.

R. Vankenhove : Wie kent onderstaande volksliederen ?	19, 73
De klagende boerin. Na lijden komt verblijden	19, 74
Liza, Trinette en Rozalie	19, 75
R. Vankenhove : idem	73
Een volkslied uit het werk van Cyriel Buysse	75
R. Vankenhove : Ons tweemaandelijks liedje.	
Liza, Trinette en Rosalie	75, 159
Volkslied uit het werk van Cyriel Buysse	75, 159
R. van der Linden : Appels & Nukerke. Bolspel 's winters « Kaluiten »	72
R. van der Linden : Knesselare, Ursel. Tweegevecht op een bolplein.	
Wie kent het lied ?	205
R. van der Linden : Kerkbaljuw, Suisse. Pijk. Pijkenheer	206

BONDSNIEUWS.

Red. : In memoriam Dr. J. Goossenaerts	20
Red. : Prof. Dr. K. C. Peeters zestig jaar !	20
Red. : Konservator J. Boes onderscheiden en gehuldigd	70
Red. : Maurits De Meyer bekroond	70
R. L. : Machtig driekoningfeest op 5 jaar 1964	71

	blz.
R. Vankenhove : Openstelling poppententoonstelling	113
R. v. d. L. : Lentefeest van de Bond	114
R. v. d. L. : Hulde aan de heer Richard Vankenhove	114
Red. : In memoriam Mevr. Hector Daem-Lips	115
Red. : Prijsvraag 1965 Alfons De Cockfonds. « Karnaval in Oost-Vlaanderen »	128
M. Broeckhove : Overhandiging van poppen in het Museum	163
R. L. : Meiboomplanting in het Museum	163
R. L. & L. H. : 550-jarige jubileumviering van O.-L.-Vr. van Lede	164
Studiereizen. Vriendschap en volksleven	164
R. L. : Ursel — Pierlalafeest	165
Red. : In memoriam Mevr. Math. Coopman	165
In memoriam Mr. Arm. De Vaere	165
Brief van het Paleis te Brussel	181
Bestuur : « De koninklijke Bond »	182
R. Haeseryn : Massemen. Zesde Oogstfeest van de Kortebos	206
R. v. d. L. : Tocht op 9 oogst naar Eine, Oudenaarde en Ronse	207
R. v. d. L. : Tocht op 13 september naar Deinze, Nevele, Bachte-Maria-Lerne en Deurle	208
R. v. d. L. : Prof. Dr. K. C. Peeters voorzitter « International Society for Folk-narrative Research »	209
Red. : Medelid Henri de Budt gehuldigd	209
R. Vankenhove : In memoriam Udo Stengel, ingenieur-architect	209
R. H. : In memoriam Prof. em. Dr. E. Blancquaert	210
Red. : Arnhem. Volkskundige dag « Mens en bij in Nederland »	210
R. H. : Gent. Volkskunde en Jaarbeurs	211
M. B. en R. v. d. L. : Statutaire vergadering op 25 oktober en Expositie Ernest Van den Driessche	213

MUSEUM.

J. Boes : Aktiviteit van het Museum in 1963	21
Red. : Studie « Het Kinderen Alijnshospitaal te Gent of het Nieuwe Museum voor Volkskunde » door lic. R. van der Linden	76
Pentekening van het Museum door F. Steux	168
R. V. : Gentse Feesten	212

BIBLIOTEEK.

R. H. : Reglement leendienst boeken van de bibliotheek	21
M. Van Wesemael : Onze verzameling kinderprenten	76
M. Van Wesemael : Nog iets over oude nieuwjaarswensen. De trommelaars	78
R. Haeseryn : Kollektie Oostvlaamse Zanten	78
R. H. : Openingsuren bibliotheek	115
Voorradige nrs Oostvl. Zanten	116
Gift kollektie boeken geschonken door R. Van Damme	116
Gift volkskundige werken geschonken door F. Van Es	116

BOEKBESPREKING.

blz.

K. Schulte Kemminghausen & G. Hullen : Märchengutes des Europäischen Völker. Band 2 : Oostenrijk, België, Ierland, Griekenland, Spanje, Finland, Frankrijk, Duitsland, Engeland, Zwitserland, Italië, Zweden, U.S.S.R., Yoegoslavië 1961 (M. D.)	2
Marcel Van De Velde : Legendes van Brugge tot het Zwin (M. D.)	3
Gebr. Grimm : Irische Elfenmärchen, 1962 (M. D.)	4
I. Gylstorff-Saszenhoff : Tiere in Nordischen Volksmärchen (M. D.)	5
Tagung der « International Society for Folk-Narrative Research » Antwerp, 1963 (M. D.)	6
M. Louis : Le folklore et la danse (A. Van Hageland)	10
Ulr. Riemerschmidt : Weihnachten, Kult und Brauch, einst und jetzt (R. Haeseryn)	23
Dr. Th. P. Van Baaren : Dans en Religie (R. v. d. L.)	23
Istvan Rath-Végh : Schwanze Chronik (M. D.)	23
A. Rawoens : Koninkl. Gilde St.-Sebastiaan Wetteren (R. v. d. L.)	68
St. Mac Say : La Fable à travers les peuples et les âges (A. v. H.)	79
Fr. K. Opitz en H. Mohler : Fasnacht (M. D.)	80
Lenz Kriss-Rettenbeck : Bilder und Zeichen religiösen Volksglaubens (W. Giraldo)	116
G. Gugitz : Kärntens Gnadenstätten in der Graphik ihrer Andachtsbilder (W. Giraldo)	118
Dom. De Jong : Grenskapellen voor katholieke inwoners der Generaliteitslanden (M. D.)	118
J. Philippen : De Oostbrabantse bedevaartvaantjes (R. v. d. L.)	166
J. Goris : Jan Van Eyck in de Kempen (M. Broeckhove)	166
Eug. Van den Broeck : Broeder Dr. Denys (R. v. d. L.)	167
G. Luck : Hexen und Zauberei in der Römischen Dichtung (R. v. d. L.)	167
L. Schmidt : Das Deutsche Volksschauspiel (R. Haeseryn)	227
Bert Bijmens : Zuid- of Frans Vlaanderen (M. Broeckhove)	229
Dr. Hermann Goja : Schützengilden 1500-1750 (M. Daem)	231
A. Tirelire : Achterbroek, opstandig dorp (M. Daem)	231
Brüder Grimm Gedenken 1963 . Jacob Grimm (R. van de Zijpe)	232
Marcel Van de Velde : Heimelijkheden uit het Brugse Vrije (M. Daem).	234

ILLUSTRATIES.

1. Kaarsendans in Nederland	10
2. Prof. Dr. K. C. Peeters	20
3. Nieuwjaarswensen : De klopper der gebuurte	24
4. " Pakhuis te Gent	28
5. " De kraenkinders van Gent	29
6. " De stukwerkers	30
7. " Le Waguemestre, Gand	42
8. " De stadswakers	46
9. " Wakers der gebuurten	48
10. Duiventil in Trommelstraat te Gent	60

	blz.
11. St.-Amandsberg. — Ezelfeesten. Lot van tombola	61
12. » Optocht van de ezel in 1963	62
13. Karelke Waerie — Gents liedjeszanger	93
14. Henri Van Daele — Gents liedjeszanger en revueschrijver	94
15. Optocht zingende meisjes « Wij, spinsters van de vlasfabriek »	99
16. Mariakerke — Schuttersgilde St.-Sebastiaan — Kanonnetjes	110
17. Breuk	110
18. Hulde aan de heer Rich. Vankenhove	115
19. Huldiging van de heer Richard Vankenhove	130
20. idem door Reinaert De Vos uit Rupelmonde	144
21. De bakker van Eeklo. Schilderij. Amsterdam, Muiderslot	145
22. De bakker van Eeklo. Schilderij. Galerie Giraux te Brussel	146
23. Oven om te herbakken alle kwade hoofden. Tekening uit « Het Masker van de Wereld afgetrocken » A. Poirters	148
24. Pierlala uit Ursel	161
25. Pentekening Museum voor Volkskunde door F. Steux	168
26. Kaart West-Brabant en aangrenzend Oost-Vlaanderen met de dialektische benamingen van schop	172
27. Blazoën van St.-Amelberga te Mater	184
28. St.-Amelberga. Patroonesse van Temsche	185
29. Reus Rabot te Gent	201
30. Reuzen Simon en Margriet te Waarschoot	202
31. De heer R. Vankenhove, Mevr. en heer Janssens, de heer R. van der Linden	208
32. Visitekaartjes. 12 afbeeldingen	235

DIENST VOOR VOLKSKUNDIGE OPZOEKINGEN.

M. Van Wesemael : Over oude nieuwjaarswensen hier en elders	24
idem. De trommelaars	78
Lic. H. Rober-Van Hove : Volksdevoties tot St.-Job in Oost-Vlaanderen (vervolg jg. 38. Monografieën : Geraardsbergen, Gottem, Herdersem, Iddergem, Meldert, Nederhasselt, Rozebeke, St.-Blasius-Boekel, Zar- lardinghe	81
Besluiten : Lokaliteiten. Data. Beelden. Begankenissen, St.-Jobs- kermissen. Gebruiken. Ex-voto's en offergaren. Zegeningen. Novenen. St.-Jobsliederen. Bedevaartvaantjes. St.-Jobsmedail- les. St.-Jobsbroederschappen. St.-Jobsgilden. St.-Job en de muzikanten. Volksgezegden, plantlore en bezweringen	120
Lic. Ern. Eylenbosch : Dialectische benamingen van de « schop » in West-Brabant en aangrenzend Oost-Vlaanderen	169
M. Van Wesemael : Het Romantisch Visitekaartje	235

HET MUSEUM VOOR VOLKSKUNDE.

Het Museum voor Volkskunde werd gesticht door de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen in 1927, in de lokalen van het voormalig Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat 14, en is in 1962 overgebracht naar het Kinderen Alijns-hospitaal, Kraanlei 41, Gent.

De stad Gent heeft het Museum voor Volkskunde overgenomen, bij besluit van de gemeenteraad d.d. 27 september 1931 en plaatste het onder het toezicht van een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Deze commissie bestaat uit : Prof. em. Dr. De Keyser, voorzitter, R. Vankenhove en Lic. L. Hoste, ondervoorzitters, M. Broeckhove, sekretaris, G. Hebbelijck, penningmeester, de heren F. Van Es, Mr. G. Verhelst, schepenen der stad, Pr. Luyckx, G. Van Severen, Dr. H. Nowé, Lic. M. Daem, J. Pieters, R. Depoorter, M. Van Wesemael, Lic. R. van der Linden, Lic. Hugo Arens, leden. Konservator van het Museum : J. Boes, archivaris van de stad.

Doel van het Museum : Verzamelen, inventariseren en uitstellen van alle stoffelijke getuigen van het vroegere en huidige volksleven.

De voorwerpen, dokumenten en inlichtingen betreffende het volksleven hebben betrekking op de woning, het meubilair, de huishoudelijke inrichting, de voeding, de volkskleding, de vervoermiddelen, de verlichting, het straat- en marktlevens, de volkstypen, de familietradities en -gebruiken van aan de geboorte tot aan het graf, de ambachten met de traditionele werktuigen en het aldaar, de volksfeesten en -spelen en andere ontspanningen, het volksgehoof, het sociale leven, de volkskennis en volksgeneeskunde, de volksletterkunde en de volkskunst.

De commissie zoekt zoveel mogelijk voorwerpen en dokumenten betreffende het volksleven van de ondergang en de vernieling te redden door ze veilig op te bergen, te klasseren, te onderhouden, te inventariseren en voor het publiek aantrekkelijk uit te stellen. Ze houdt zich dan ook ten eerste aanbevolen voor afstand of schenking, zelfs in bruikleen, van voorwerpen en dokumenten. Ze koopt ook voorwerpen aan en laat die zelfs afhaken aan huis. Beleefd verzoek te schrijven aan het adres van de konservator : J. Boes, Abrahamstraat 11, Gent, Telefoon n° 25.32.53, of aan de sekretaris der commissie : M. Broeckhove, Oscar de Gruyterstraat 36, Gent.

DE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN.

Vereniging zonder winstoogmerk

De Bond ondersteunt het Museum voor Volkskunde.

Hij geeft sedert 1926 een tweemaandelijks tijdschrift uit: **Oostvlaamsche Zanten**, en sedert 1957 de **Mededelingen van de Dienst voor Volkskundige Opzoekingen** en ook afzonderlijke **Bijdragen**.

Samen met de Museumkommissie richt hij kosteloze openbare voordrachten, tentoonstellingen en folkloristische prijskampen in, alsook de tweejaarlijkse wedstrijden van het Alfons De Cock-fonds.

Samen met de Kommissie voor Kulturele Aangelegenheden van het Provinciaal Bestuur richt hij insgelijks « Enkwesten » over volkskundige verschijnselen van de provincie Oost-Vlaanderen in.

De bibliotheek en het archief van de Bond en van het Museum voor Volkskunde berusten in de zetel, Kraanlei 41, Gent.

Lid worden van de Bond is: daadwerkelijk medewerken aan de verrijking van het Museum voor Volkskunde; op de hoogte blijven van de studie van de volkskunde in 't algemeen en van het Oostvlaamse volksleven in 't bijzonder; de eigen kennis verrijken en de volksopvoeding dienen; een daad van ware vaderlandsliefde en van Vlaamse solidariteit stellen.

Tentoonstellingen en museum zijn op vertoon van de lidkaart gratis toegankelijk.

Bestuur van de Bond: Ere-voorzitter: Prof. em. Dr. P. De Keyser. Ere-voorzitter: F. Van Es. Voorzitter: Lic. R. van der Linden. Ondervoorzitters: J. Pieters en Pr. Luyckx. Sekretaris: M. Broeckhove. Penningmeester: R. Depoorter. Archivaris: M. Van Wesemael. Bibliothecaris: Dr. R. Haeseryn. Leden: Dr. Nowé, J. Boes, Lic. L. Hoste, Lic. M. Daem, R. Vankenhove, Lic. H. Arens, G. Hebbelijck.

Redactie van Oostvlaamsche Zanten: Hoofdredakteur: Lic. M. Daem, Dr. De Reusestraat 32, Sint-Amandsberg. Redaktieleden: J. Boes, Dr. R. Haeseryn en R. van der Linden.

Museum voor Volkskunde: Konservator: J. Boes.

Aankoopkommissie: Prof. em. Dr. P. De Keyser, R. Vankenhove, M. Van Wesemael, J. Boes, Lic. L. Hoste.

Dienst voor Folkloristische Opzoekingen: Prof. em. Dr. P. De Keyser, F. Van Es, M. Van Wesemael, J. Boes, J. Pieters, Lic. M. Daem, Lic. R. van der Linden en M. Broeckhove, sekretaris.

Feestkomitee: het feestkomitee onder voorzitterschap van de h. Richard VANKENHOVE bestaat uit het bestuur van de Bond en de beheerraad van het Museum, met toevoeging van de heren Robert Van Belle, Frans Van Bost, Gaston Van Peteghem, André Verbeke en Gustaaf Weze.